

T.C.
SİNOP ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

SU ÜRÜNLERİ AVLAMA VE İŞLEME TEKNOLOJİSİ ANABİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

KARADENİZ BÖLGESİNDE BULUNAN İŞLEME TESİSLERİNDE ÇALIŞANLARIN
SOSYO-EKONOMİK DURUMLARININ İNCELENMESİ VE TÜKENMİŞLİK
FAKTÖRÜNÜN ETKİSİ

YAZAR

SELAHATTİN ÇOBAN

DANIŞMAN

Prof. Dr. Mehmet Emin ERDEM

SİNOP-2019

TEZ KABUL

Yazarın adı soyadı tarafından hazırlanan “KARADENİZ BÖLGESİNDE BULUNAN İŞLEME TESİSLERİNDE ÇALIŞANLARIN SOSYO-EKONOMİK DURUMLARININ İNCELENMESİ VE TÜKENMİŞLİK FAKTÖRÜNÜN ETKİSİ” başlıklı bu çalışma, 10.09.2019 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak, jürimiz tarafından **YÜKSEK LİSANS tezi** olarak kabul edilmiştir.

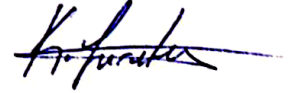
Başkan Prof. Dr. Mehmet Emin ERDEM
Sinop Üniversitesi / Su Ürünleri Fakültesi

Üye Doç. Dr. Demet KOCATEPE
Sinop Üniversitesi / Su Ürünleri Fakültesi

Üye Dr. Öğr. Üyesi Keriman YÜRÜTEN ÖZDEMİR
Kastamonu Üniversitesi / Su Ürünleri Fakültesi

ETİK BEYANI

Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmasında; tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, tez çalışmasında yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi, kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı, bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu, bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

Selahattin ÇOBAN

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
İÇİNDEKİLER	i
SEMBOLLER VE KISALTMALAR LİSTESİ	iv
ŞEKİLLER VE ÇİZELGELER LİSTESİ.....	v
TABLolar LİSTESİ.....	vii
ÖZET	ix
ABSTRACT.....	x
TEŞEKKÜR.....	xi
1. GİRİŞ	1
2. GENEL BİLGİLER	5
2.1. Balıkçılık Sektörünün Dünyadaki Yeri.....	5
2.2. Balıkçılık Sektörünün Türkiye’deki Yeri ve Önemi.....	7
2.3. İşleme Tesislerinin Balıkçılık Sektöründeki Yeri.....	9
2.4. Türkiye’de Su Ürünleri İşleme Sektörü	11
2.4.1. Su Ürünleri İşleme Sektörünün Mevcut Durumu.....	11
2.4.2. Su Ürünleri Sektöründe İstihdam	13
2.5. Balık İşleme Tesislerinde Görev Yapan Kişilerin Sosyo-Ekonomik Durumları	14
2.6. Tükenmişlik Sendromu	15
2.6.1. Tükenmişliğin Çalışma Hayatı Üzerindeki Etkileri	17
2.6.2. Tükenmişliğe Etki Eden Unsurlar	18
2.6.3. Tükenmişlikle Mücadelenin Yolları.....	19
2.7. Literatür Özeti	20
3. MATERYAL VE METOD.....	22
3.1. Çalışma Grubu	22
3.2. Veri Toplama Aracı.....	23
3.3. Verilerin Analizi.....	23
4. BULGULAR VE TARTIŞMA	25
4.1. İşleme Tesislerinde Görev Yapan Personelin Cinsiyet Dağılımı.....	25
4.2. İşleme Tesislerinde Görev Yapan Personelin Yaş Dağılımı.....	26
4.3. İşleme Tesislerinde Görev Yapan Personelin Medeni Durum Değişkenine İlişkin Dağılımları.....	27

4.4. İşleme Tesislerinde Görev Yapan Personelin Eğitim Durumu Değişkenine İlişkin Dağılımları.....	28
4.5. İşleme Tesislerinde Görev Yapan Personelin Sektörde Çalışma Sürelerine İlişkin Dağılımları.....	29
4.6. İşleme Tesislerinde Görev Yapan Personelin Konut Mülkiyeti Değişkenine İlişkin Dağılımları.....	31
4.7. İşleme Tesislerinde Görev Yapan Personelin Konut Alanı Değişkenine İlişkin Dağılımları.....	32
4.8. İşleme Tesislerinde Görev Yapan Personelin Konut Isınma Türü Değişkenine İlişkin Dağılımları.....	33
4.9. İşleme Tesislerinde Görev Yapan Personelin İş Yerindeki Görev Türü Değişkenine İlişkin Dağılımları	34
4.10. İşleme Tesislerinde Görev Yapan Personelin Günlük Çalışma Süresi Değişkenine İlişkin Dağılımları	35
4.11. İşleme Tesislerinde Görev Yapan Personelin Aylık Gelir Değişkenine İlişkin Dağılımları.....	37
4.12. İşleme Tesislerinde Görev Yapan Personelin Maaş Memnuniyeti Değişkenine İlişkin Dağılımları	38
4.13. İşleme Tesislerinde Görev Yapan Personelin Ek İş Yapma Değişkenine İlişkin Dağılımları.....	39
4.14. İşleme Tesislerinde Görev Yapan Personelin Eş ya da Çocuklarının Çalışma Durumlarına İlişkin Dağılımları	40
4.15. İşleme Tesislerinde Görev Yapan Personelin Bakmakla Yükümlü Olduğu Kişi Sayısı Durumlarına İlişkin Dağılımları	42
4.16. İşleme Tesislerinde Görev Yapan Personelin Aylık Kira Gideri Durumlarına İlişkin Dağılımları.....	43
4.17. İşleme Tesislerinde Görev Yapan Personelin Aylık Sağlık Harcamaları Durumlarına İlişkin Dağılımları	45
4.18. İşleme Tesislerinde Görev Yapan Personelin Aylık Kültürel Harcamalarına İlişkin Dağılımları.....	46
4.19. İşleme Tesislerinde Görev Yapan Personelin Sosyal Güvenceye Sahip Olma Durumlarına İlişkin Dağılımları	47
4.20. İşleme Tesislerinde Görev Yapan Personelin Sivil Toplum Örgütlerine Üyelik Durumuna İlişkin Dağılımları	48

4.21. İşleme Tesislerinde Görev Yapan Personelin Boş Zamanlarını Değerlendirme Durumuna İlişkin Dağılımları	49
4.22. İşleme Tesislerinde Görev Yapan Personelin Kitap Okuma Alışkanlığı Durumuna İlişkin Dağılımları	51
4.23. İşleme Tesislerinde Görev Yapan Personelin Gazete Okuma Alışkanlığı Durumuna İlişkin Dağılımları	52
4.24. Katılımcıların Çalıştıkları İşe Yönelik Genel Görüşleri	53
4.25. Katılımcıların Psikolojik Rahatlık Düzeylerine İlişkin Dağılımları	55
4.26. Katılımcıların Tükenmişlik Ölçeği ve Alt Boyutlarına İlişkin Dağılımları	56
4.27. Katılımcıların Cinsiyet Değişkenine Göre Tükenmişlik Ölçeği ve Alt Boyutlarına İlişkin Dağılımları	57
4.28. Katılımcıların Sektörde Çalışma Süresi Değişkenine Göre Tükenmişlik Ölçeği ve Alt Boyutlarına İlişkin Dağılımları	58
5. SONUÇ VE ÖNERİLER.....	60
KAYNAKÇA.....	67
EKLER.....	73
Ek-1: Anket Formu	73
ÖZGEÇMİŞ	76

SEMBOLLER VE KISALTMALAR LİSTESİ

AB	: Avrupa Birliği
BM	: Birleşmiş Milletler
BSGM	: Balıkçılık ve Su Ürünleri Genel Müdürlüğü
DPT	: Devlet Planlama Teşkilatı
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
FAO	: Food and Agriculture Organization (Uluslararası Gıda ve Tarım Örgütü)

ŞEKİLLER VE ÇİZELGELER LİSTESİ

ŞEKİLLER LİSTESİ

Sayfa

Şekil 2.1.	Dünya su ürünleri üretiminde avcılık ve yetiştiricilik yönteminin yıllara göre değişimi.....	6
Şekil 2.2.	Türkiye’de su ürünleri üretiminde avcılık ve yetiştiricilik yönteminin yıllara göre değişimi.....	8
Şekil 2.3.	Yıllara göre Türkiye’de balıkçılık filusunda meydana gelen değişim.....	8
Şekil 4.1.	Katılımcıların cinsiyet değişkenine göre dağılımları	25
Şekil 4.2.	Katılımcıların yaş değişkenine göre dağılımları	26
Şekil 4.3.	Katılımcıların medeni durum değişkenine göre dağılımları	27
Şekil 4.4.	Katılımcıların eğitim durumu değişkenine ilişkin dağılımları.....	28
Şekil 4.5.	Katılımcıların sektörde çalışma sürelerine ilişkin dağılımı	30
Şekil 4.6.	Katılımcıların konut mülkiyeti değişkenine ilişkin dağılımları	31
Şekil 4.7.	Katılımcıların konut alanı değişkenine göre dağılımları	32
Şekil 4.8.	Katılımcıların konut ısınma türü değişkenine göre dağılımları	33
Şekil 4.9.	Katılımcıların iş yerindeki görev türü değişkenine göre dağılımları	34
Şekil 4.10.	Katılımcıların günlük çalışma süresi değişkenine göre dağılımları.....	36
Şekil 4.11.	Katılımcıların aylık gelir değişkenine göre dağılımları	37
Şekil 4.12.	Katılımcıların maaş memnuniyeti değişkenine göre dağılımları	38
Şekil 4.13.	Katılımcıların ek iş yapma değişkenine göre dağılımları	40
Şekil 4.14.	Katılımcıların eş ve çocuklarının çalışma durumu değişkenine göre dağılımları	41
Şekil 4.15.	Katılımcıların bakmakla yükümlü oldukları kişi sayısı değişkenine göre dağılımları	42
Şekil 4.16.	Katılımcıların aylık kira gideri değişkenine göre dağılımları	44
Şekil 4.17.	Katılımcıların aylık sağlık harcamaları değişkenine göre dağılımları	45
Şekil 4.18.	Katılımcıların aylık kültürel harcamalarına göre dağılımları	46

Şekil 4.19. Katılımcıların sosyal güvenceye sahip olma durumlarına göre dağılımları	48
Şekil 4.20. Katılımcıların sivil toplum kuruluşlarına üyelik durumlarına göre dağılımları	49
Şekil 4.21. Katılımcıların boş vakitlerini değerlendirme durumlarına göre dağılımları	50
Şekil 4.22. Katılımcıların kitap okuma durumlarına göre dağılımları	51
Şekil 4.23. Katılımcıların gazete okuma durumlarına göre dağılımları	53

TABLolar LİSTESİ

	Sayfa
Tablo 2.1. Balık yağı ve balık unu üretiminde ülkelerde kullanılan balık türleri	10
Tablo 3.1. Çalışma grubuna ait bilgiler	22
Tablo 4.1. Katılımcıların cinsiyet değişkenine ilişkin frekans ve yüzde dağılımları.....	25
Tablo 4.2. Katılımcıların yaş değişkenine göre dağılımları.....	26
Tablo 4.3. Katılımcıların medeni durumlarına ilişkin dağılımı	27
Tablo 4.4. Katılımcıların eğitim durumlarına ilişkin dağılımları	28
Tablo 4.5. Katılımcıların sektörde çalışma sürelerine ilişkin dağılımları.....	29
Tablo 4.6. Katılımcıların konut mülkiyetine ilişkin dağılımları	31
Tablo 4.7. Katılımcıların konut alanına ilişkin dağılımları.....	32
Tablo 4.8. Katılımcıların konut ısınma türüne ilişkin dağılımları	33
Tablo 4.9. Katılımcıların iş yerindeki görev türüne ilişkin dağılımları	34
Tablo 4.10. Katılımcıların günlük çalışma sürelerine ilişkin dağılımları	35
Tablo 4.11. Katılımcıların aylık gelir değişkenine ilişkin dağılımları.....	37
Tablo 4.12. Katılımcıların maaş memnuniyeti değişkenine ilişkin dağılımları.....	38
Tablo 4.13. Katılımcıların ek iş yapma değişkenine ilişkin dağılımları	39
Tablo 4.14. Katılımcıların eş ve çocuklarının çalışma durumu değişkenine ilişkin dağılımları.....	41
Tablo 4.15. Katılımcıların eş ve çocuklarının çalışma durumu değişkenine ilişkin dağılımları.....	42
Tablo 4.16. Katılımcıların aylık kira gideri değişkenine ilişkin dağılımları.....	43
Tablo 4.17. Katılımcıların aylık sağlık gideri değişkenine ilişkin dağılımları	45
Tablo 4.18. Katılımcıların aylık kültürel harcamalarına ilişkin dağılımları	46
Tablo 4.19. Katılımcıların sosyal güvenceye sahip olma durumlarına ilişkin dağılımları	47
Tablo 4.20. Katılımcıların sivil toplum kuruluşlarına üyelik durumlarına ilişkin dağılımları.....	49

Tablo 4.21. Katılımcıların boş zamanlarını değerlendirme durumlarına ilişkin dağılımları.....	50
Tablo 4.22. Katılımcıların kitap okuma alışkanlıklarına ilişkin dağılımları.....	51
Tablo 4.23. Katılımcıların gazete okuma alışkanlıklarına ilişkin dağılımları	52
Tablo 4.24. Katılımcıların işlerine yönelik genel görüşleri	54
Tablo 4.25. Katılımcıların psikolojik rahatlık düzeylerine göre dağılımları	55
Tablo 4.26. Katılımcıların Maslach tükenmişlik ölçeği alt boyutlarına ait genel katılım düzeyleri	56
Tablo 4.27. Katılımcıların cinsiyet değişkenine ilişkin Maslach tükenmişlik ölçeği alt boyutlarına ait katılım düzeyleri.....	57
Tablo 4.28. Katılımcıların sektörde çalışma süresi değişkenine ilişkin Maslach tükenmişlik ölçeği alt boyutlarına ait katılım düzeyleri	58

ÖZET

KARADENİZ BÖLGESİNDE BULUNAN İŞLEME TESİSLERİNDE ÇALIŞANLARIN SOSYO-EKONOMİK DURUMLARININ İNCELENMESİ VE TÜKENMİŞLİK FAKTÖRÜNÜN ETKİSİ

Bu çalışmanın amacı Karadeniz Bölgesi'nde yer alan su ürünleri işleme tesislerinde çalışan kişilerin sosyo-ekonomik durumlarını ve tükenmişlik düzeylerini belirlemektir. Bu amaçla Sinop ve Samsun illerinde faaliyet gösteren 7 adet su ürünleri işleme tesisinde çalışan toplam 102 çalışana iki ayrı anket formu uygulanmıştır. Su ürünleri işleme tesislerinde çalışan toplam 102 çalışanın sosyo-ekonomik durumlarını belirlemek amacıyla kullanılan ilk ankette katılımcıların yaş, cinsiyet, eğitim durumu, evlerinin mülkiyet durumu, oturduğu konutun ısınma şekli vb. gibi birtakım sosyo-ekonomik verilerini belirlemeye yönelik toplam 24 soru yer almıştır. Çalışanların tükenmişlik düzeyini belirlemeye yönelik soruların yer aldığı ikinci anket formunda ise katılımcıların tükenmişlik düzeylerini ve nedenlerini belirlemeye yönelik toplam 58 soru yer almıştır. Anket formlarından elde edilen veriler SPSS 22.0 programına aktarılarak istatistiksel analizleri gerçekleştirilmiştir. Çalışmada verilerin istatistiksel analizinde anlamlılık düzeyi $p<0,05$ olarak kabul edilmiştir. Analiz sonrasında elde edilen bulgular tablolaştırılarak yorumlanmıştır.

Çalışma sonucunda Karadeniz'de faaliyet gösteren su ürünleri işleme tesislerinde çalışan bireylerin aylık gelir düzeylerinin asgari ücret düzeyinde olduğu, eğitim düzeylerinin düşük seviyede olduğu, katılımcıların maaşlarından memnun oldukları, genç yaş grubunda yoğunlaştıkları, bireylerin çoğunun işçi pozisyonunda çalıştıkları ve kitap ve gazete okuma alışkanlıklarının bulunmadığı tespit edilmiştir. Sonuç olarak su ürünleri işleme tesislerinde çalışan bireylerin sosyo-ekonomik düzeylerinin düşük düzeyde olmasına rağmen, işlerinden ve aylık gelirlerinden memnun olduğu söylenebilir.

Anahtar Kelimeler: Su ürünleri, sosyo-ekonomik durum, tükenmişlik, su ürünleri işleme tesisi, Karadeniz Bölgesi

ABSTRACT

INVESTIGATION OF SOCIO-ECONOMIC STATUS OF THE PROCESSING FACILITIES AND THE DEPLETION OF EMPLOYER IN THE BLACK SEA REGION

To determine the socio-economic status of individuals and their burnout levels. For this purpose, two different questionnaire forms were applied to 102 employees working in 7 processing plants operating in Sinop and Samsun provinces. In the first survey used to determine the socio-economic status of the individuals working in aquaculture processing facilities, the age, gender, educational status, the ownership status of the houses, the type of heating of the dwelling house and so on. A total of 24 questions were included to determine some socio-economic data. In the second questionnaire, there were a total of 58 questions to determine the burnout levels and causes of the participants. The data obtained from the questionnaire forms were transferred to SPSS 22.0 program and statistical analyzes were performed. In the statistical analysis of the data, the significance level was accepted as $p < 0.05$. The findings obtained after the analysis were tabulated and interpreted.

As a result of the study, it was found that the monthly income level of the individuals working in the seafood processing facilities operating in the Black Sea was at minimum wage level, the education level was low, the participants were satisfied with the salaries, they were concentrated in the young age group, most of the individuals were working in the position of workers and there were no reading habits of books and newspapers. It was. As a result, although the socio-economic level of individuals working in seafood processing plants is low, it can be said that they are satisfied with their jobs and monthly income.

Key Words: Aquaculture, socio-economic status, burnout, aquaculture processing plant, Black Sea Region

TEŞEKKÜR

Bu çalışmanın yürütölmesi sırasında desteğini esirgemeyen danışman hocam sayın Prof. Dr. Mehmet Emin ERDEM'e ve Dr. Öğr. Üyesi őennan YÜCEL'e teőekkürü bir borç bilirim.

Çalıőmalarım boyunca maddi manevi destekleriyle beni hiçbir zaman yalnız bırakmayan eşim Sevi ÇOBAN'a da sonsuz teőekkürler ederim.

Selahattin ÇOBAN

Haziran 2019

1. GİRİŞ

Ülkemiz üç tarafı denizlerle çevrili ve zengin iç su kaynaklarına sahip olmasına rağmen su ürünleri tüketimi, dünya su ürünleri tüketimi ortalamasından oldukça düşüktür. Dünya su ürünleri tüketimi kişi başına ortalama 16 kg, Avrupa'da 22 kg iken bu değer ülkemizde ortalama 7 kg'dır (FAO, 2018). Türkiye'de genellikle kıyı bölgelerde kişi başına düşen su ürünleri tüketimi daha fazla görülürken iç kesimlerde nispeten daha az su ürünleri tüketimi görülmektedir.

Bilim ve teknolojiye yaşanan gelişmelerle insanlar bilgiye daha hızlı ve kolay bir şekilde ulaşabilmekte ve bu durum insanların bilinçlilik düzeyini arttırmaktadır. Buna bağlı olarak insanlar yemek yiyerek yalnızca karınlarını doyurmayı amaçlamamakta aynı zamanda ihtiyaç duydukları karbonhidrat, yağ ve protein gibi besin içeriklerini de yeterli miktarda alarak dengeli beslenmeyi arzu etmektedirler. Canlılığın temel yapı taşlarından olan proteinin beslenme açısından önemi insanların birçoğu tarafından bilinmektedir. Özellikle hayvansal proteinler kemik gelişimi, zekâ gelişimi ve vücut fonksiyonlarının düzenlenmesi açısından önemli rol oynamaktadır (Karakaya, 2013). Balık etinin kalp sağlığını koruduğu ve bu nedenden dolayı haftada en az iki kez balık tüketilmesinin yararlı olduğu Amerikan Kalp Sağlığı Derneği tarafından belirtilmiştir (Kraus vd., 2000).

Balık eti, yapısında bulunan bağ dokusu bakımından diğer hayvansal protein kaynaklarından farklılaşmaktadır. Kollojen miktarı kırmızı ete ve kanatlı hayvan etine oranla daha düşük düzeyde olan balık eti, %3'lük bağ doku oranına sahip olması nedeniyle diğer et ürünlerine oranla daha yumuşak ve piştikten sonra dağılan bir yapıya sahip olmaktadır. Bu durum balığın kolay bir şekilde sindirilmesini ve vücudun balık etindeki proteinlerden daha fazla yararlanmasını sağlamaktadır (Cıvıdır, 2011). Su ürünleri, vitamin, mineral, yağ asitleri ve protein bakımından oldukça zengin besinlerdir. Yine balık etinde bulunan Omega-3, kalp sağlığından dış sağlığına kadar birçok fayda sağlamaktadır (Hamazaki, 2006).

Besin içerikleri bakımından zengin olan su ürünlerinin, zayıf bağ dokusuna sahip olması, enzim aktivitesi düzeyinin yüksek olması, pH değeri ve içeriğindeki su oranının yüksek olması gibi durumlar, balık etinin erken bozulmasında etkili olan bazı unsurlardır. Bu durum su ürünlerinin çeşitli işlemlerden geçirilerek depolanması ve raf ömrünü uzatan gıda teknolojilerinin ve işleme yöntemlerinin önemini arttırmıştır.

FAO'nun 2015 yılı verilerine göre dünya su ürünleri tüketimi toplamı yıllık 170.345.641 tondur. Bu değer Türkiye'de 588.715 ton olup dünya su ürünleri tüketiminin yaklaşık %0,33'lük dilimini meydana getirmektedir. Üç tarafı denizlerle çevrili olan ülkemiz iç sular bakımından da zengin olup, son yıllarda yeni avcılık teknolojisini kullanma konusunda ve su ürünleri yetiştiriciliğinde de önemli adımlar atmış ve su ürünleri ihracatını artırmıştır. Ülkemiz su ürünleri üretimi yetiştiricilik ve avcılık dahil olmak üzere 630.820 ton seviyesine yükselmiştir (TUİK, 2019). Ülkemizde faaliyet gösteren su ürünleri işleme tesisleri ürettiği ürünlerin bir kısmını Avrupa ülkelerine ihraç ederken özellikle son yıllarda kurulan salyangoz işleme tesisleri de ürettiği ürünleri Uzakdoğu ülkelerine ihraç etmekte ve ülke ekonomisine önemli katkılar sağlamaktadır. Su ürünleri işleme tesisleri canlı ve işlenmiş su ürünleri üreterek ihracatını gerçekleştirmektedir. Su ürünleri işleme tesislerinde taze su ürünleri, konserve su ürünleri, dondurulmuş, tütülenmiş, tuzlanmış ve marine edilmiş balık yağı ve balık unu ürünleri olmak üzere farklı ürün işleme yöntemleri bulunmaktadır.

Ülkemizde faaliyet gösteren su ürünleri işleme tesisleri, faaliyetlerini gerçekleştirebilmek için 5996 sayılı Veteriner Hizmetleri, Bitki Sağlığı, Gıda ve Yem Kanunu kapsamında gerekli izinleri almakla sorumludurlar. İşletmeler, gerekli izinleri aldıktan sonra Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı tarafından Gıda Güvenliği Bilgi Sistemi (GGBS)'ne kaydedilir. Günümüzde Türkiye'de Gıda Güvenliği Bilgi Sistemi'ne kaydı bulunan toplam 192 su ürünleri işleme tesisi bulunmaktadır. Bu işletmelerin 59 tanesi Marmara, 55 tanesi Ege, 37 tanesi Karadeniz, 24 tanesi Akdeniz, 14 tanesi İç Anadolu ve 1 tanesi de Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde bulunmaktadır. Gıda Güvenliği Bilgi Sistemi'ne kayıtlı toplam 192 su ürünleri işleme tesisinden yalnızca 93 tanesi Avrupa Birliği ülkelerine ihracat yapabilecek şartları sağlamış ve Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı tarafından gerekli izinleri almıştır (URL-1).

Su ürünleri alanında üreticiler ile tüketiciler arasında konumlanan ve perakende balıkçı olarak adlandırılan su ürünleri işleme tesislerinde çalışan kişilerin sosyo-ekonomik durumlarının benimsenmesi balıkçılık endüstrisi açısından önem arz etmektedir. Su ürünleri endüstrisinde çalışan kişilerin sosyo-ekonomik durumlarının belirlenmesi, yaşadıkları sorunların anlaşılması ve bu problemlerin çözüme kavuşturulması açısından kolaylık sağlamaktadır. Ülkemizde su ürünleri sektörü çalışanlarına yönelik yapılan çalışma sayısı oldukça azdır. Su ürünleri sektörü çalışanlarının yaşadıkları sorunların belirlenmesi ve bu problemlere çözüm önerileri sunulması sektörün gelişmesi için gereklidir (Demirkol ve Yüksel, 2013).

Çağlak vd. (2012), Balıkesir’de faaliyet gösteren su ürünleri işleme tesislerinde çalışan kişilerin sosyo-ekonomik durumunu inceledikleri çalışmalarında, bu tesislerde çalışan personelin birtakım sıkıntıları olduğunu ifade etmişlerdir. Çalışmada Balıkesir’de faaliyet gösteren sekiz adet su ürünleri işleme tesisinde görev yapan 95 kadın, 25 erkek olmak üzere toplam 120 personele anket uygulamışlardır. Araştırma sonucunda firmaların daha titiz çalışmaları ve el becerilerinin daha yatkın olması gibi nedenlerden dolayı bayan çalışanları tercih ettiği belirlenmiştir. Katılımcıların düşük eğitim seviyesine sahip oldukları, kitap okuma alışkanlığı olan kişilerin sayısının oldukça düşük düzeyde olduğu, boş zamanlarını değerlendirme etkinliklerinin yaşa, cinsiyete ve yaşanılan yere göre farklılık gösterdiği, genç yaş grubunda bulunan katılımcıların daha çok sportif ve kültürel faaliyetlere yöneldikleri, çalışanların büyük bir bölümünün sosyal güvenceye sahip oldukları, büyük bir bölümünün çalıştıkları işten memnun oldukları, aylık kazançlarını yetersiz buldukları ve büyük bir bölümünün kendisine ait bir evlerinin bulunmadığı ve kirada oturdukları belirlenmiştir.

Literatürde su ürünleri sektöründe çalışan kişilerin sosyo-ekonomik düzeylerini belirlemeye yönelik çalışmalarda çalışanların aylık gelir düzeylerinin düşük olduğu, genel olarak yaptıkları işten memnun olmadıkları, kendilerine ait evlerinin olmadığı, eğitim düzeylerinin düşük olduğu ve işsizlik nedeniyle bu mesleği tercih ettikleri belirlenmiştir.

Bilgi ve teknolojilerde yaşanan değişmelerle birlikte rekabet küresel boyutta kendini göstermiş ve firmalar yoğun çalışma programları belirlemiştir. Bu durum beraberinde çalışanların daha uzun ve zorlu mesai şartlarında çalışmalarına neden olmuştur. Çalışanların işyerlerindeki yoğun çalışma koşullarına yönelik tutum ve davranışları işletmeler ve çalışanlar açısından önem arz etmektedir. Çalışanların iş yaşamlarında karşılaştıkları birtakım problemler ve diğer birtakım problemler, iş yaşam doyumsuzluğunun ve tükenmişliğin ortaya çıkmasına neden olabilmektedir.

Günümüzde hizmet sektörü başta olmak üzere birçok alanda çalışan kişilerin, tükenmişlik alt boyutlarına ait belirtileri gösterdiği ve sosyal çevresine bu sorunu aktardığı görülmektedir. Çalışanların işyerinde alınan kararlara dahil edilmeleri, fikirlerinin önemsenmesi ve etkili iletişim kanallarının kurulması gibi unsurlar kişilerin işlerine ve işyerlerine yönelik duyduğu memnuniyetin yükselmesini sağlamaktadır. Yoğun çalışma koşulları, görevde yükselememe, ödül-ceza sisteminin aktif bir şekilde kullanılmaması gibi birtakım unsurlar da çalışanların işyerlerine yönelik memnuniyet düzeylerinin düşmesine ve bunun sonucunda tükenmişlik düzeyinin yükselmesine neden olabilmektedir.

Bu çalışmada da su ürünleri işleme tesislerinde çalışan kişilerin sosyo-ekonomik düzeylerini ve tükenmişlik düzeylerini belirlemek amaçlanmıştır. Çalışmada aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır:

1. Katılımcıların sosyo-ekonomik durumları ne düzeydedir?
2. Katılımcıların kültürel düzeyleri nasıldır?
3. Katılımcıların tükenmişlik ölçeği ve alt boyutlarına katılım durumları ne düzeydedir?
4. Katılımcıların sosyo-ekonomik durumları ile tükenmişlik düzeyleri arasında ilişki var mıdır?

Bu amaçla gerçekleştirilen çalışma beş bölümden oluşmaktadır.

Çalışmanın birinci bölümünü araştırma konusuna ilişkin genel bilgilerin yer aldığı “Giriş” başlıklı bölüm oluşturmaktadır. Bu bölümde çalışma hakkında genel bir bilgi verilerek çalışmanın amacı açıklanmıştır.

Çalışmanın ikinci bölümünde Türkiye’de ve Dünya’da balık işleme tesislerinde çalışan kişilerin çalışma koşulları, karşılaştıkları problemler ve tükenmişlik sendromuna yönelik genel bilgiler ele alınarak değerlendirilmiştir.

Çalışmanın “Materyal ve Yöntem” başlıklı üçüncü bölümünde ise araştırmanın evreni, örnekleme, amacı, önemi, veri toplama aracı ve verilerin analizine ilişkin bilgilere yer verilmiştir.

Çalışmanın “Bulgular” başlıklı dördüncü bölümünde anket formundan elde edilen veriler analiz edilmiş ve elde edilen bulgular tablolaştırılarak yorumlanmıştır.

“Sonuç” başlıklı beşinci ve son bölümünde ise yapılan istatistiksel analizlerden elde edilen bulgular değerlendirilmiş ve literatürde yer alan diğer çalışmalarda elde edilen bulgularla karşılaştırılarak yorumlanmıştır.

2. GENEL BİLGİLER

2.1. Balıkçılık Sektörünün Dünyadaki Yeri

Bilim ve teknolojiye meydana gelen gelişmeler ile birlikte su ürünleri sektöründe de birtakım değişimlerin yaşanmış ve küresel çapta sektörde hızlı bir büyüme ortaya çıkmıştır. Gıda sektöründe tütüleme, fileto, konserve vb. yöntemlerinin kullanılmasıyla tatlı sulardan ve denizlerden elde edilen ürünlerin daha uzun süre muhafaza edilebilmesini ve ticari ürünler haline dönüştürülmesini sağlamıştır. Balıkçılık sektörü de, diğer sektörlerde olduğu gibi ülke ekonomisine önemli katkıları bulunan bir faaliyet alanıdır. Avlanma ve kültür balıkçılığı faaliyetleri sonucunda elde edilen su ürünlerinin pazarlanmasında ürünlerin tüketim merkezlerine kolay bir biçimde nakil edilebilmesi, gıda hijyeni, paketlenme ve muhafaza sistemlerinde yaşanan gelişmeler ve otomatik tartı sistemleri gibi unsurlar etkili olmaktadır (Atılğan, 2008).

Ülkemizde henüz tüketimi yaygın olmayan balık cipsleri, işlenmiş balık sosisleri, işlenmiş kılçıksız balık filetoları ve balık köfteleri dünya genelinde birçok ülke tarafından yaygın bir şekilde tüketilmektedir (Deveciyan, 2006).

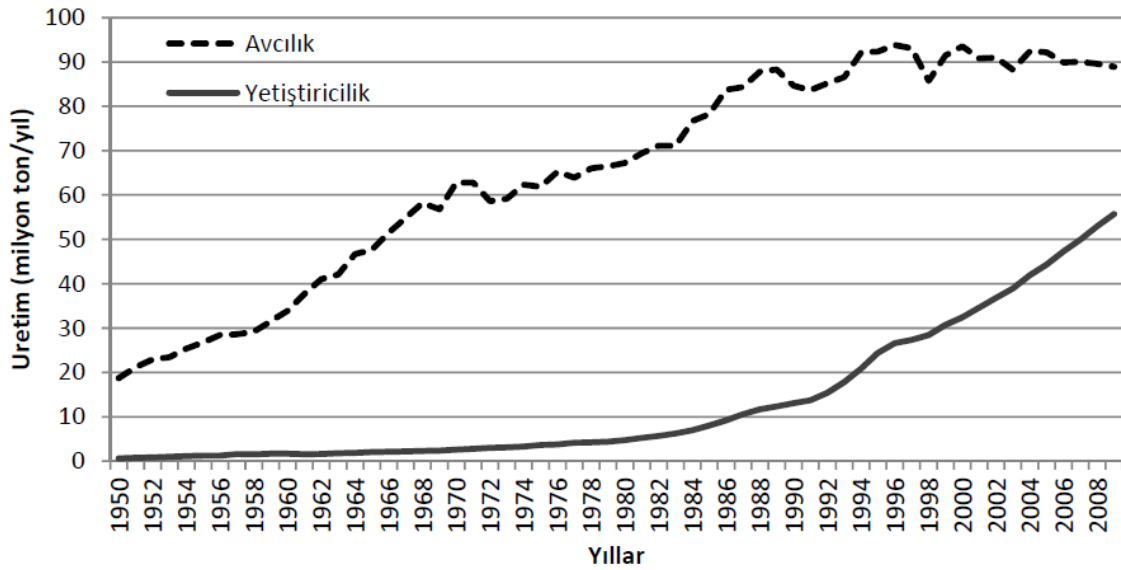
Avcılık yöntemi dünya ülkelerinde su ürünleri üretiminde en çok kullanılan yöntemdir. Dünya ülkeleri arasında Çin 2018 FAO verilerine göre su ürünleri üretiminde 62,6 milyon tonluk üretim ile ilk sırada yer alırken, Endonezya 10,8 milyon ton ile ikinci, Hindistan 9,6 milyon ton ile üçüncü ve Vietnam ise 6,3 milyon ton ile dördüncü sırada yer almaktadır. Türkiye 537 bin tonluk su ürünleri üretimiyle dünya ülkeleri arasında yaklaşık 34. sırada yer almaktadır (FAO, 2018).

Avcılık yöntemiyle su ürünleri üretiminin oranında ilerleyen dönemlerde dünya genelinde önemli oranlarda bir artışın gerçekleşeceğine yönelik bir beklenti bulunmamaktadır. Avcılık yöntemiyle üretilen türlerin sayısında çeşitli sebeplerden dolayı azalma meydana gelmesi bu durumun en önemli nedenidir. Dünya genelinde su ürünleri üretiminde avcılık yönteminin kullanımı azalırken kültür balıkçılığı yönteminin kullanım oranı artmaktadır. Dünya'da kültür balıkçılığı yöntemiyle su ürünleri üretiminin %61,5'ini Çin gerçekleştirmektedir (FAO, 2018).

Su ürünleri üretiminin dünya genelinde her geçen yıl artan bir grafik çizdiği görülmektedir. 1950 yılında dünya genelindeki toplam su ürünleri üretiminin 20 milyon ton olduğu

görülürken, bu oran 1960 yılında 35,6 milyon ton, 1970 yılında 65,4 milyon ton, 1980 yılında 72 milyon ton, 1990 yılında 97,8 milyon ton, 2000 yılında 126 milyon ton ve 2011 yılında ise 156,3 milyon ton olduğu görülmüştür. Su ürünleri üretimi 1970 yılına kadar yalnızca avcılık yöntemiyle gerçekleştirilirken, 1970-1990 yılları arasında hem avcılık hem de yetiştiricilik yöntemiyle, 1990'lı yıllardan sonra ise yetiştiricilik yoluyla gerçekleştirilmiştir (Şekil 2.1).

Avcılık yöntemiyle su ürünleri üretimi 1950-1968 yılları arasında sürekli artmış ve toplam su ürünleri üretimi 16,8 milyon tondan 53,8 milyon tona yükselmiştir. 1969-1977 yılları arasında ise bu oran 52,4 milyon ton ile 60,4 milyon ton arasında değişmiştir. 1978 yılında avcılık yöntemiyle su ürünleri üretimi 61,2 milyon ton iken bu oran 1989 yılında ise 82,1 milyon ton olmuştur. Avcılık yöntemiyle su ürünleri üretimi 1990 yılından sonra 77,4-86,4 milyon ton arasında benzer seviyelerde üretim gerçekleşmiştir. Su ürünleri üretimi 2011 yılında yaklaşık 82,5 milyon ton olarak gerçekleşmiştir (FAO, 2012).

Şekil 2.1. Dünya su ürünleri üretiminde avcılık ve yetiştiricilik yönteminin yıllara göre değişimi (Üstündağ, 2013)

Su ürünleri üretiminde yetiştiricilik yöntemi dünya genelinde 1990'lı yıllardan sonra hızlı bir artış göstermiştir. Yetiştiricilik yöntemiyle su ürünleri yetiştiriciliği 1950 yılında 604 bin ton olarak gerçekleşirken, 1960 yılında bu oran 1,5 milyon, 1970 yılında 2,6 milyon, 1980 yılında 4,7 milyon ton, 1990 yılında 13,1 milyon ton, 2000 yılında 32,41 milyon ton, 2011 yılında 61,8 milyon ton, 2015 yılında 76,1 milyon ton ve 2016 yılında ise 80,0 milyon ton olarak gerçekleşmiştir (FAO, 2018).

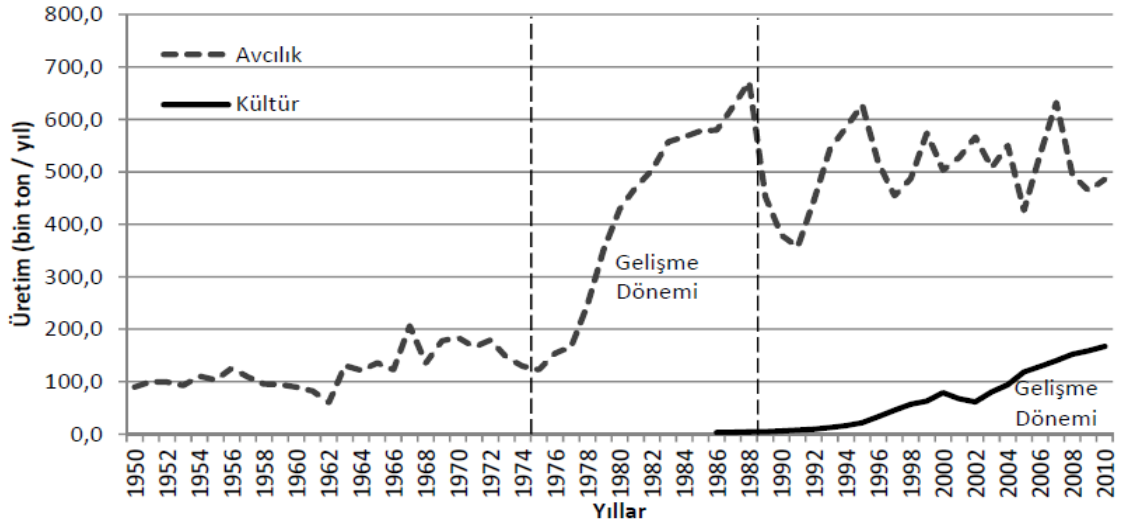
Yetiştirme yöntemi ile su ürünleri üreticiliğinde 1950’li yıllarda denizde ve içsularda yapılan yetiştiricilik oranları birbirine yakinken, son dönemlerde içsularda yapılan yetiştiricilik faaliyetleri daha da artmıştır. 2011 yılında 38,9 milyon ton içsularda su ürünleri yetiştiriciliği gerçekleştirilirken, deniz ürünleri yetiştiriciliği ise 18,9 milyon ton olarak gerçekleştirilmiştir (TÜİK, 2018).

2.2. Balıkçılık Sektörünün Türkiye’deki Yeri ve Önemi

Balıkçılık faaliyetleri ülkemizde tarihsel süreç içerisinde gerçekleştirilmesine rağmen endüstriyel anlamda balıkçılık faaliyetleri 1950’li yıllardan sonra gelişmiştir. Ülkemizde 1970’li yıllardan sonra balık avcılığında kullanılan yöntemler ve teçhizat bakımından önemli gelişmeler yaşanmıştır. Geçmiş dönemlerde artan avcılık faaliyetleriyle orantılı olarak artan su ürünleri üretimi 1990’lı yıllarda sabit kalmış ve aşırı avlanma sorunu ortaya çıkmıştır (Ünal ve Yercan, 2006).

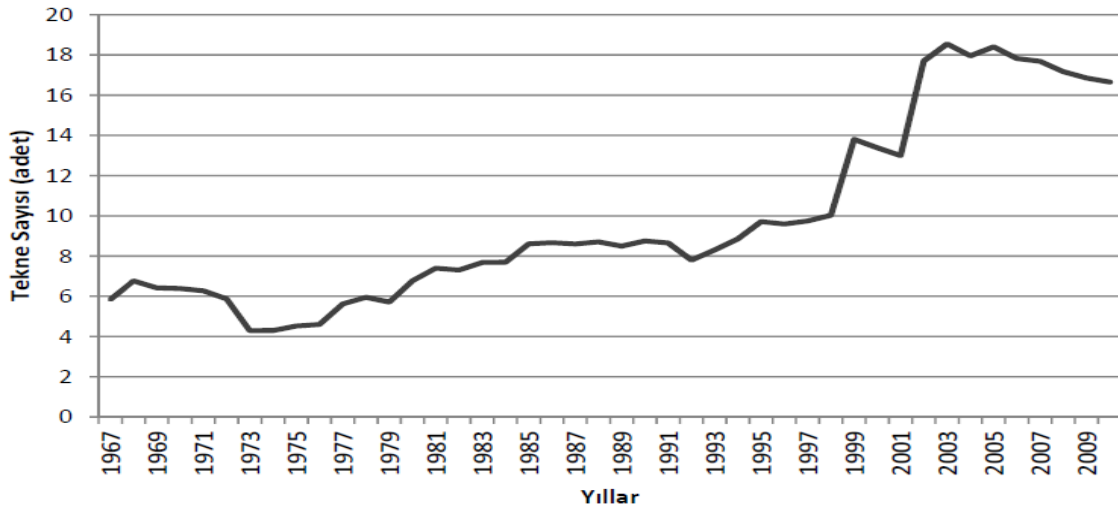
Su ürünleri üretimi 1950 yılında 89,7 bin ton olurken, bu oran 1956 yılında 125,8 bin ton ile en yüksek değerine ve 1962 yılında ise 60,5 bin ton ile en düşük değerine ulaşmıştır. Ülkemizde su ürünleri üretimi 1963 yılından sonra artmış ve ilk defa 1967 yılında 200 bin tonun üzerine çıkabilmiştir. Sonraki dönemlerde su ürünleri üretimi düşüşe geçmiş ve 1974-1975 yılları arasında ortaya çıkan petrol fiyatlarındaki yükselme ile birlikte üretim 120 bin ton seviyesine kadar gerilemiştir. Su ürünleri üretimi 1978 yılında 246 ton seviyelerine kadar yükselmiş ve artış 1988 yılında 676 bin tonluk üretimle en yüksek seviyesine ulaşmıştır. Hamsi avcılığında 1988-1992 yılları arasında önemli oranda düşüş gerçekleşmiş ve 1993 yılında ise 500-770 bin ton arasında değişen su ürünleri üretimi gerçekleşmiştir. Deniz ürünleri avcılığı ülkemizde 1995 yılına kadar su ürünleri üretiminde önemli miktarda artışın gerçekleşmesini sağlamıştır. İlerleyen dönemlerde su ürünleri üretiminde yetiştiricilik faaliyetleri artarken deniz avcılığı yönteminde yıllara göre dalgalanmalar görülmüştür. Yetiştiricilik faaliyetleriyle su ürünleri üretimi durağan bir seyre sahip olup 1950-1958 yılları arasındaki toplam üretim 10-25 bin ton arasında değişirken bu oran 1980-2011 yılları arasında 32-54 bin ton aralığında değişmiştir (Kurtar, 2008).

1986 yılından itibaren su ürünleri üretiminde yetiştiricilik faaliyetlerinin etkisi 3,1 bin ton ile istatistiksel hesaplamalara dahil edilmiş ve bu oran 1990 yılında 5,8 bin ton, 2000 yılında 79,9 bin ton ve 2011 yılında ise bu oran 188,8 bin tona yükselmiştir (Şekil 2.2).

Şekil 2.2. Türkiye’de su ürünleri üretiminde avcılık ve yetiştiricilik yönteminin yıllara göre değişimi (Üstündağ, 2013)

Ülkemizde süreç içerisinde balıkçılık filusunda birtakım gelişmeler ortaya çıkmıştır. 1967 yılında yaklaşık 6 bin olan balıkçı teknesi sayısı, 1970’lerde tüm dünyayı etkileyen petrol krizinin etkisiyle 4,3 binlere kadar gerilemiş ve su ürünleri üretiminde azalma meydana gelmiştir. Tekne sayıları 1970’li yılların sonlarında tekrar artma eğilimi göstermiş ve 1980 yılında 6,8 bin, 1990 yılında 8,7 bin ve 2002 yılında ise 17,7 bine ulaşmıştır. 2017 yılına gelindiğinde ise 22204 adet ruhsatlandırılmış balıkçı gemisinin yer aldığı görülmektedir (TÜİK, 2018).

Şekil 2.3. Yıllara göre Türkiye’de balıkçılık filusunda meydana gelen değişim (Üstündağ, 2013)

Ülkemizde su ürünleri üretiminde görülen artışla birlikte mevcut tesisler kapasitelerini arttırmış ve yeni tesisler kurulmuştur. Ülkemizde 2000’li yıllarda yaklaşık 250 adet deniz ve 1000 civarında da içsu işletmeleri bulunurken bu sayı günümüzde yaklaşık 2000 civarındadır. Üretim tesislerindeki artışlarla birlikte ülkemizde 2000’li yılların başlarında 50 bin ton civarında iken günümüzde bu oran 300 bin ton seviyesine yükselmiştir (Gene, 2009).

2.3. İşleme Tesislerinin Balıkçılık Sektöründeki Yeri

Dünya su ürünleri üretiminin yaklaşık %0,5’lik kısmını oluşturan Türkiye, dünya ülkeleri arasında yaklaşık olarak 35. sırada ve Avrupa ülkeleri arasında ise yaklaşık olarak 10. sırada yer almaktadır. Su ürünleri işleyen tesislerin sayısı son yıllarda ülkemizde artış göstermektedir. Balık unu ve balık yağı da bu işletmelerde işlenen ürünlerin başında yer almaktadır. Ülkemizde tütsülenmiş ve tuzlanmış balık, dondurulmuş balık, marine edilmiş su ürünleri, taze ya da soğutulmuş kültür balıkları, kurbağa bacağı, surimi ve deniz salyangozu ise işlenmiş diğer su ürünlerini oluşturmaktadır (DPT, 2006).

Balıklar insanlar tarafından gıda maddesi olarak tüketilmesinin yanı sıra aynı zamanda balık unu ve balık yağı üretiminde hammadde olarak da kullanılmaktadır. Gıda malzemesi olarak tüketilen taze balık fiyatlarının daha yüksek fiyatlara satılması, üretilen su ürünlerinin balık unu ve yağı üretimine oranla daha çok gıda malzemesi olarak satılmasına neden olmaktadır. Yoğun avcılık faaliyetleri olduğu dönemlerde balığın tüketim için yeterli kalitede olmadığı durumlarda ya da balık kalitesinin düşük olduğu durumlarda ise üretilen balıklar balık unu ve yağı üretimi için balık işleme tesislerinde işlenmektedir (Diffey, 2007). Su ürünlerinin, balık unu ve yağı üretimi amacıyla işletmelerde kullanılmasının sağladığı maddi avantajlara yönelik herhangi bir net bilgi bulunmamaktadır.

Su ürünleri yetiştiriciliği birtakım özel ve tüzel kişilerin girişimleriyle canlıların yetiştirme süresine müdahale ederek çeşitli su ortamlarında yetiştiriciliğinin yapılması olarak tanımlanmaktadır (FAO, 2011). Balık unu ve balık yağı üretiminde kullanılan balıkların cinsi ve türleri ülkelere göre farklılaşabilmektedir. FAO (2018), dünya genelinde balık unu ve yağı üretiminde kullanılan balık türlerini ve hangi ülkelerde tercih edildiğini Tablo 2.1’deki gibi belirtmiştir.

Tablo 2.1. Balık yağı ve balık unu üretiminde ülkelerde kullanılan balık türleri (FAO, 2018)

Ülkeler	Üretimde kullanılan balık türü
Peru	Hamsi
Şili	Hamsi, istavrit, sardalya
Çin	Birçok balık türü
Tayland	Birçok balık türü
ABD	Ringa balığı, morina
İzlanda	Mezgit, ringa, trimmings
Norveç	Mezgit, capelin, trimmings
Danimarka	Sandeel, çaça, mezgit, ringa
Japonya	Sardalya

Çok yüksek oranda aminoasit ve vitamin içeren balık unu, taze balık ya da herhangi bir işlem uygulanmamış balık atıkları kullanılarak elde edilir. Balık ununun içeriğine bakıldığında protein, yağ, kuru madde, selüloz ve kalsiyum içerdiği görülmektedir (Üstündağ, 2013). Taze balık birtakım işlemlerden geçirildikten sonra balık unu haline dönüştürülür. Bu yöntemlerden biri de yeterli teknolojik donanımın bulunmadığı yerlerde ve maddi olarak balığın daha uygun olduğu yerlerde sıklıkla kullanılan balığın güneşte kurutulması yöntemidir (Windsor, 2011). Teknolojik yöntemlerle balık unu üretimi kısmen farklılık gösterse de genel olarak ıslak presleme yöntemi kullanılmaktadır (Erdi, 2010).

Balık unu, balık yetiştiriciliği başta olmak üzere hayvan yemi üretiminde kullanılırken balık yağı ise doğrudan insanların tüketiminde, endüstriyel üretimde ve su ürünleri yetiştiriciliğinde kullanılmaktadır. Bu açıdan bakıldığında kültür balığı yetiştiriciliğinde kullanılan yemler, avcılık yöntemiyle elde edilen balıklardan üretilmektedir. Genellikle tarım sektöründe kullanılan balık unu, son yıllarda kültür balığı yetiştiriciliğinde sıklıkla tercih edilmektedir. Balık yağı ise günümüzde kültür balığı yetiştiriciliğinde ve insanların tüketiminde benzer oranlarda kullanılmaktadır (Altınışik, 2006).

2.4. Türkiye’de Su Ürünleri İşleme Sektörü

2.4.1. Su Ürünleri İşleme Sektörünün Mevcut Durumu

Ülkemizde gün geçtikçe su ürünleri işleme tesislerinin sayısı artmaktadır. Bu işletmelerin çalışma prensipleri ve üretim yaparken uymaları gereken standartlar 1380 sayılı Su Ürünleri Kanunu ve Su Ürünleri Yönetmeliği’yle belirlenmiştir. Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı, su ürünleri işleme tesislerinin Avrupa Birliği Direktif şartlarına uyum sağlayabilmesi açısından çeşitli çalışmalar yürütmektedir. Bu kapsamda 120 adet işletmeye uygunluk sertifikası verilmiştir. Ülkemizde su ürünleri ihracatının %80’lik bölümünü Avrupa Birliği ülkelerine yapılan ihracat oluşturmaktadır. Avrupa Birliği ülkelerine su ürünleri ihracatının devam ettirilebilmesi için Avrupa Birliği tarafından belirlenen hijyen kurallarına uygun üretim yapılması gerekmektedir. Avrupa Birliği ülkeleri ihracatı yapılan ürünlerde CE (Conformite European) onayını görmeyi istemektedirler. Üretim yapan tesislerin Avrupa Birliği ülkelerinin taleplerini iyi bilmesi ve üretim şartlarının bu taleplere göre yeniden yapılandırılması, su ürünleri işleme sektörünün canlandırılmasında etkili olabilecektir (İGEME, 2010).

Su ürünleri işleme tesislerinde ortaya çıkan atıklar, sektörün gelişmesinde önemli rol oynamaktadır. Kabuklu su ürünlerinin işlenmesi sırasında birtakım katı ve sıvı atıklar ortaya çıkmaktadır. Kabuklu su ürünlerinin yıkanması aşamalarında ortaya çıkan sıvı atıklar, küçük boyutlu et parçacıkları ve protein atıkları içermektedir. Ülkemizde su ürünleri işleme tesisleri, üretim aşamasında ortaya çıkan sıvı atıkları genellikle doğal su kaynaklarına ya da boş arazilere atmaktadırlar. Su ürünleri işleme sırasında oluşan birtakım atıklar, balık unu üretiminde kullanılabilir. Tesisler, üretim sırasında ortaya çıkan atıkları işlemeksizin doğrudan dışarıya atmaları birtakım çevresel sorunlara neden olabilmektedir. İşletmelerin atıkları işleyerek hem çevresel sorunları önleyebilir hem de sektör açısından olumlu gelişmeler sağlayabilir (Öztürk, 2005).

Ülkemizde faaliyet gösteren su ürünleri işleme tesislerinin önemli bir bölümü küçük ve orta ölçekli işletmeler sınıfında yer almaktadır. 2016 yılında aktif olarak üretim yapan su ürünleri işleme tesisleri, yaklaşık %40 oranında taze/soğutulmuş su ürünleri ihracatı gerçekleştirmişlerdir (DPT, 2017). Su ürünleri işletmelerinin bir kısmı sahip oldukları su ürünleri stoklarından ürettikleri hammadde yetersizliği nedeniyle kapasitelerinin %50’sinin altında çalışmaktadırlar. Ülkemizde taze balık tüketiminin yaygın olması işlenmiş su

ürünlerine olan talebi azaltmakta ve dolayısıyla su ürünleri işleme tesislerinin hammadde sıkıntısı yaşamamasına neden olmaktadır. Bu nedenden dolayı (Karakaya, 2013);

1. Taze ve dondurulmuş su ürünlerinin raf ömürlerini uzatabilecek teknolojilerin ve yöntemlerin kullanılmasını teşvik etme,
2. Yurtdışından uygun fiyatlı hammadde temini gerçekleştirme,
3. Su ürünleri işleme tesislerinde kullanılacak su ürünleri yetiştirme işletmelerine yönelik teşvik paketleri geliştirme,
4. Çeşitli reklam ve tanıtım kampanyaları gerçekleştirilerek işlenmiş su ürünleri tüketimini teşvik etme

gibi birtakım uygulamalarla işlenmiş su ürünlerine olan talebin artırılması söz konusu olabilmektedir.

Su ürünleri işleme tesislerinde tüketime sunulmak üzere farklı birçok ürün çeşidi bulunmaktadır. İşlenmiş su ürünlerinde hamsi başta olmak üzere dondurulmuş balık türleri, konserve balık ve taze olarak tüketime sunulan su ürünleri ilk sırayı yer almaktadır. Karadeniz bölgesinde yaygın olan tuzlanmış balığın yanı sıra marinasyon yöntemiyle üretilen hamsi ve diğer su ürünleri ve tütsülenmiş su ürünleri görülmektedir. Ancak üretilen ürünlerin işletmelerin faaliyet gösterdiği bölgelerde pazarlanması yaygın değildir.

Su ürünleri tatlı su balıkları, deniz balıkları, kıkırdaklı balıklar, kabuklu su ürünleri, yumuşakçalar, algler, deniz memelileri ve sulardan elde edilen organik ve inorganik maddeler olmak üzere birçok farklı türden oluşmaktadır. Bu nedenden dolayı su ürünleri işleme tesislerinde de kullanılan teknolojiler farklılık gösterebilmektedir. Genel olarak su ürünleri işleme yöntemlerini yenilebilir su ürünleri işleme ve yenilenemez su ürünleri işleme yöntemleri olmak üzere iki gruba ayrılmaktadır.

Yenilebilir su ürünleri dondurma, tuzlama, kurutma, tütsüleme, konserve yapma, ezme, paketleme ve radyoaktif ışınlarla saklama gibi sekiz farklı yöntemle işlenebilmektedir. Yenilemeyen su ürünleri ise endüstriyel su ürünler, kozmetik ve eczacılık alanında kullanılan su ürünleri, tarım alanında kullanılan su ürünleri ve estetik alanında kullanılan su ürünleri olmak üzere farklı şekillerde işlenebilmektedirler (Öztürk, 2005).

Su ürünleri işleme tesislerinde çalışan personelin dağılımına bakıldığında ağırlıklı olarak üretilen ürün kalitesi, gıda güvenliği ve ürün işleme basamaklarında görev yapan su ürünleri mühendisi, balıkçılık teknolojisi mühendisi ve gıda mühendisleri yer almaktadır. İşleme tesislerinde bu meslek gruplarını ziraat mühendisi, veteriner, mikrobiyolog, biyolog ve su ürünleri teknikerleri gibi meslek grupları izlemektedir. Tesislerde üretimde sorumlu olan personel ise genellikle daimi işçi pozisyonunda görev yapan kişilerdir. Ancak balık üretimindeki yıllara göre ağırlıklı olarak artışlara bağlı olarak mevsimlik işçi çalıştırılması da söz konusu olabilmektedir. Firmalar geçici işçi çalıştırma konusunu, eğitim ve hijyen problemleri nedeniyle çok fazla tercih etmemektedirler (Daşdan vd., 2008).

2.4.2. Su Ürünleri Sektöründe İstihdam

2006 yılı verilerine göre su ürünleri sektörü dünya genelinde doğrudan ya da dolaylı olarak yaklaşık 43,5 milyon kişinin istihdam edildiği bir endüstri alanı olmuştur. Balıkçılık sektöründe son 30 yılda meydana gelen istihdam oranındaki artış, geleneksel tarım istihdam oranı ve dünya nüfus artış oranına göre daha fazla olmuştur. Su ürünleri endüstrisinde çalışan istihdam edilen kişi sayısı en yüksek Asya ülkelerindedir. Endonezya, Hindistan, Vietnam ve Filipinler de su ürünleri endüstrisinde çok sayıda bireyin istihdam edildiği ülkelerdendir. Su ürünleri endüstrisinde en yüksek istihdam oranı iç sularda, kıyısal alanlarda ve küçük ölçekli yerel işletmelerde görülmektedir. Dünya genelinde aşırı avcılık faaliyetlerinin sınırlandırılması amacıyla filo küçültme gibi birtakım önlemler alınmış ve 2001-2006 yılları arasında avcılık faaliyeti gerçekleştiren balıkçı sayısında %12'lik bir azalma meydana gelmiştir. Avcılık yönteminin azaltılmasıyla birlikte su ürünleri sektöründe balık yetiştiriciliği faaliyetleri artış göstermiştir. Dünyada balık yetiştiriciliği sektöründe pazarlama, işleme ve hizmet sektörleri de göz önünde bulundurulduğunda yaklaşık 170 milyon kişinin çalıştığı tahmin edilmektedir (Anonymous, 2007).

2017 yılında ülkemizde 31.842 kişi su ürünleri sektöründe istihdam edilmiştir (TÜİK, 2019). 2010 yılında Tarım Bakanlığı tarafından yayınlanan verilere 145.353 kişi denizlerde ve 7811 kişi iç sularda olmak üzere toplam 153.164 kişinin ticari ruhsata sahip oldukları belirlenmiştir. Ancak su ürünleri sektöründe istihdam edilen kişilerle avcılık ruhsatına sahip olan kişiler arasında önemli düzeyde bir farklılık olduğu tespit edilmiştir. Ülkemizde balıkçılık ruhsatına sahip olmanın oldukça kolay olması bu durumun en önemli sebebidir denilebilir.

Su ürünleri sektöründe istihdam edilen bireylerin birçoğunun sosyal güvencelerinin bulunmaması, herhangi bir izne ihtiyaç duyulmaksızın seyyar satıcılık yapabilmeleri, su ürünleri sektöründe iş kollarının birbirinden kesin çizgilerle ayrılmaması gibi nedenler sektörde birçok kişinin doğrudan ya da dolaylı olarak çalıştırılmasına neden olabilmektedir. Bu durum da doğal olarak sektörde çalışanların birçok sorunla karşı karşıya kalmalarına ve sosyo-ekonomik açıdan birtakım sorunların ortaya çıkmasına neden olabilmektedir.

2.5. Balık İşleme Tesislerinde Görev Yapan Kişilerin Sosyo-Ekonomik Durumları

Ülke ekonomisine olan katkısı göz önünde bulundurulduğunda önemli sektörlerden biri olan su ürünleri işleme sektörü, Avrupa Birliği'ne ihracat onayına sahip ülkemizdeki tek sektör olmasına rağmen, sektörün ve bu sektörde çalışan kişilerin yaşadıkları sorunları ve sosyo-ekonomik durumlarını belirlemeye yönelik çalışma sayısı oldukça azdır.

İlgili alanyazın incelendiğinde yurtiçinde ve yurtdışında balıkçılık sektörüne ilişkin yapılan çalışmaların, balıkçılık sektöründe çalışanların, işletme sahiplerinin ve tüketicilerin sosyo-ekonomik durumları üzerine çeşitli araştırmalar olduğu görülmektedir. Likya Kıyıları'nda Ekolojik Bölge Ölçekli Koruma ve Sorumlu Turizm Projesi adlı çalışmada, bölgede biyolojik çeşitliliğe yönelik olumsuzluklar ve insan kaynakları potansiyeli açısından sosyo-ekonomik durumu incelenmiştir. Araştırmada katılımcı grubun balıkçılık, tarım, hayvancılık ve turizm gibi ekonomik faaliyetlerde bulunan kişilerden oluştuğu belirlenmiştir. Araştırma kapsamında 61 kişi ve 10 grupta görüşmeler ve tartışmalar yapılmıştır (Tunçer vd., 2002).

Çeliker vd. (2008), Ege bölgesinde faaliyet gösteren su ürünleri işleme tesislerinin sosyo-ekonomik durumlarını inceledikleri çalışmalarında, balıkçıların yaş, hane halkı nüfusu, medeni hali, sosyal güvenlik ve öğrenim durumları gibi sosyo-demografik verilerini tespit etmek amacıyla anket uygulamıştır. Çalışmayla su ürünleri sektöründe çalışan kişilerin sosyo-ekonomik durumları belirlemek amaçlanmıştır. Araştırma sonucunda su ürünleri sektöründe çalışan bireylerin aylık gelir düzeylerinin düşük olduğu, katılımcıların çalıştıkları işten memnun oldukları, büyük bir bölümünün mülkiyeti kendisine ait olan bir evlerinin bulunmadığı ve sosyal güvencelerinin bulunduğu belirlenmiştir.

Dartay vd., (2009), Keban Baraj Gölü'nde balıkçılık yapan Pertek'teki balıkçıların katılımıyla gerçekleştirdiği çalışmasında, katılımcıların yaş, cinsiyet, medeni durum, eğitim durumu, sosyal güvence, aylık gelir düzey, çocuk sayısı ve balıkçılığı tercih etmelerindeki neden gibi sosyo-ekonomik durumlarını belirlemeye yönelik soruların yer aldığı anket formu

kullanmıştır. Araştırma sonucunda katılımcıların gelir düzeylerinin asgari ücret düzeyinde olduğunu, çalıştıkları işten memnun olmadıklarını, kendilerine ve ailelerine ayırabilecekleri zamanın kısıtlı olduğunu, birçoğunun sosyal güvencesinin olmadığını ve işsizlik nedeniyle balıkçılık mesleğini tercih ettiklerini ifade ettikleri belirlenmiştir.

Su ürünleri endüstrisinde çalışan bireylerin sosyo-ekonomik durumlarını inceleyen literatürdeki çalışmaların sonuçları genel olarak değerlendirildiğinde kişilerin birçoğunun işsizlik nedeniyle mesleği tercih ettikleri, ekonomik gelir düzeylerinin oldukça düşük olduğu, birçoğunun kendilerine ait bir evlerinin olmadığı ve eğitim düzeylerinin düşük olduğu belirlenmiştir. Su ürünleri sektöründe çalışan kişilerin rahatsızlık duydukları konuların başında ücretin düşük olması, sosyal güvenlik ve iş güvencesinden yoksun olmaları gelmektedir. Çalışanlar genellikle sezon sonunda alacaklarını alabileceği zamanı ve miktarı tam olarak bilememekte, hatta alacaklarını tahsil bile edememe riskiyle karşı karşıya kalabilmektedirler. Çalışanların avans alma konusunda problem yaşamaları, avans alan personelin gemiler arası geçiş yapmalarında birtakım problemlerin yaşanması gibi problemler su ürünleri sektöründe çalışanların karşılaştıkları problemlerden bazılarıdır. Yine su ürünleri sektöründe çalışan bireylerin av sezonunda evlerinden ve ailelerinden 5-6 ay süreyle uzak kalmaları kendilerinin ve ailelerinin psikolojik ve sosyal yönden olumsuz yönde etkilenmelerine neden olabilmektedir. Bu durum da sektör çalışanlarının ilerleyen süreçte çocuk yetiştirmede birtakım sorunlar yaşamasına neden olabilmektedir.

2.6. Tükenmişlik Sendromu

Bilim ve teknolojiye yaşanan değişim ve gelişmelerle birlikte küresel boyutta rekabet yaşanmakta ve buna bağlı olarak çalışma şartları zorlaşmaktadır. Günümüzde örgütler ve kişiler tarafından oldukça önemslenen tükenmişlik kavramı, 1961 yılında Grena tarafından yazılan “Bir Tükenmişlik Olayı” adlı eserle birlikte dikkatleri üzerinde toplamıştır. Söz konusu eserde Afrika ormanlarına sığınan bir mimarın yaşadığı duygusal boşluğu anlatılmaktadır. Tükenmişlik kavramı ilerleyen dönemlerde ise Amerika kıtasında yaşayan ve müşteri hizmetleri alanında faaliyet gösteren kişilerin yaşadıkları mesleki bunalımı ifade etmek amacıyla kullanılmıştır (Sürgevil, 2014).

Psikolog Freudenberger, sağlık hizmetlerinde faaliyet gösteren çalışanlarda görülen bitkinlik, yorgunluk, işi bırakma ve hayal kırıklıklarını mesleki tehlike olarak ifade etmiş ve böylece tükenmişlik kavramının klinik tanımlamasını yapmıştır. Freudenberg tükenmişlik kavramını yıpranma, enerji ve güç kaybı, başarısız olma, beklentilerin karşılanamaması

sonucu kişide görülen içsel tükenme sorunları olarak tanımlamıştır (Sılığ, 2003). Yine başka bir tanımda ise tükenmişlik kavramı belli bir süreç içerisinde yavaş yavaş ortaya çıkan ve kişinin içinden çıkılması zor bir durumun içerisine sürükleyen hastalık olarak tanımlanmıştır (Maslach ve Leiter, 1997).

Tükenmişlik kavramı Maher tarafından işe gelmeme, kötümser olma, iş yerine ve müşterilere karşı olumsuz tutuma sahip olma, depresyon, iş yerine gelmeme ve madde kullanımı gibi olumsuz durumları içeren kompleks yapıya sahip bir sendrom olarak tanımlamıştır (Yenihan vd., 2016).

Tükenmişlik, kişinin iş hayatı sürecinde farklı dönemlerde karşılaştıkları stres unsurları neticesinde enerjilerinin azalması olarak tanımlanmaktadır (Torun, 1997). Bir başka ifadeyle tükenmişlik, kişilerin stres unsurlarıyla başa çıkamaması olup, bu durumun süreklilik arz etmesi birtakım olumsuzlukları beraberinde getirebilmektedir. Kişilerin stres unsurlarıyla başa çıkamamalarında etkili olan öğelerden biri de sahip olduğu kaynakların yetersiz olmasıdır (Sağlam Arı ve Çına Bal, 2008).

Pines tükenmişlik kavramını psikanalitik-varoluşçu açıdan incelemiş ve kişilerin kahramanca bir iş yaptıkları, çok faydalı işler gerçekleştirdiği ve yaşantılarının anlamlı olduğu yönündeki beklentilerinin karşılanamaması sonucunda tükenmişlik duygusuna kapıldıklarını ifade etmiştir. Psikanalitik yaklaşım, kişinin çocukluk döneminde yaşadığı duygusal çöküntüleri telafi etmeye yönelik davranışlarının iş hayatına yansıtılmasının tükenmişlik sendromunun açığa çıkmasına neden olduğunu ifade etmektedir (Pines, 2002).

Perlman ve Hartman (1982), tükenmişlik kavramının sahip olduğu birtakım özelliklerin olduğunu ifade etmişlerdir. Bu özellikleri şöyle sıralamışlardır (Altın, 2015):

- İşine yönelik negatif tutum,
- Yüksek düzeyde stres unsurlarına maruz kalma,
- Yorgunluk, başarısızlık
- İş yerinde bulunan diğer kişilere karşı olumsuz tutum ve davranışlar sergileme,
- Yaratıcılıkta azalma,

- Olumsuz yönde fiziksel ve duygusal tepkiler gösterme gibi durumların ortaya çıkmasıdır.

Tükenmişlik, insanlarda aniden ortaya çıkan bir durum olmayıp süreç içerisinde gizil olarak gelişen ve yavaş yavaş ortaya çıkan belirtilerdir (Ardıç ve Polatçı, 2008). Tükenmişliğin gizli bir şekilde ilerlemesi, süreç içerisinde belirtilerin daha net bir şekilde ortaya çıkmasına ve baş edilemez hale gelmesine neden olabilecektir. Kişiden kişiye farklılık gösteren tükenmişlik belirtileri, psikolojik, örgütsel, davranışsal ve fiziksel belirtiler olmak üzere dört grupta incelenmektedir (Polatçı, 2007).

Kişilerin çalışma hayatında işyerindeki kişilerle iletişim kurabilmeleri, kendilerini enerjik hissetmelerini sağlamaktadır. Yöneticiler ve çalışanlar arasında karşılıklı kurulan iletişimler işyerinde olumlu ilişkilerin kurulmasını ve verimliliğin artması üzerinde etkili olmaktadır. Ancak yöneticiler ve çalışanlar ile çalışanlar arasında çift yönlü iletişimin kurulamaması işyerinde çatışmaların ortaya çıkmasına ve verimliliğin düşmesine neden olmaktadır. Bu durum kişilerin motivasyon düzeylerinin ve enerjilerinin azalmasına neden olabilmektedir (Aksu, 2010).

2.6.1. Tükenmişliğin Çalışma Hayatı Üzerindeki Etkileri

Literatürde tükenmişlik kavramına ilişkin yapılan çalışmalar incelendiğinde kişilerin sosyal yaşantıları ve çalışma hayatı üzerinde birtakım olumsuz etkilerinin bulunduğu görülmektedir. Tükenmişlik, insanların kendilerini bitkin, yorgun ve isteksiz hissetmelerine ve başarısızlık duygusuna kapılmalarına neden olabilmekte ve sosyal çevresiyle çatışmalar yaşayabilmektedir. Çalışma hayatında kişilerin ekonomik ve fiziksel koşulları kadar psikolojik ve sosyal koşullarının da önemli olup bunların geliştirilmesinin hem kişi hem de örgüt açısından birtakım yararları bulunmaktadır (Aksu, 2010). Kişilerin, iş hayatından maddi beklentilerinin yanı sıra aynı zamanda psiko-sosyal ve başarı elde etme beklentileri de bulunmaktadır (Keser, 2004). Bu nedenle çalışanların iş hayatında elde ettikleri kazanımlar ve başarılar özsaygı ve özgüven düzeylerinin artmasını da sağlamaktadır (Soysal, 2008).

Araştırmalar, çalışanların tükenmişlik düzeylerinin meslek gruplarına göre farklılık gösterdiğini ifade etmektedirler. İnsani ilişkilerin yoğun olduğu öğretmen, avukat, doktor, bankacı, akademisyen, çocuk bakıcılığı, müşteri hizmetleri temsilciliği ve yöneticilik gibi meslek gruplarında tükenmişlik düzeyi daha yüksektir (Sağlam Arı ve Çına Bal, 2008).

Kişilerin beklentilerini elde edememeleri hem iş hayatında hem de sosyal hayatında birtakım olumsuzluklar yaşamalarına neden olabilmektedir. İş yükü, kişilerin belli sürelerde yapması gereken iş miktarı olarak tanımlanmakta ve tükenmişlik kavramı ile olan ilişkileri son yıllarda önem arz etmektedir (Budak ve Sürgevil, 2005). Organizasyonlar açısından verimlilik olarak nitelendirilen iş yükü, çalışanlar açısından ise sarf edilen enerji ve zaman olarak nitelendirilmektedir. Çalışanların ve organizasyonların iş yükü kavramına yönelik tutum ve algılarının benzerlik göstermesi iş hayatının dengeli olmasını sağlamaktadır. Uzun mesai süreleri, çalışan sayısının yetersiz olması, çalışanların iş yerindeki pozisyonlarının net olmaması, işlerin karışıklık düzeyleri ve sık aralıklarla gerçekleştirilen iş seyahatleri kişilerin iş yükünü arttırmakta, yorgunluk, bitkinlik yaşamalarına ve dolayısıyla tükenmişlik duygusunun açığa çıkmasına neden olmaktadır. Kişilerin iş yükünü arttıran unsurlardan biri de yeni teknolojilerdir (Sürgevil, 2014). İş yerinde otomasyon sistemlerine geçişle birlikte çalışanların yeni teknolojilere uyum sağlamaları gerekliliği, kişilerin enerjilerinin azalmasına ve tükenmişlik duygusunu yaşamalarına neden olabilmektedir (Leiter ve Maslach, 2004). Tükenmişlik düzeyi kişilerin iş yerlerinde yaşadıkları olumsuz durumlar ile doğru orantılı olarak artmaktadır. Tükenmişlik kişilerin iş hayatının yanı sıra aile ve özel yaşantıları üzerinde de birtakım olumsuz durumların ortaya çıkmasına neden olmaktadır.

2.6.2. Tükenmişliğe Etki Eden Unsurlar

Kişilerin çalışma ve sosyal hayatında birçok olumsuz durumun ortaya çıkmasına neden olan tükenmişlik kavramı üzerinde birçok unsur etkili olabilmektedir. Bu unsurlardan bazıları kişisel unsurlar iken bazıları da örgütsel kaynaklı unsurlar olabilmektedir. Çalışanların yaş, cinsiyet, öğrenim durumu, medeni durum gibi demografik özellikler, karakter yapısı, duygularını kontrol edebilme, empati kurabilme becerileri, örgütten beklenti düzeyi ve çalışmaya yönelik tutumları tükenmişlik üzerinde etkili olan kişisel unsurları oluşturmaktadır (Can, 2015; Polatçı, 2007). Kişilere göre farklılık gösteren duygu kontrolü, ihtiyaçları ve değer yargıları, kişinin stres düzeyi üzerinde etkili olmakta ve dolayısıyla tükenmişlik duygusunun açığa çıkmasında önemli rol oynamaktadır. Bazı kişiler iş yerinde karşılaştıkları olumsuz durumlarla baş edebilirken bazıları bu olumsuz durumlarla baş edememektedirler. Bu durum aynı iş yerinde çalışan kişilerin farklı düzeylerde tükenmişlik seviyesinin görülmesine neden olmaktadır (Can, 2015). İçine kapanık, sabırsız, öfkeli, özgüven düzeyi düşük ve karar verme sürecinde aktif olamayan kişilerin tükenmişlik düzeyleri daha yüksek olmakta ve tükenmişlikle mücadele edebilme becerileri daha düşük olmaktadır (Sürgevil, 2014).

Müşteri yoğunluğu, örgüt içi iletişim düzeyi, örgütsel aidiyet, örgütü oluşturan birimler arasındaki ilişki, çalışanların örgütsel kararlara katılım düzeyi, ödüller, teknoloji, örgüt planları ve politikaları ise tükenmişlik üzerinde etkili olan örgütsel unsurları oluşturmaktadır (Ceylan, 2015; Sürgevil, 2014). Organizasyonlarda alınan kararlarda çalışanların göz önünde bulundurulması ve karar verme sürecine dahil edilmesi, birimler arasında etkileşimin olması, çalışanların örgütteki olumlu çalışmalarının ödüllendirilmesi ve terfi edebilmeleri, çalışanlara aidiyet duygusunun hissettirilmesi ve kişilerin çalışmalarının desteklenmesi çalışanlarda tükenmişlik düzeyinin düşük olmasını ve böylece verimliliğin artmasını sağlamaktadır (Maslach vd., 2001).

2.6.3. Tükenmişlikle Mücadelenin Yolları

Çalışanların iş yerindeki stres unsurlarını belirlemesi tükenmişlikle mücadelenin ilk ve en önemli basamağını oluşturmaktadır. Çalışanların iş yerinde karşılaştıkları tüm problemlere rağmen tatile çıkmaları, olaylar karşısında sakinliğini korumaları ve bu süreçte profesyonel destek almaları tükenmişlikle mücadele etmede etkili olabilmektedir (Maslach ve Leiter, 1997). Tükenmişlikle mücadelenin kişisel yollarını şu şekilde sıralamak mümkündür (Sağlam Arı ve Çına Bal, 2008):

1. Tükenmişlik duygusunun ortaya çıkmasına neden olan unsurları belirlemek,
2. Kişisel özelliklerinin farkına varmak ve ihtiyaçlarını belirlemek,
3. Ulaşılabilir hedefler belirlemek ve gerçekçi beklentilere sahip olmak,
4. Spor yapmak, müzik dinlemek, tatile çıkmak
5. Özdeğerlendirme yapmak,
6. Profesyonel destek almak

Tükenmişlikle mücadelenin örgütsel yollarını da şöyle sıralamak mümkündür (Maslach vd., 2012):

1. Karar verme sürecine örgüt üyelerinin tümünü dahil etmek,
2. Çalışanların sorumluluk alanlarını net bir şekilde belirlemek,
3. Adil bir ödül sistemi kurmak,

4. Çalışma ortamlarını çalışanların beklentilerine göre organize etmek,
5. Çalışmaları hakkında pozitif dönütler sağlamak,
6. İş yerinde terfi edebilmelerine imkân tanımak

2.7. Literatür Özeti

İlgili literatürde su ürünleri sektöründe çalışan bireylerin sosyo-ekonomik durumunu incelemeye yönelik yurt içinde ve yurtdışında yapılan farklı çalışmalar bulunmaktadır.

Supongpan vd. (2000), 1996 yılında Tayland'ın Songkhla adlı şehrinde su ürünleri sektörü çalışanlarının ve 1997 yılında hamsi balıkçılığı çalışanlarının sosyo-ekonomik durumlarını incelemiştir. Çalışma sonucunda balıkçıların sosyo-ekonomik düzeylerinin orta düzeyde olduğu ve çalışanların işlerinden memnun olduğu belirlenmiştir.

Zen vd. (2000), Endonezya'da Batı Sumatara bölgesinde balık avcılığı yapan bireylerin sosyo-ekonomik durumlarını incelemiş ve 45 lampara ve 66 yüzer solungaç ağı balıkçısına yönelik anket uygulamıştır. Araştırma sonucunda katılımcıların solungaç ağı teknelerinin ve lamparaların yeni olduğu, katılımcıların %32'sinin kendilerine ait lampara ya da solungaç ağı teknelerine sahip oldukları ve tekne sahiplerinin %63'ünün de kredi kullanarak tekneleri satın aldıkları tespit edilmiştir. Katılımcıların %60'ının ilköğretim %33,3'ünün ortaöğretim, %5,2'sinin lise ve %1,5'inin de üniversite mezunu oldukları; hane halkı ortalamasının 3,56 kişi olduğu, %93'ünün tek geçim kaynağının balıkçılık olduğu ve aylık gelir düzeylerinin de düşük olduğu tespit edilmiştir.

Hoşsucu vd. (2001), İzmir'de bulunan 10 adet balıkçılık merkezinde sektörün işleyişini ve ortaya çıkan problemleri araştırmışlardır. Bu amaçla araştırma alanında bulunan balıkçı teknelerinin sayıları, avlanan su ürünleri türlerini ve pazarlama sürecine ilişkin bilgileri toplamışlardır.

Schirmer vd. (2004), Avustralya'da Cod Grounds bölgesinde uygulanan deniz koruma alanının sosyo-ekonomik etkilerini araştırmışlardır. Bu amaçla sektörde faaliyet gösteren bireylerle birtakım görüşmeler gerçekleştirmiştir. Araştırma sonucunda koruma alanının ticari amaçla balıkçılıkla uğraşan bireyleri ve ticarethaneleri oldukça fazla etkilemiş ve bölgede balıkçılık dışında iş imkânlarının kısıtlı olması da göz önünde bulundurulduğunda bu durumun bölge halkını oldukça fazla etkilediği tespit edilmiştir.

Thu (2010), Vietnam’da oluşturulmak istenen 14 deniz koruma alanının bölge halkı üzerindeki sosyo-ekonomik etkilerini belirlemeyi amaçladığı araştırmasında bu koruma alanlarından biri olan Hon Mun koruma alanının etkilerini incelemiştir. Survey tekniği kullanılarak gerçekleştirilen çalışmalarda 2001-2005 ve 2002-2005 yılları arasında olmak üzere iki farklı proje yürütülmüş ve bu çalışmalar sürecinde ortaya çıkan değişiklikleri belirlemeyi amaçlamıştır. Araştırmada, bölgede yaşayan çalışan profilinin süreç içerisinde değiştiği, birtakım çalışanların ekonomik yönden zorluklar çektiği ve 8-10 m boylarındaki tekne sayısının artış gösterdiği tespit edilmiştir. Ayrıca bölgede yaşayan bireylerin, buldukları yerin ekonomisini geliştirebilmek amacıyla yeterli bilgiye sahip olmadıkları da belirlenmiştir.

Villareal (2004), FAO tarafından belirlenen balıkçılık kuralları kapsamında kaynakların yönetimi, balıkçılık alanındaki sorunların belirlenmesi ve çözüme ulaştırılabilmesi amacıyla ihtiyaç duyulan sosyo-ekonomik ve demografik unsurları incelemiştir. Alan taraması yöntemi ile veri toplayan araştırmacı, çalışma sonunda hazırladığı raporda bazı sörvey çalışmalarına da yer vermiştir.

3. MATERYAL VE METOD

Araştırmanın bu bölümünde çalışma grubu, veri toplama aracı, verilerin elde edilmesi ve değerlendirilmesine ilişkin bilgilere yer verilmiştir. Çalışmada nicel araştırma yöntemlerinden olan betimsel tarama modeli kullanılmıştır.

3.1. Çalışma Grubu

Çalışma grubu belirlenirken Karadeniz Bölgesi'nde Sinop, Samsun, Trabzon, Rize, Artvin, Gümüşhane, Bayburt, Amasya, Giresun, Gümüşhane, Amasya, Ordu, Kastamonu, Tokat, Zonguldak, Karabük, Düzce, Bartın ve Bolu illerinde faaliyet gösteren su ürünleri işleme tesisleri araştırılmıştır. Karadeniz Bölgesi'nde bulunan illerde 28 su ürünleri işleme tesisi bulunmaktadır (Altun, 2018). Araştırma kapsamında hazırlanan anket formları tesislere ulaştırılarak gününbirlik çalışan kişiler dışında farklı pozisyonlarda çalışan tüm çalışanlar tarafından doldurulması sağlanmıştır. İşleme tesislerine gönderilen anketlerin 102 tanesi geri dönmüş ve çalışma kapsamında değerlendirilmiştir. Araştırmada çalışma grubunu yedi işleme tesisinde çalışan 102 kişi oluşturmuştur. Çalışma grubuna ait bilgiler Tablo 3.1'de verilmiştir.

Tablo 3.1. Çalışma grubuna ait bilgiler

İşletme Adı	Bulunduğu il	Anket Sayısı
Sadıklar Su Ürünleri	Trabzon	15
Sagun Su Ürünleri	Samsun	8
Baysun Su Ürünleri	Sinop	17
Yakakent Su Ürünleri	Samsun	19
Dalyan Su Ürünleri	Sinop	16
Sürsan Su Ürünleri	Rize	7
Sibal Su Ürünleri	Sinop	20
TOPLAM		102

3.2. Veri Toplama Aracı

Çalışmada veri toplama aracı olarak anket formu kullanılmıştır. Araştırmanın amaçlarına uygun olarak çalışanların sosyo-ekonomik durumlarını ve tükenmişlik düzeyini belirlemeye yönelik sorulardan oluşan iki bölümü anket formu kullanılmıştır. Anket formunun birinci bölümünde katılımcıların cinsiyet, yaş, eğitim durumu, medeni durum, eğitim durumu, konut mülkiyet durumu, konut ısınma tipi, kitap ve gazete okuma alışkanlığı gibi bilgilerini elde etmeye yönelik 24 soru bulunmaktadır. Formun ikinci bölümünde ise katılımcıların tükenmişlik düzeylerini belirlemeye yönelik 34 soru bulunmaktadır. Anket formunun 25-32. maddeleri arasında yer alan toplam 8 madde katılımcıların mesleklerine yönelik genel görüşlerini belirlemeyi amaçlamaktadır. 33-37. maddeler arasında bulunan toplam 5 madde ise katılımcıların psikolojik rahatlık düzeylerini belirleyebilmek amacıyla gerçekleştirilmiştir. Formun 38-58. maddeleri arasında yer alan 21 madde ise katılımcıların genel tükenmişlik düzeyini belirlemeye yönelik soruları oluşturmaktadır. Maslach tükenmişlik ölçeği duygusal tükenme, duyarsızlaşma ve kişisel başarı olmak üzere üç alt boyuttan oluşmaktadır. Anket formunda 38, 43, 46, 47, 48, 49, 52, 55, 56 ve 57. maddeler olmak üzere toplam 10 madde duygusal tükenme, 40, 41, 45 ve 51. maddeler olmak üzere toplam 4 madde duyarsızlaşma ve 39, 42, 44, 50, 53, 54 ve 58. maddeler olmak üzere toplam 7 madde ise kişisel başarı alt boyutunu belirlemeye yönelik soruları oluşturmaktadır. Tükenmişlik ölçeği likert tipinde olup 5-Kesinlikle katılıyorum, 4-katılıyorum, 3-kararsızım, 2-katılmıyorum ve 1-kesinlikle katılmıyorum şeklinde kodlanmıştır. Ölçekte yer alan duygusal tükenme ve duyarsızlık alt boyutlarına ilişkin maddeler olumsuz ifadelerle aktarılırken kişisel başarı alt boyutunda yer alan maddelerde ise olumlu ifadelerle aktarılmıştır. Bu nedenden dolayı kişisel başarı alt boyutu puanlarının yükselmesi, çalışanların tükenmişlik düzeylerinin düşük olduğunu göstermektedir.

3.3. Verilerin Analizi

Anket formlarından elde edilen verilerin çözümlenmesinde betimsel analiz modeli kullanılmıştır. Katılımcıların anket formunun ikinci bölümünde yer alan likert tipi sorular 1-5 aralığında derecelendirilerek SPSS 22.0 programına aktarılarak istatistiksel analizi gerçekleştirilmiştir. Anket formunun birinci bölümünde yer alan soruların analizinde frekans, yüzde, aritmetik ortalama ve standart sapma değerleri belirlenmiştir. Katılımcıların tükenmişlik düzeylerini belirlemek amacıyla anket formunun ikinci bölümünde bulunan likert tipi soruların istatistiksel analizinde ise yüzde, frekans, aritmetik ortalama, t-testi ve

ANOVA (tek yönlü varyans analizi) testleri kullanılmıştır. Sonuçların karşılaştırılmasında anlamlılık düzeyi $p<0,05$ olarak kabul edilmiştir. İstatistiksel analiz sonucunda elde edilen bulgular tablolaştırılarak yorumlanmıştır.

Beşli derecelendirme biçiminde hazırlanan likert tipi soruların değerlendirilmesinde eşit ortalamalar esas alınarak hazırlanan ölçek kullanılmıştır. Beşli derecelendirme ölçeği aşağıdaki gibidir:

Hiç Katılmıyorum	: 1,00 - 1,80
Katılmıyorum	: 1,81 - 2,60
Kısmen Katılıyorum	: 2,61 - 3,40
Katılıyorum	: 3,41 - 4,20
Tamamen Katılıyorum	: 4,21 - 5,00

4. BULGULAR VE TARTIŞMA

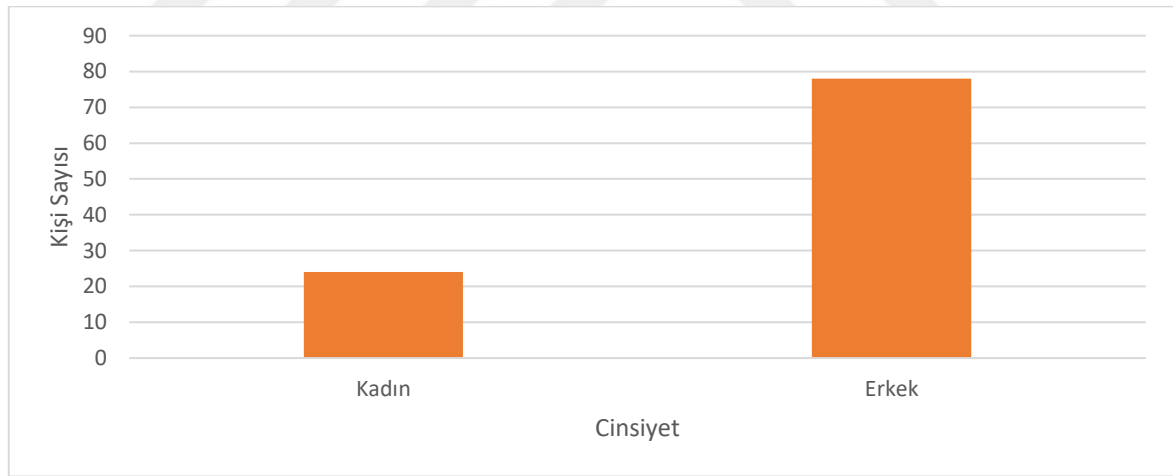
Çalışmanın bu bölümünde araştırmanın amacı ve problemleri doğrultusunda anket sorularından elde edilen veriler çözümlenmiş ve istatistiksel analiz sonucunda elde edilen bulgular tablolastırılarak yorumlanmıştır.

4.1. İşleme Tesislerinde Görev Yapan Personelin Cinsiyet Dağılımı

İşleme tesislerinde çalışan personeller için anket formunun birinci bölümünde cinsiyet, yaş, medeni durum, eğitim durumu, sektörde çalışma süresi, evinin mülkiyet durumu vb. sosyo-ekonomik durumlarına ilişkin bilgilere yer verilmiştir.

Tablo 4.1. Katılımcıların cinsiyet değişkenine ilişkin frekans ve yüzde dağılımları

Cinsiyet	Frekans	Yüzde
Kadın	24	23,5
Erkek	78	76,5
Toplam	102	100,0

Şekil 4.1. Katılımcıların cinsiyet değişkenine göre dağılımları

Tablo 4.1 incelendiğinde araştırmaya katılan personellerin cinsiyet dağılımları % 23,5'inin kadın, % 76,5'inin erkek olduğu görülmektedir. Kadın çalışan sayısının en yoğun olduğu işletmenin %36,8'lik oranla Yakakent olduğu, erkek çalışan sayısının en yoğun olduğu işletmenin ise %100'lük oranla Sürsan olduğu belirlenmiştir. Karadeniz Bölgesi'ndeki işletmelerde çalışan personellerin cinsiyetlerine ilişkin dağılımları incelendiğinde erkek çalışan sayısının kadın çalışan sayısının yaklaşık 3 katı olduğu görülmektedir (Şekil 4.1). Toplumun erkek egemen yapıya sahip olması ve evin geçimini sağlama görevinin toplumda

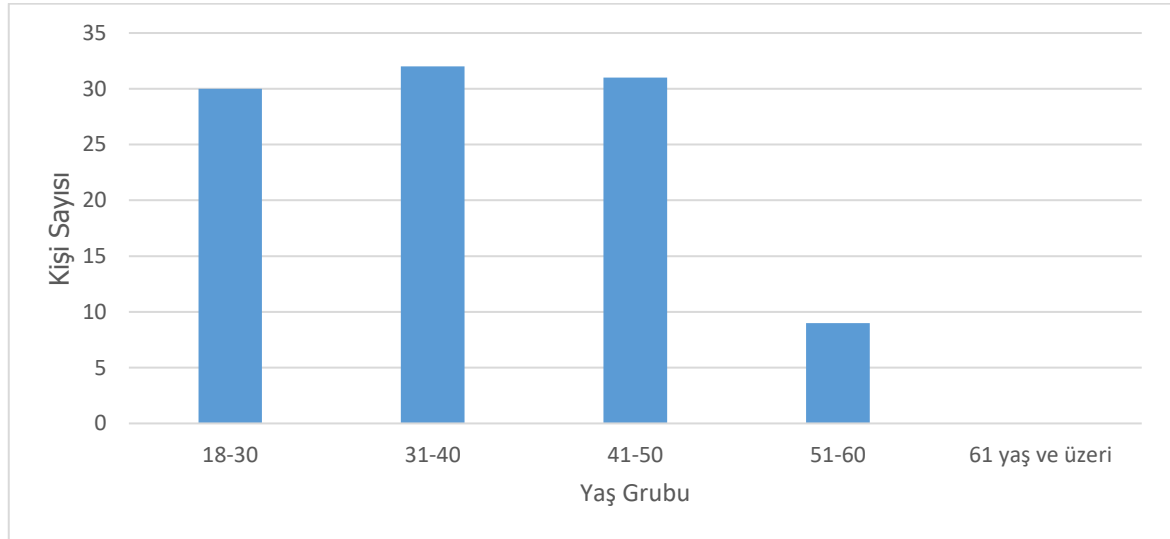
erkeğe verilmesinin bu sonuç üzerinde etkili olduğu söylenebilir. Altun (2018), Karadeniz Bölgesi'nde su ürünleri işletmelerinde çalışan personelin sosyo-demografik özelliklerini incelediği çalışmada katılımcıların %63,9'unun erkek, %35,1'inin de kadın katılımcılardan oluştuğu belirlenmiştir

4.2. İşleme Tesislerinde Görev Yapan Personelin Yaş Dağılımı

Karadeniz Bölgesi'nde faaliyet gösteren işletme tesislerinde çalışan kişilerin yaşlarının 18-60 yaş aralığında değiştiği belirlenmiştir.

Tablo 4.2. Katılımcıların yaş değişkenine göre dağılımları

Yaş Grubu	Frekans	Yüzde
18-30	30	29,4
31-40	32	31,4
41-50	31	30,4
51-60	9	8,8
61 yaş ve üzeri	0	0
Toplam	102	100,0

Şekil 4.2. Katılımcıların yaş değişkenine göre dağılımları

Tablo 4.2 incelendiğinde katılımcıların ağırlıklı olarak genç yaş grubunda bulunan bireylerde oluştuğu görülmektedir. Katılımcıların %29,4'ünün 18-30 yaş, %31,4'ünün 31-40 yaş, %30,4'ünün 41-50 yaş ve %8,8'inin de 51-60 yaş aralığında bulunduğu, işleme tesislerinde 61 yaş ve üzeri yaş grubunda bulunan bir çalışanın olmadığı tespit edilmiştir. Su

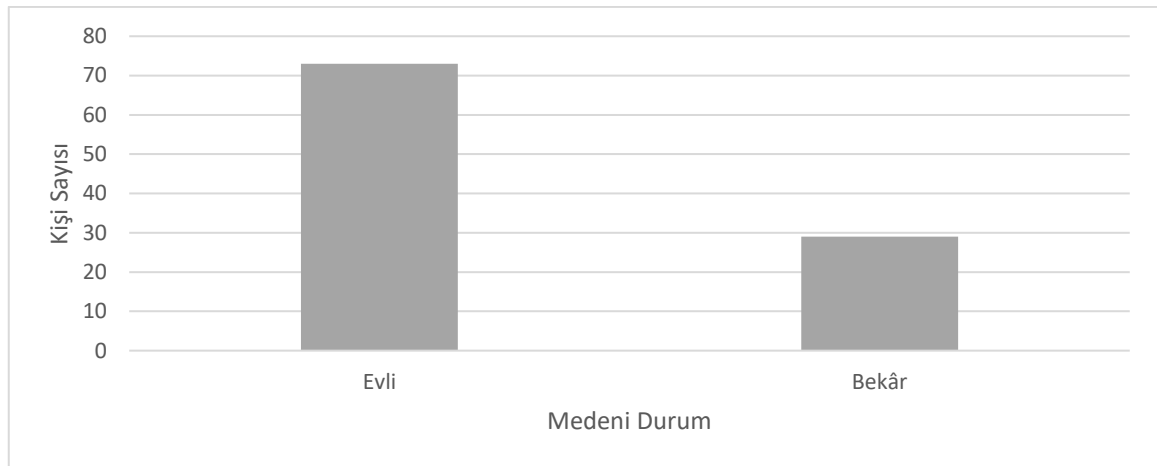
ürünleri sektöründe gerek avcılık, gerek yetiştiricilik ve gerekse de işleme tesislerinde iş yoğunluğunun fazla olması ve çalışanların yoğun efor sarf etmeleri gibi unsurlar göz önünde bulundurulduğunda bu durum araştırmada elde edilen bulguyu desteklemektedir. Su ürünlerine ilişkin literatüre yer alan avcılık, yetiştiricilik ve işleme tesislerinin yapılarına yönelik gerçekleştirilen çalışmalarda da katılımcıların genellikle 18-40 yaş aralığında bulunan genç çalışanlardan olduğu görülmektedir (Yücel, 2006; Doğan ve Yıldız, 2008; Çapkın vd., 2008). Araştırmada elde edilen bu bulgu literatürde yer alan çalışmaların bulgularıyla benzerlik göstermektedir.

4.3. İşleme Tesislerinde Görev Yapan Personelin Medeni Durum Değişkenine İlişkin Dağılımları

Su ürünleri işleme tesislerinde görev yapan bireylerin medeni durumlarına ilişkin dağılımları Tablo 4.3'te verilmiştir.

Tablo 4.3. Katılımcıların medeni durumlarına ilişkin dağılımı

Medeni Durum	Frekans	Yüzde
Evli	73	71,6
Bekâr	29	28,4
Toplam	102	100,0

Şekil 4.3. Katılımcıların medeni durum değişkenine göre dağılımları

Su ürünleri işleme tesislerinde çalışan kişilerin %71,6'sının evli, %28,4'ünün de bekâr olduğu görülmektedir. Toplumumuzda ve İslam dininde evlilik ve aile yapısına çok önem verilmekte ve toplumsal yapının temelini aile ve evlilik oluşturmaktadır (SEKAM, 2011). Araştırmada elde edilen bulgunun ilgili bildiride yer alan bilgiyle paralellik göstermektedir.

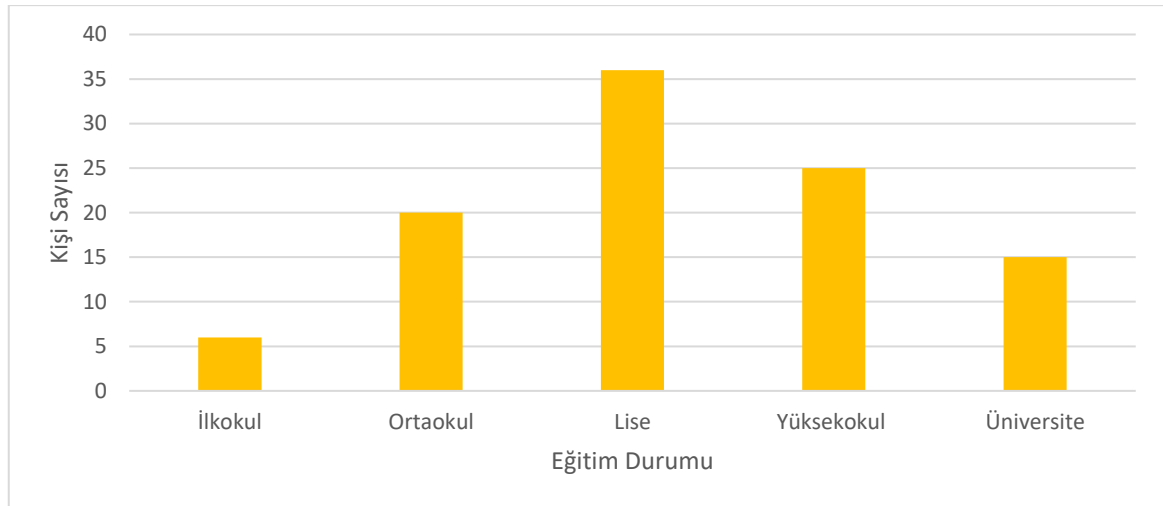
Altun (2018), 532 çalışanın katılımıyla gerçekleştirdiği çalışmasında katılımcıların %73,5'inin evli, %26,0'sının bekâr ve %0,5'inin ise dul olduğunu belirlemiştir. Doğan ve Yıldız (2008), gökkuşağı alabalığı yetiştiriciliği yapan işletmelerde çalışanların sosyo-ekonomik durumlarını incelediği çalışmasında katılımcıların %67,8'inin evli, %32,2'sinin ise bekâr olduğunu tespit etmiştir. Araştırmada elde edilen bu bulgu literatürde yer alan çalışmalarla benzerlik göstermektedir.

4.4. İşleme Tesislerinde Görev Yapan Personelin Eğitim Durumu Değişkenine İlişkin Dağılımları

Su ürünleri işleme tesislerinde çalışanların eğitim durumlarına ilişkin dağılımları Tablo 4.4'te verilmiştir.

Tablo 4.4. Katılımcıların eğitim durumlarına ilişkin dağılımları

Eğitim Durumu	Frekans	Yüzde
İlkokul	6	5,9
Ortaokul	20	19,6
Lise	36	35,3
Yüksekokul	25	24,5
Üniversite	15	14,7
Toplam	102	100,0

Şekil 4.4. Katılımcıların eğitim durumu değişkenine ilişkin dağılımları

Su ürünleri işleme tesislerinde çalışan kişilerin %5,9'unun ilkokul, %19,6'sının ortaokul, %35,3'ünün lise, %24,5'inin yüksekokul ve %14,7'sinin de üniversite mezunu olduğu görülmektedir. Şahin Özen (2006), Tekirdağ'da deniz balıkçılığının sosyo-ekonomik

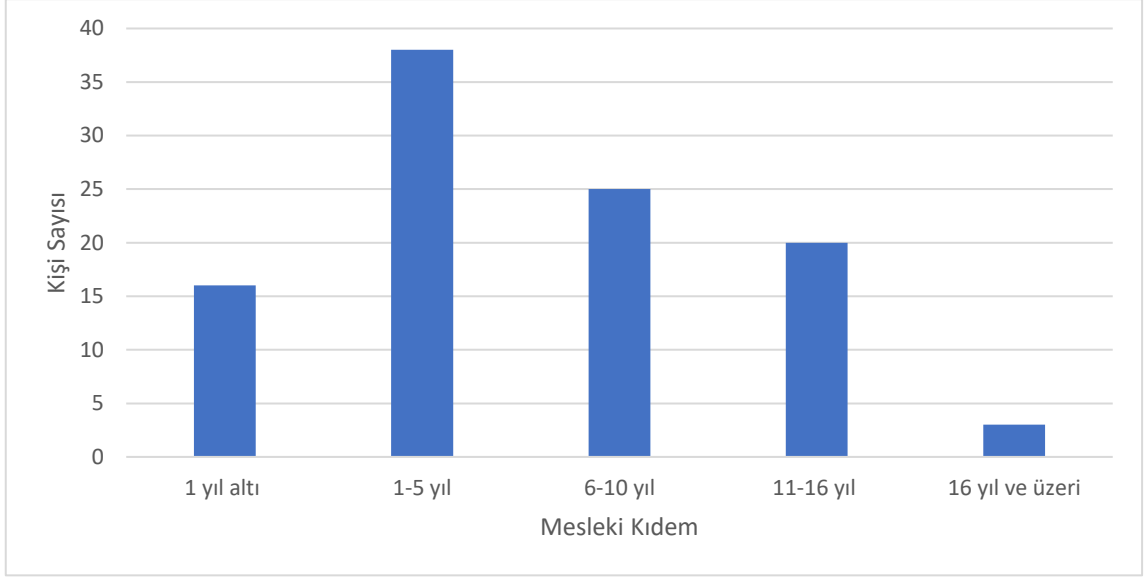
durumunu incelediği araştırmasında katılımcıların %38,9'unun ortaöğretim mezunu olduklarını tespit etmiştir. Kara (2010), İstanbul ilinde faaliyet gösteren su ürünleri işleme tesislerinin yapısını incelediği çalışmasında tesislerde çalışan bireylerin %29,4'ünün lise ve dengi okullardan mezun olduklarını tespit etmiştir. Araştırmada elde edilen bu bulgu literatürde yer alan diğer çalışmaların bulgularıyla benzerlik göstermektedir. Ülkemizde son yıllarda eğitim alanında yapılan değişiklikler ve 12 yıl kesintisiz eğitime geçilmesi ile birlikte ortaöğretim mezunlarının sayısı artış göstermiştir. Çeliker vd., (2008), Karadeniz Bölgesi'nde faaliyet gösteren balıkçıların sosyo-ekonomik durumlarını incelediği çalışmasında katılımcıların %55,4'ünün ilkokul mezunu olduğunu belirlemiştir. Aral (2009), su ürünleri işleme tesislerinde gerçekleştirilen hijyen uygulamalarını incelediği çalışmasında ise tesiste çalışan bireylerin ağırlıklı olarak ilkokul mezunu olduklarını belirlemiştir. Bu çalışmaların bulgularıyla çalışmada elde edilen bulgular da farklılık göstermektedir.

4.5. İşleme Tesislerinde Görev Yapan Personelin Sektörde Çalışma Sürelerine İlişkin Dağılımları

Katılımcıların sektörde çalışma sürelerine ilişkin dağılımları Tablo 4.5'te verilmiştir.

Tablo 4.5. Katılımcıların sektörde çalışma sürelerine ilişkin dağılımları

Sektörde Çalışma Süresi	Frekans	Yüzde
1 yıl altı	16	15,7
1-5 yıl	38	37,3
6-10 yıl	25	24,5
11-16 yıl	20	19,6
16 yıl ve üzeri	3	2,9
Toplam	102	100,0

Şekil 4.5. Katılımcıların sektörde çalışma sürelerine ilişkin dağılımı

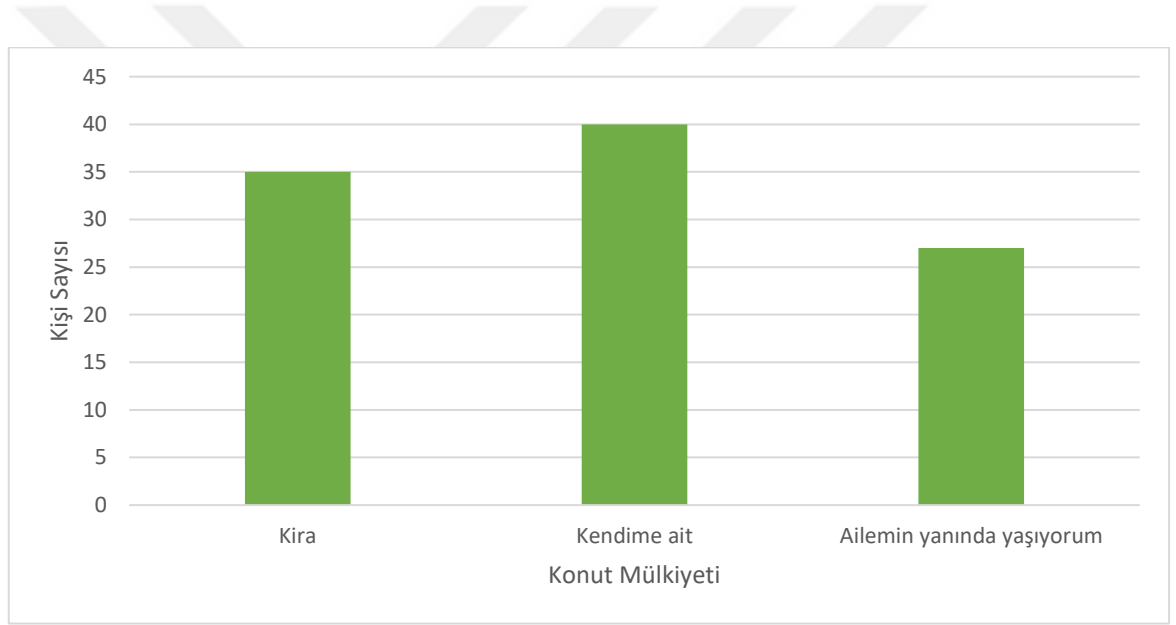
Katılımcıların sektörde çalışma sürelerine ilişkin dağılımları incelendiğinde çalışanların ağırlıklı olarak 1-5 yıl süreyle sektörde çalıştıkları görülmektedir. Su ürünleri işleme tesislerinde yoğun çalışma şartlarının ve uzun çalışma sürelerinin olması gibi unsurlar çalışanların uzun yıllar sektörde kalmalarını engelleyen en önemli unsurlardandır. Altun (2018), Karadeniz Bölgesi'nde faaliyet gösteren su ürünleri işleme tesislerindeki çalışanların ortalama çalışma sürelerinin 1-5 yıl olduğunu tespit etmiştir. Kara (2010), İstanbul ilinde su ürünleri işleme tesislerinde çalışan bireylerin sektörde çalışma sürelerinin 6-10 yıl olduğunu tespit etmiştir. Bu bulgular araştırmada elde edilen bulgularla benzerlik göstermektedir. Karadal (2014), Akdeniz Bölgesi'nde deniz balıkçılığı yapan kişilerin sosyo-ekonomik durumlarını incelediği çalışmasında balıkçıların sektörde çalışma sürelerinin 16-30 yıl arasında yoğunlaştığını belirlemiştir. Bu bulgu araştırmada elde edilen bulguyla farklılaşmaktadır. İşleme tesislerinin ülkemizde son yıllarda artış göstermesi bu alanda çalışan kişilerin uzun mesleki deneyime sahip olamamalarında etkili olduğu söylenebilir.

4.6. İşleme Tesislerinde Görev Yapan Personelin Konut Mülkiyeti Değişkenine İlişkin Dağılımları

Katılımcıların oturdukları konutun mülkiyetine ilişkin dağılımları Tablo 4.6’da verilmiştir.

Tablo 4.6. Katılımcıların konut mülkiyetine ilişkin dağılımları

Konut Mülkiyeti	Frekans	Yüzde
Kira	35	34,7
Kendime ait	40	39,6
Ailemin yanında yaşıyorum	27	25,7
Toplam	102	100,0

Şekil 4.6. Katılımcıların konut mülkiyeti değişkenine ilişkin dağılımları

Tablo 4.6 incelendiğinde katılımcıların %34,7’sinin oturdukları evin kiralık olduğu, %39,6’sının oturdukları evlerinin kendilerine ait olduğu ve %25,7’sinin de ailesinin yanında yaşadığı tespit edilmiştir. Karadal (2014), Akdeniz Bölgesi’nde deniz balıkçılığı yapan katılımcıların %47,8’inin oturdukları evlerin mülkiyetlerine sahip olduklarını belirlemiştir. Çeliker vd. (2008), Ege Bölgesi’nde balık avcılığı sektöründe faaliyet gösteren bireylerin %70,9’unun ev sahibi olduklarını tespit etmiştir. Doğan ve Yıldız (2008) da, Marmara Bölgesi’nde alabalık yetiştiriciliği sektöründe hizmet veren çalışanların %59,5’inin evlerinin mülkiyetlerinin kendilerine ait olduğu tespit etmişlerdir. Çağlak vd. (2012), İstanbul’da su ürünleri işletmelerinde çalışan bireylerin %67,1’inin evlerinin mülkiyetinin kendilerine ait olduğunu belirlemişlerdir. Araştırmada elde edilen bu bulgu literatürde yer alan çalışmalarda

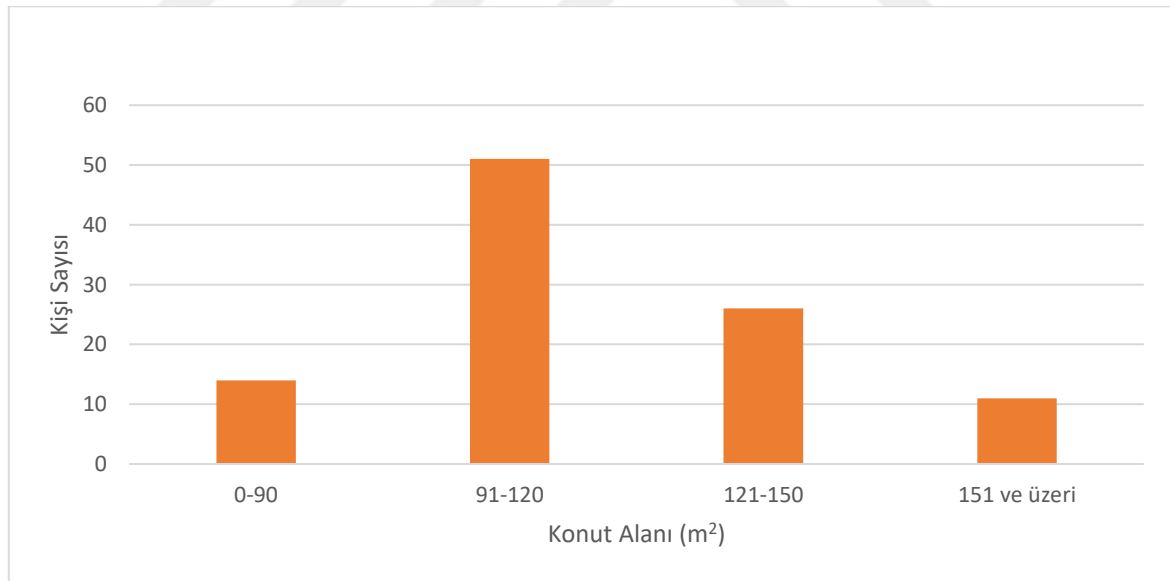
elde edilen bulgularla paralellik göstermektedir. Su ürünleri sektöründe daimi işçilerin istihdam edilmesi ve son yıllarda uygun konut kredileri imkânları sunulması gibi durumlar çalışanların ev sahibi olmalarında etkili olduğu söylenebilir.

4.7. İşleme Tesislerinde Görev Yapan Personelin Konut Alanı Değişkenine İlişkin Dağılımları

Katılımcıların oturdukları konut alanına ilişkin dağılımları Tablo 4.7’de verilmiştir.

Tablo 4.7. Katılımcıların konut alanına ilişkin dağılımları

Konut Alanı (m ²)	Frekans	Yüzde
0-90	14	13,7
91-120	51	50,0
121-150	26	25,5
151 ve üzeri	11	10,8
Toplam	102	100,0

Şekil 4.7. Katılımcıların konut alanı değişkenine göre dağılımları

Tablo 4.7 incelendiğinde katılımcıların %13,7’sinin 0-90 m², %50,0’sinin 91-120 m², %25,5’inin 121-150 m² ve %10,8’inin de 151 m² ve üzeri evlerde oturdukları görülmektedir. Çalışanların sosyo-ekonomik durumlarının önemli göstergelerinden biri olan konut alanı incelendiğinde büyük bir bölümünün 91-120 m² büyüklüğündeki evlerde oturdukları tespit edilmiştir. Altun (2018), Karadeniz Bölgesi’nde su ürünleri işleme tesislerinde çalışan

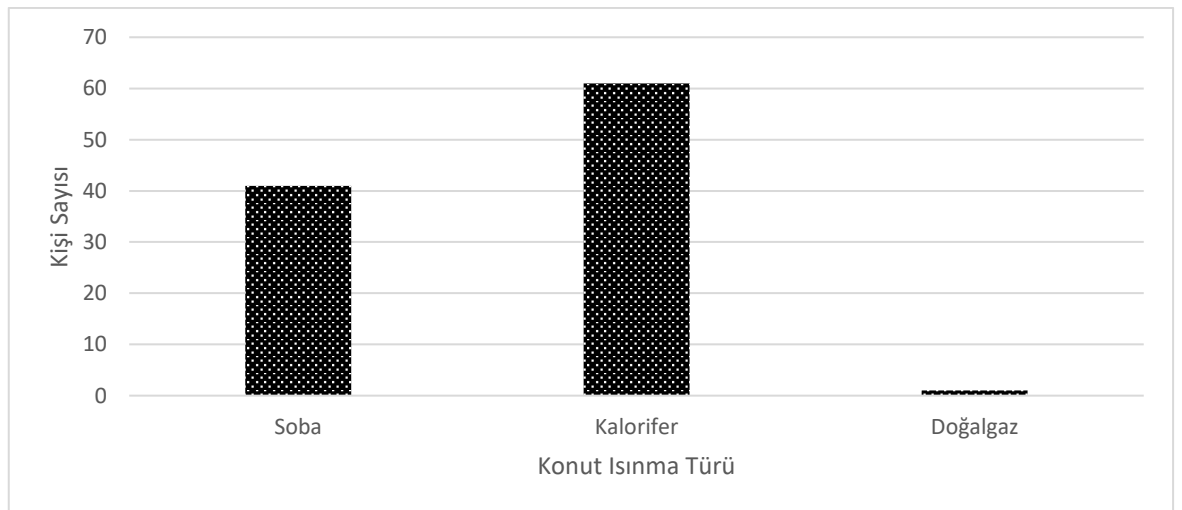
bireylerin konut alanlarının 90-120 m² aralığında yoğunlaştığını tespit etmiştir. Kara (2010), çalışmasında İstanbul’da su ürünleri işleme tesislerinde çalışan bireylerin konut alanlarının 0-90 m² aralığında yoğunlaştığını tespit etmiştir. Karadal (2014), Akdeniz Bölgesi’ndeki balıkçıların oturdukları konutların alanlarının 120-150 m² aralığında yoğunlaştığını belirlemiştir. Konut fiyatları bulunduğu il, lokasyon ve sahip olduğu özellikler açısından farklılık gösterebilmektedir. Bu durum da farklı bölgelerde yapılan araştırmalarda su ürünleri sektöründe çalışan bireylerin farklı konut alanlarında yaşadıkları sonucunu elde etmelerinde etkili olmuştur.

4.8. İşleme Tesislerinde Görev Yapan Personelin Konut Isınma Türü Değişkenine İlişkin Dağılımları

Katılımcıların oturdukları konut ısınma türü değişkenine ilişkin dağılımları Tablo 4.8’de verilmiştir.

Tablo 4.8. Katılımcıların konut ısınma türüne ilişkin dağılımları

Konut Isınma Türü	Frekans	Yüzde
Soba	41	40,2
Kalorifer	61	58,8
Doğalgaz	1	1,0
Toplam	102	100,0

Şekil 4.8. Katılımcıların konut ısınma türü değişkenine göre dağılımları

Tablo 4.8 incelendiğinde katılımcıların %40,2’sinin sobalı, %58,8’inin kaloriferli ve %1,0’inin de doğalgaz ile ısınan evlerde oturdukları görülmektedir. Çalışanların sosyo-

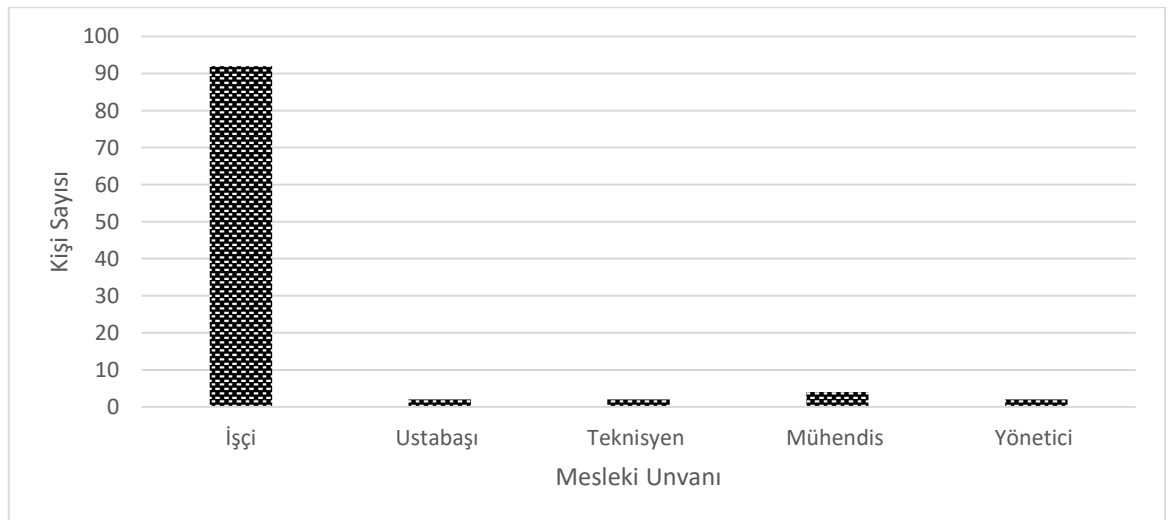
ekonomik durumlarının önemli göstergelerinden biri olan konut ısınma tipi incelendiğinde büyük bir bölümünün kaloriferli evlerde oturdukları tespit edilmiştir (Şekil 4.8). Altun (2018), Karadeniz Bölgesi'nde su ürünleri işleme tesislerinde çalışan bireylerin konut ısınma tiplerinin kaloriferli olduğunu belirlemiştir. Çağlak vd., (2012), Balıkesir'de faaliyet gösteren su ürünleri işleme tesislerinde çalışan personellerin %77,5'inin sobalı evde ikâmet ettiklerini belirlemiştir. Araştırmada elde edilen bulgular literatürde yer alan diğer çalışmaların bulgularıyla benzerlik göstermektedir.

4.9. İşleme Tesislerinde Görev Yapan Personelin İş Yerindeki Görev Türü Değişkenine İlişkin Dağılımları

Katılımcıların iş yerindeki görev türü değişkenine ilişkin dağılımları Tablo 4.9'da verilmiştir.

Tablo 4.9. Katılımcıların iş yerindeki görev türüne ilişkin dağılımları

İş Yerindeki Görevi	Frekans	Yüzde
İşçi	92	90,2
Ustabaşı	2	2,0
Teknisyen	2	2,0
Mühendis	4	3,8
Yönetici	2	2,0
Toplam	102	100,0

Şekil 4.9. Katılımcıların iş yerindeki görev türü değişkenine göre dağılımları

Tablo 4.9 incelendiğinde katılımcıların %90,2'sinin işçi, %2,0'sinin ustabaşı, %2'sinin teknisyen, %3,8'inin mühendis ve %2,0'sinin de yönetici olarak çalıştıkları görülmektedir. Çapkın vd. (2008), Beyşehir'de bulunan su ürünleri işleme tesislerindeki çalışanların sosyo-ekonomik durumlarını incelediği çalışmada katılımcıların %87,4'ünün işçi pozisyonunda çalıştığını tespit etmiştir.

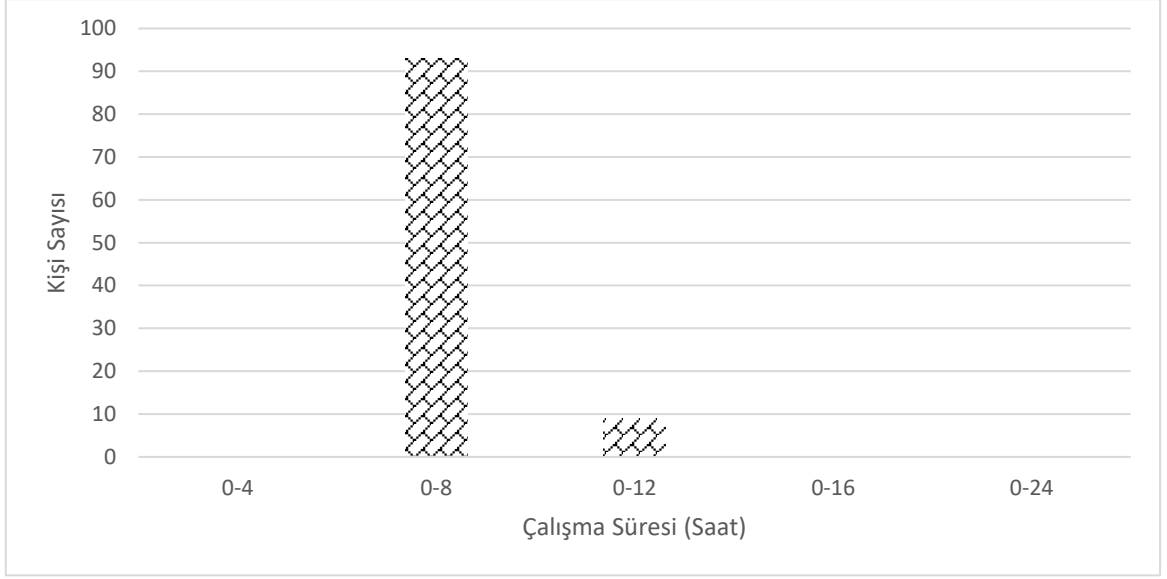
Su ürünleri işleme tesislerinde gerçekleştirilen işlerin yoğun kas gücü gerektirmeleri ve genellikle boylama, kabuktan çıkarma, ve iç organ çıkarma gibi işlemlerin gerçekleştirilmesi gibi unsurlar göz önüne bulundurulduğunda tesislerde işçi sayısına duyulan ihtiyacın daha fazla olduğunu göstermektedir. Ustabaşı ve tekniker gibi elemanlar daha çok çalışanlar ile idare arasında iletişimi sağlayan pozisyonlar olmaları nedeniyle iş yerlerinde en az kadro bulan görev türü değişkeni olmuştur.

4.10. İşleme Tesislerinde Görev Yapan Personelin Günlük Çalışma Süresi Değişkenine İlişkin Dağılımları

Katılımcıların iş yerindeki günlük çalışma süresine ilişkin dağılımları Tablo 4.10'da verilmiştir.

Tablo 4.10. Katılımcıların günlük çalışma sürelerine ilişkin dağılımları

Günlük Çalışma Süresi (Saat)	Frekans	Yüzde
0-4	0	0
0-8	93	91,2
0-12	9	8,8
0-16	0	0
0-24	0	0
Toplam	102	100,0

Şekil 4.10. Katılımcıların günlük çalışma süresi değişkenine göre dağılımları

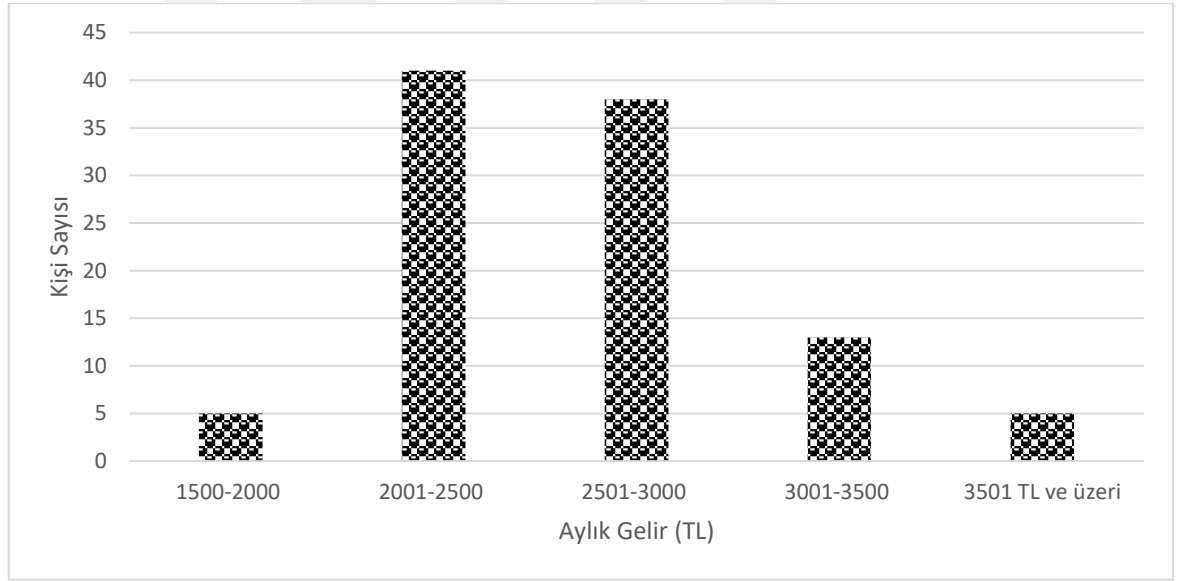
Tablo 4.10 incelendiğinde katılımcıların %91,2'sinin günlük 8 saat, %8,8'inin de 12 saat çalıştığı görülürken diğer çalışma sürelerinde çalışan bireylerin olmadığı belirlenmiştir. Ülkemizde son yıllarda Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'nın ve sendikaların yaptığı çalışmalar, işçilerin çalışma sürelerinin sınırlandırılmasını sağlamış ve uzun süre işçi çalıştırılmasını önlemiştir. Kara (2010), araştırmasında İstanbul ili su ürünleri işleme tesislerinde çalışanların çalışma sürelerinin günlük 8 saat olduğunu belirlemiştir. Altun (2018), çalışmasında Karadeniz Bölgesi'nde faaliyet gösteren su ürünleri işleme tesislerinde çalışan bireylerin günlük çalışma sürelerinin 0-12 saat aralığında değiştiğini belirlemiştir. Buruç (2018), çalışmasında Bitlis'te su ürünleri yetiştiriciliği yapan tesislerde çalışan bireylerin günlük çalışma sürelerinin 12 saatten fazla olduğunu belirlemiştir. Araştırmada elde edilen bulgular literatürde yer alan çalışmalardan elde edilen bulgularla benzerlik göstermektedir.

4.11. İşleme Tesislerinde Görev Yapan Personelin Aylık Gelir Değişkenine İlişkin Dağılımları

Katılımcıların aylık gelir durumlarına ilişkin dağılımları Tablo 4.11’de verilmiştir.

Tablo 4.11. Katılımcıların aylık gelir değişkenine ilişkin dağılımları

Aylık gelir durumu (TL)	Frekans	Yüzde
1500-2000	5	4,9
2001-2500	41	40,2
2501-3000	38	37,3
3001-3500	13	12,7
3501 TL ve üzeri	5	4,9
Toplam	102	100,0

Şekil 4.11. Katılımcıların aylık gelir değişkenine göre dağılımları

Tablo 4.11 incelendiğinde katılımcıların %4,9’unun 1500-2000 TL, 40,2’sinin 2001-2500 TL, %37,3’ünün 2501-3000 TL, %12,7’sinin 3001-3500 TL ve %4,9’unun da 3501 TL ve üzeri aylık gelire sahip olduğu belirlenmiştir. Katılımcıların aylık gelir durumu genel olarak değerlendirildiğinde 2001-2500 TL aylık gelir düzeyinde yoğunlaştıkları görülmektedir. İşleme tesislerinde çalışanların büyük bir bölümünün işçi olması aylık gelir düzeyinin asgari ücret düzeyi olan 2001-2500 TL düzeyinde yoğunlaşmasında etkili olmuştur. Ancak su ürünleri işleme tesislerinde aylık gelir düzeyinin önemli oranlarda farklılık göstermesi, sektörde tecrübe, eğitim ve unvan gibi değişkenlerin de ücretlendirme üzerinde etkili olduğu

sonucunu ortaya koymaktadır. Yine işleme tesislerinde prim sistemiyle eleman çalıştırılması da ücretlendirme oranında önemli düzeyde farklılığın ortaya çıkmasında etkili olmaktadır. Su ürünleri işleme tesislerinde işçilerin aldıkları ücretler, ülkemizde diğer sanayi kollarında çalışan işçilerin aldıkları ücretler ile paralellik göstermektedir. Altun (2018), çalışmasında Karadeniz Bölgesi'ndeki su ürünleri işleme tesislerinde çalışan bireylerin %31,2'sinin aylık gelir düzeylerinin asgari ücret düzeyi olan 1200-1500 TL arasında değiştiğini belirlemiştir. Buruç (2018), çalışmasında Bitlis'te su ürünleri yetiştiriciliği firmasında çalışan bireylerin büyük bir bölümünün asgari ücret düzeyinde aylık gelire sahip olduğunu belirlemiştir. Araştırmada elde edilen bu bulgu literatürde yer alan çalışmalarda elde edilen bulgularla benzerlik göstermektedir.

4.12. İşleme Tesislerinde Görev Yapan Personelin Maaş Memnuniyeti Değişkenine İlişkin Dağılımları

Katılımcıların maaş memnuniyeti değişkenine ilişkin dağılımları Tablo 4.12'de verilmiştir.

Tablo 4.12. Katılımcıların maaş memnuniyeti değişkenine ilişkin dağılımları

Maaşınızı yeterli buluyor musunuz?	Frekans	Yüzde
Evet	54	52,9
Hayır	48	47,1
Toplam	102	100,0

Şekil 4.12. Katılımcıların maaş memnuniyeti değişkenine göre dağılımları

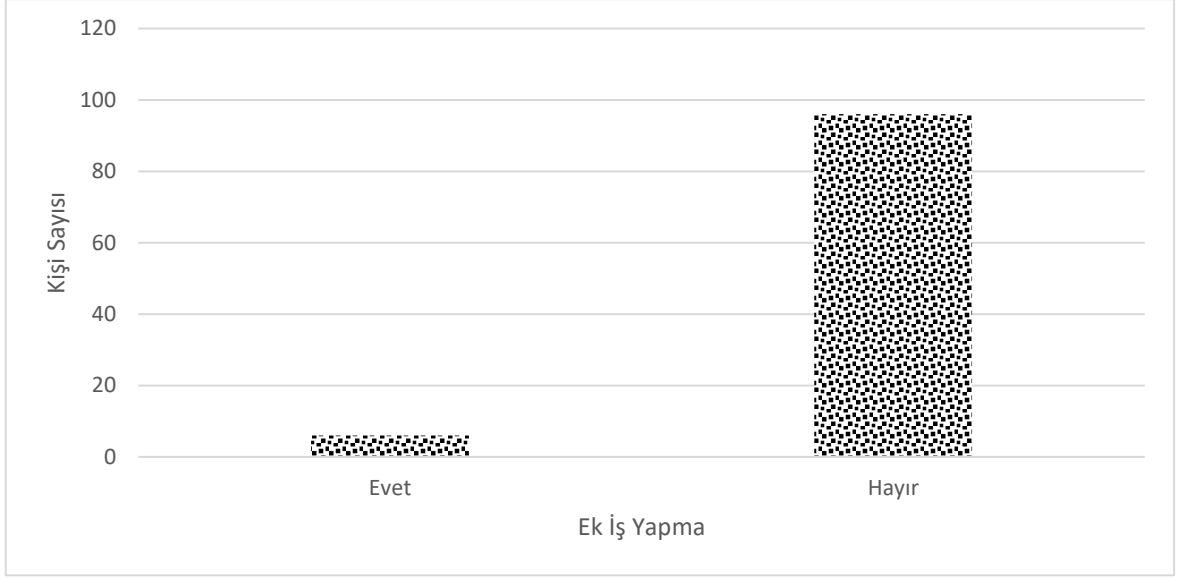
Tablo 4.12 incelendiğinde katılımcıların %52,9'unun maaşlarından memnun oldukları görülürken 47'linin ise maaşlarından memnun olmadıklarını ifade ettikleri belirlenmiştir. Araştırmada işleme tesislerinde çalışan bireylerin büyük bir bölümünün işçi olması ve düşük eğitim düzeyine sahip olması gibi unsurlar göz önünde bulundurulduğunda iş bulma alanlarının kısıtlı olması ve günümüzde işsizlik oranlarının yüksek olması gibi durumların bireylerin işlerinden ve aldıkları ücretten memnun olmaları üzerinde etkili olduğu söylenebilir. Ancak çalışmada aldığı ücreti yeterli bulmayan katılımcı sayısı oranı da azımsanmayacak düzeydedir. Enflasyon oranlarındaki artış, nüfus artışı ve yaşam standartlarının yükselmesi gibi unsurlar bireylerin beklentilerini karşılayamamasına ve bu durum da aldıkları ücretlerden memnun olmamalarına neden olabilmektedir. Çağlak vd. (2012), Balıkesir'deki su ürünleri işleme tesislerinde gerçekleştirdiği çalışmasında katılımcıların %76,3'ünün maaşlarından memnun olduklarını belirlemiştir. Altun (2018), Karadeniz Bölgesi'ndeki işleme tesislerinde çalışan bireylerin sosyo-ekonomik durumlarını incelediği çalışmasında katılımcıların %54,5'inin aldıkları maaştan ve işlerinden memnun olduklarını ifade ettiklerini belirlemiştir. Kara (2010), İstanbul'daki işleme tesislerinde görev yapan bireylerin sosyo-ekonomik durumlarını incelediği çalışmasında katılımcıların %18,9'unun aldıkları ücretten memnun olduklarını ifade ettikleri belirlenmiştir. Literatürde yer alan çalışmalarda katılımcıların aldıkları ücretten memnun olma düzeylerinin farklı olduğu görülmektedir. Farklı bölgelerde ve illerde yaşam koşullarının farklılık göstermesi bu durumun nedeni olabilir.

4.13. İşleme Tesislerinde Görev Yapan Personelin Ek İş Yapma Değişkenine İlişkin Dağılımları

Katılımcıların geçimlerini sağlayabilmek amacıyla ek iş yapma değişkenine ilişkin dağılımları Tablo 4.13'te verilmiştir.

Tablo 4.13. Katılımcıların ek iş yapma değişkenine ilişkin dağılımları

Ek İş Yapma Durumu	Frekans	Yüzde
Evet	6	5,9
Hayır	96	94,1
Toplam	102	100,0

Şekil 4.13. Katılımcıların ek iş yapma değişkenine göre dağılımları

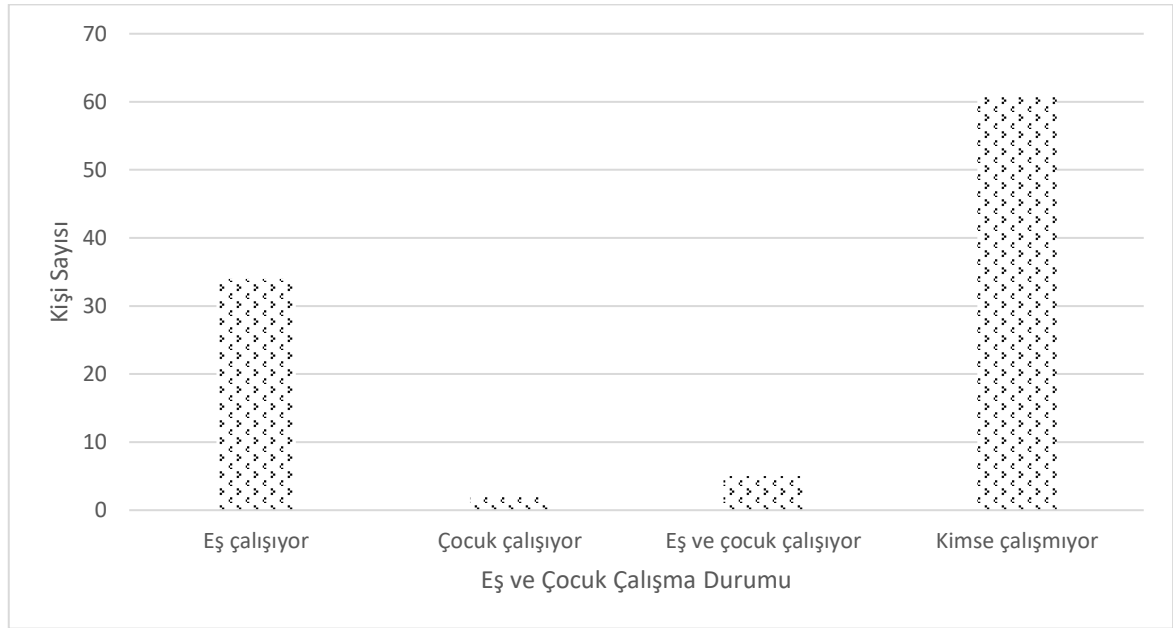
Tablo 4.13 incelendiğinde katılımcıların %5,9'unun geçimlerini sağlamak için ek iş yaptıkları görülürken 94,1'inin ise herhangi bir ek iş yapmadıkları belirlenmiştir. Çalışanların günlük çalışma sürelerinin 0-8 saat aralığında yoğunlaşmaları, katılımcıların ek iş yapmaları için yeterli zamana sahip olmamalarına ve bu nedenden dolayı ikinci bir iş yapabilmelerine imkan sağlamamaktadır. Yine su ürünleri işleme tesislerinde çalışanların yoğun efor sarf etmeleri de ikinci bir iş yapabilecekleri enerjiye sahip olamamalarına neden olmakta ve bu durum da ikinci bir iş yapabilmelerine engel olmaktadır. Karataş vd. (2008), Sivas'ta gökkuşuğu alabalığı yetiştiriciliği yapan işletmelerin sosyo-ekonomik durumlarını incelediği çalışmalarında işletmelerde çalışan bireylerin çok az bir bölümünün bir başka alabalık işletmesinde çalışarak ek gelir elde ettiğini belirlemiştir. Karabulut (2016), Kastamonu'daki alabalık işletmelerinde çalışan bireylerin %3,2'sinin geçimlerini sağlayabilmek amacıyla ek iş yaptıklarını araştırmasında belirlemiştir. Araştırmada elde edilen bu bulgu literatürde yer alan diğer çalışmaların bulgularıyla paralellik göstermektedir.

4.14. İşleme Tesislerinde Görev Yapan Personelin Eş ya da Çocuklarının Çalışma Durumlarına İlişkin Dağılımları

Katılımcıların aynı evde yaşadıkları eş ya da çocuklarının çalışma durumu değişkenine ilişkin dağılımları Tablo 4.14'te verilmiştir.

Tablo 4.14. Katılımcıların eş ve çocuklarının çalışma durumu değişkenine ilişkin dağılımları

Eş ya da çocukların çalışma durumu	Frekans	Yüzde
Eş çalışıyor	34	33,3
Çocuk çalışıyor	2	2,0
Eş ve çocuk çalışıyor	5	4,9
Kimse çalışmıyor	61	59,8
Toplam	102	100,0

Şekil 4.14. Katılımcıların eş ve çocuklarının çalışma durumu değişkenine göre dağılımları

Tablo 4.14 incelendiğinde katılımcıların %33,3'ünün eşlerinin, %2,0'sinin çocuklarının çalıştığı, %4,9'unun eş ve çocuklarının çalıştığı ve %59,8'inin ise evlerinde kendisinden başka hiç kimsenin çalışmadığını ifade ettikleri belirlenmiştir. Katılımcıların yoğun olarak genç yaş grubunda yer alan bireylerden oluşması, çocuklarının yaşlarının küçük olduğunu göstermektedir. Bu durum çalışan çocuk sayısının az olmasında etkili olmuştur. Yine araştırmaya katılan bireylerin bekâr olmaları da eş ve çocuklarının çalışmadığı seçeneğinin daha fazla işaretlenmesinde etkili olduğu söylenebilir. Genç yaş grubunda bulunan bireylerin genellikle yeni evli oldukları ve ev ihtiyaçlarını karşılamak için eşlerinin de çalışması araştırmada ortaya çıkan bulguyu destekler niteliktedir. Altun (2018), Karadeniz Bölgesi'ndeki su ürünleri işletme tesislerinde çalışan bireylerin sosyo-ekonomik durumunu incelediği çalışmasında katılımcıların %47,5'inin iki maaşlı olduklarını ifade ettikleri belirlenmiştir. Yine Özbek (2014), Doğu Karadeniz Bölgesi'nde sahil şeridinde balıkçılık

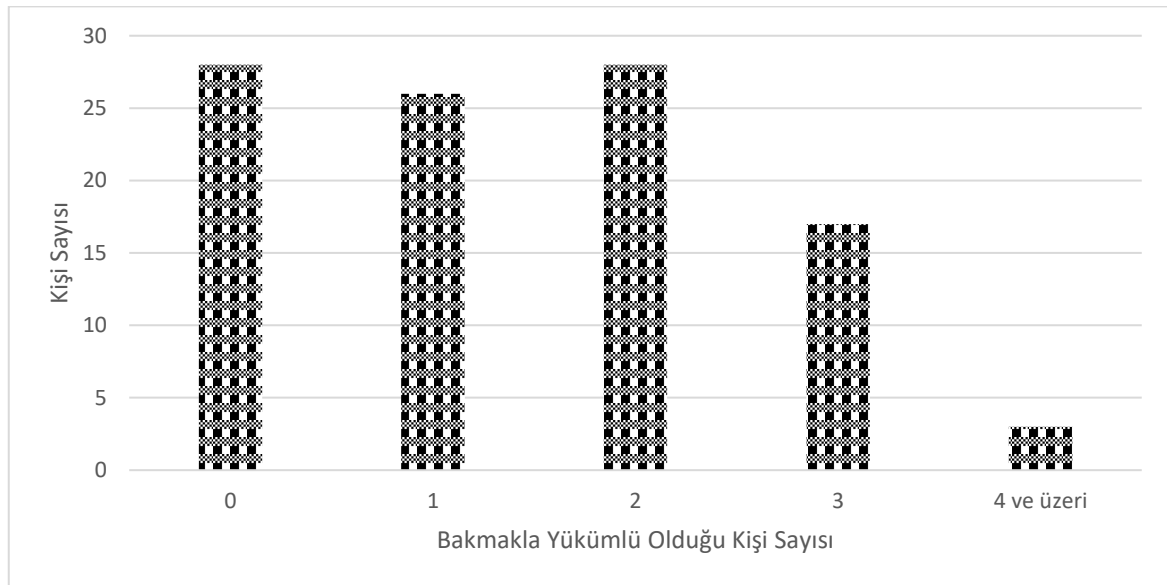
faaliyeti yürüten bireylerin sosyo-ekonomik durumlarını incelediği çalışmasında katılımcıların büyük bir bölümünün evde yalnızca kendilerinin çalıştığını ifade ettikleri belirlenmiştir. Araştırmada elde edilen bu bulgu iteratürde yer alan çalışmalarla benzerlik göstermektedir.

4.15. İşleme Tesislerinde Görev Yapan Personelin Bakmakla Yükümlü Olduğu Kişi Sayısı Durumlarına İlişkin Dağılımları

Katılımcıların bakmakla yükümlü oldukları kişi sayısı değişkenine ilişkin dağılımları Tablo 4.15'te verilmiştir.

Tablo 4.15. Katılımcıların eş ve çocuklarının çalışma durumu değişkenine ilişkin dağılımları

Bakmakla Yükümlü Oldukları Kişi Sayısı	Frekans	Yüzde
0	28	27,5
1	26	25,5
2	28	27,5
3	17	16,7
4 ve üzeri	3	2,9
Toplam	102	100,0

Şekil 4.15. Katılımcıların bakmakla yükümlü oldukları kişi sayısı değişkenine göre dağılımları

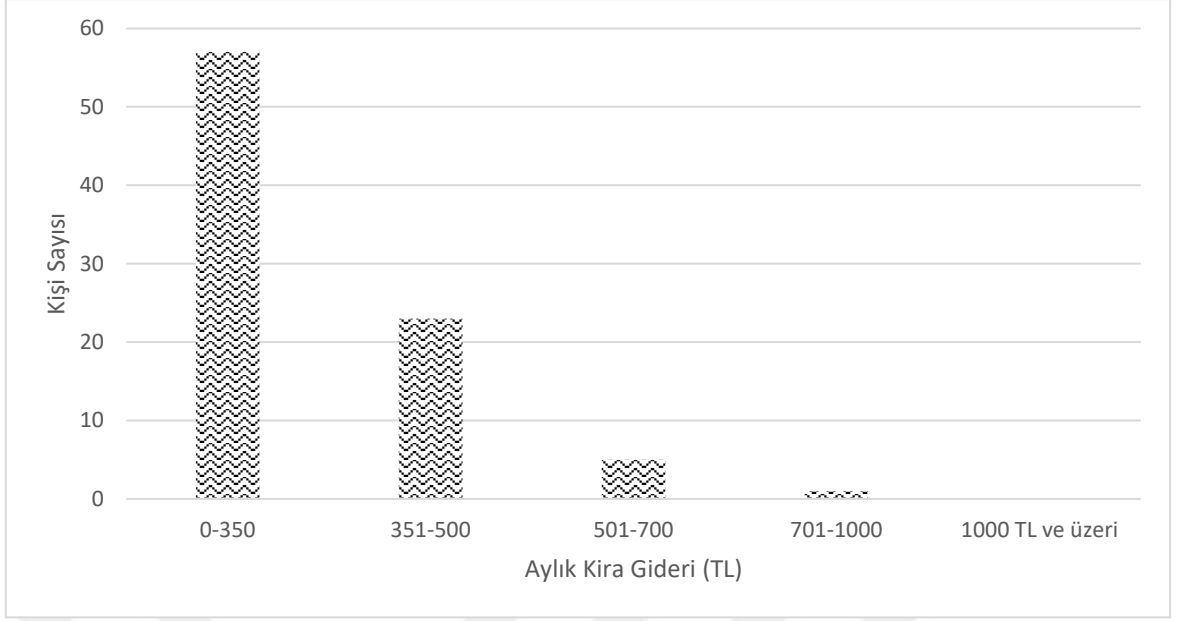
Tablo 4.15 incelendiğinde katılımcıların %27,5'inin kendileri dışında bakmakla yükümlü oldukları kimsenin olmadığı, %25,5'inin 1, %27,5'inin 2, %16,7'sinin 3 ve %2,9'unun ise 4 ve üzeri kişiye bakmakla yükümlü oldukları belirlenmiştir. Katılımcıların önemli bir bölümünün bekâr olması bakmakla yükümlü oldukları kişi olmadığı görüşüne katılımın yüksek oranda olmasında etkili olmuştur. Yine katılımcıların genç yaş grubunda bulunması ve evli oldukları göz önünde bulundurulduğunda katılımcıların bakmakla yükümlü oldukları kişi sayısının 1 ve 2 kişi grubunda yoğunlaştığı görülmektedir. TÜİK'in 2018 yılında yayınladığı verilere göre Türkiye'de hane halkı büyüklüğü ortalamasının 3,4 olduğu ve tek kişilik hane halkı oranının arttığı ifade edilmiştir (TÜİK, 2019). TÜİK'in yayınladığı bu veri araştırmayı destekler niteliktedir. Altun (2018), çalışmasında katılımcıların %33,1'inin hane halkı büyüklüğünün 4 olduğu belirlenmiştir. Kara (2010), İstanbul'da su ürünleri işleme tesislerinde çalışan bireylerin ortalama hane halkı büyüklüğünün 4 olduğunu tespit etmiştir. Bu durum göz önünde bulundurulduğunda araştırmada elde edilen bulguların literatürde yer alan çalışmaların bulgularıyla benzerlik gösterdiği söylenebilir.

4.16. İşleme Tesislerinde Görev Yapan Personelin Aylık Kira Gideri Durumlarına İlişkin Dağılımları

Katılımcıların aylık kira gideri değişkenine ilişkin dağılımları Tablo 4.16'da verilmiştir.

Tablo 4.16. Katılımcıların aylık kira gideri değişkenine ilişkin dağılımları

Aylık kira gideri (TL)	Frekans	Yüzde
0-350	57	66,3
351-500	23	26,7
501-700	5	5,8
701-1000	1	1,2
1000 TL ve üzeri	0	0
Toplam	86	100,0

Şekil 4.16. Katılımcıların aylık kira gideri değişkenine göre dağılımları

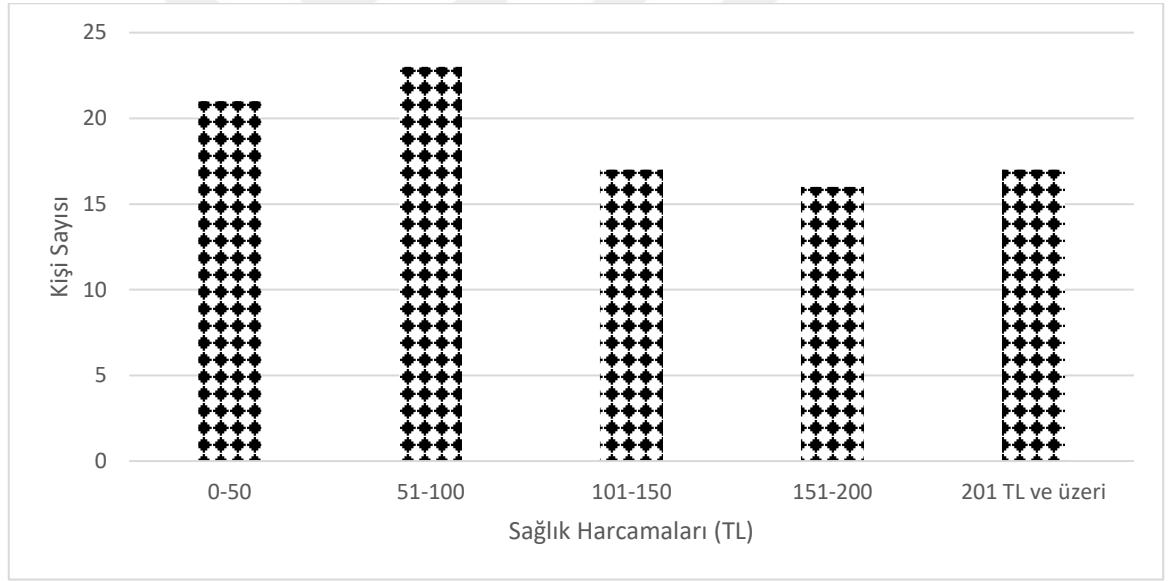
Tablo 4.16 incelendiğinde soruya cevap veren katılımcıların %66,3'ünün 0-350 TL, %26,7'sinin 351-500 TL, %5,8'inin 501-700 TL ve %1,2'sinin de 701-1000 TL aylık kira giderlerinin olduğunu ifade ettikleri belirlenmiştir. Katılımcıların büyük bir bölümünün aylık kira giderinin 0-350 TL aralığında yoğunlaştığı görülmektedir. Su ürünleri işleme tesislerinde çalışan bireylerin çoğunluğunun işçi olması ve aylık gelir düzeylerinin asgari ücret düzeyinde olması araştırmada elde edilen bulguyu destekler niteliktedir. Katılımcıların genç yaş grubunda yoğunlaştıkları ve hane halkı sayısının 3-4 arasında değiştiği göz önünde bulundurulduğunda çalışanların daha küçük alana sahip bir evde kalmaları önemli gider kalemlerinden biri olan kira giderinin azaltılmasında önemli rol oynamaktadır. Kara (2010), İstanbul'da su ürünleri işleme tesislerinde çalışan bireylerin aylık kira gelirlerinin ortalama 500-1000 TL aralığında değiştiğini tespit etmiştir. Çağlak vd., (2012), Balıkesir'deki su ürünleri işleme tesislerinde çalışan bireylerin aylık kira giderlerinin 500-750 TL aralığında değiştiğini tespit etmiştir. Araştırmada elde edilen bu bulgu literatürde yer alan çalışmaların bulgularıyla benzerlik göstermektedir.

4.17. İşleme Tesislerinde Görev Yapan Personelin Aylık Sağlık Harcamaları Durumlarına İlişkin Dağılımları

Katılımcıların aylık sağlık gideri değişkenine ilişkin dağılımları Tablo 4.17’de verilmiştir.

Tablo 4.17. Katılımcıların aylık sağlık gideri değişkenine ilişkin dağılımları

Aylık sağlık gideri (TL)	Frekans	Yüzde
0-50	21	22,3
51-100	23	24,5
101-150	17	18,1
151-200	16	17,0
201 TL ve üzeri	17	18,1
Toplam	94	100,0

Şekil 4.17. Katılımcıların aylık sağlık harcamaları değişkenine göre dağılımları

Tablo 4.17 incelendiğinde soruya cevap veren katılımcıların %22,3’ünün 0-50 TL, %24,5’inin 51-100 TL, %18,1’inin 101-150 TL, %17,0’sinin 151-200 TL ve %18,1’inin de 201 TL ve üzeri aylık sağlık harcamalarının olduğunu ifade ettikleri belirlenmiştir. Katılımcıların genç yaş grubunda yoğunlaşmaları kronik hastalık ve yaşa bağlı hastalıkların daha az görülmesinde ve buna bağlı olarak sağlık harcamalarının azalmasında etkili olduğu söylenebilmektedir. Evli katılımcıların kendilerinin, eşlerinin ve özellikle çocuklarının sıklıkla hastalanmaları bu grupta yer alan katılımcıların sağlık harcamalarını arttırmaktadır. Katılımcıların yaşları ve bakmakla yükümlü oldukları kişi sayısı arttıkça katılımcıların aylık

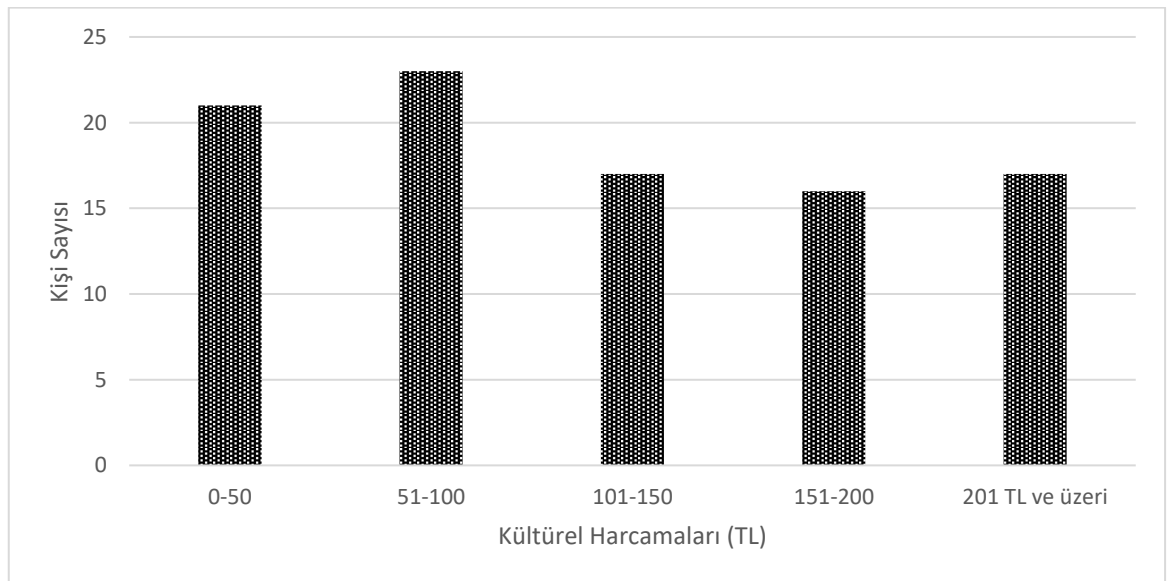
sağlık harcamalarının da arttığı belirlenmiştir. Şahin Özen (2006), Tekirdağ ilinde deniz balıkçılığı yapan bireylerin aylık sağlık gideri harcamalarının ortalama 100-150 TL aralığında olduğunu belirlemiştir. Gümüş vd. (2013), Antalya’da gökkuşağı alabalığı yetiştiriciliği işletmelerinde çalışan bireylerin sağlık harcamalarının 50-100 TL aralığında olduğunu tespit etmişlerdir. Araştırmada elde edilen bu bulgu literatürde yer alan diğer çalışmaların bulgularıyla benzerlik göstermektedir.

4.18. İşleme Tesislerinde Görev Yapan Personelin Aylık Kültürel Harcamalarına İlişkin Dağılımları

Katılımcıların aylık kültürel harcamalarına ilişkin dağılımları Tablo 4.18’de verilmiştir.

Tablo 4.18. Katılımcıların aylık kültürel harcamalarına ilişkin dağılımları

Aylık sağlık gideri (TL)	Frekans	Yüzde
0-50	5	5,1
51-100	12	12,1
101-150	12	12,1
151-200	19	19,2
201 TL ve üzeri	51	51,5
Toplam	99	100,0

Şekil 4.18. Katılımcıların aylık kültürel harcamalarına göre dağılımları

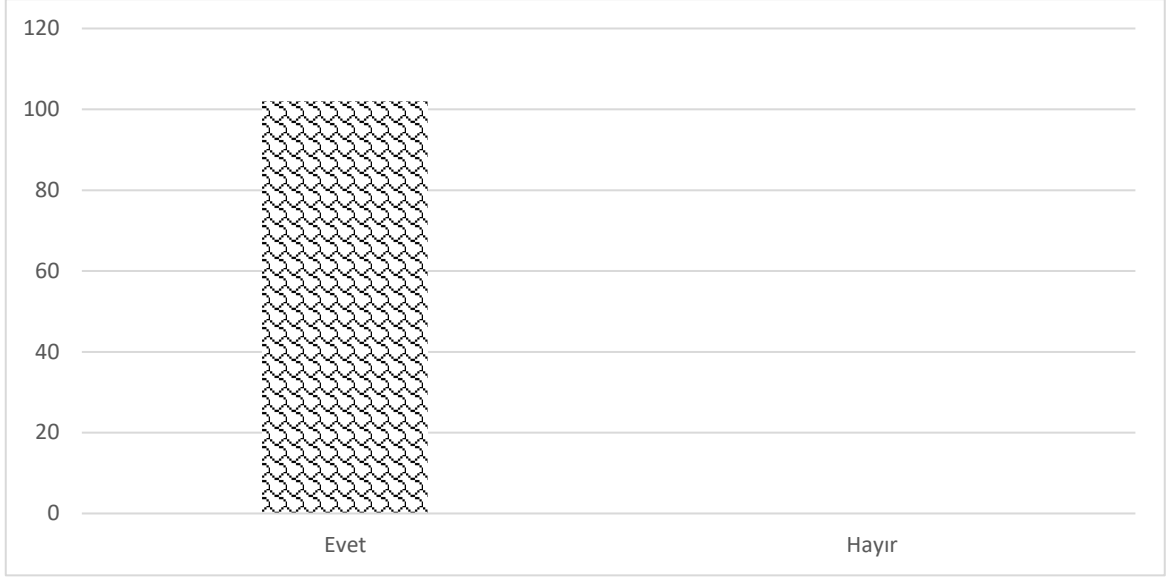
Tablo 4.18 incelendiğinde soruya cevap veren katılımcıların %5,1'inin 0-50 TL, %12,1'inin 51-100 TL, %12,1'inin 101-150 TL, %19,2'sinin 151-200 TL ve %51,5'inin de 201 TL ve üzeri aylık kültürel harcamalarının olduğunu ifade ettikleri belirlenmiştir. Katılımcılar genç yaş grubunda yoğunlaştıkları göz önünde bulunduğu için sinema, tiyatro ve diğer birtakım kültürel aktivitelere katılım gösterebilmektedirler. Yine işleme tesislerinde çalışanların yoğun efor sarf etmeleri dinlenmek için sinemaya gitme, kitap sergilerine katılma ve diğer birtakım kültürel aktivitelere katılım sağlamalarında etkili olabilmektedir. Bu durum araştırmada elde edilen bulguyu destekler niteliktedir. Doğan ve Yıldız (2008), Marmara Bölgesi'nde gökkuşağı alabalığı yetiştiriciliğinde çalışan bireylerin kültürel harcamalarının oldukça düşük düzeyde olduğunu belirlemiştir. Göçer (2014), Tunceli'de su ürünleri yetiştiriciliği işletmelerinde çalışanların aylık kültürel harcamalarının 100-200 TL aralığında olduğunu belirlemiştir. Araştırmada elde edilen bu bulgu literatürde yer alan diğer çalışmaların bulgularıyla benzerlik göstermektedir.

4.19. İşleme Tesislerinde Görev Yapan Personelin Sosyal Güvenceye Sahip Olma Durumlarına İlişkin Dağılımları

Katılımcıların sosyal güvenceye sahip olma durumlarına ilişkin dağılımları Tablo 4.19'da verilmiştir.

Tablo 4.19. Katılımcıların sosyal güvenceye sahip olma durumlarına ilişkin dağılımları

Sosyal Güvenceye Sahip Olma	Frekans	Yüzde
Evet	102	100,0
Hayır	0	0
Toplam	102	100,0

Şekil 4.19. Katılımcıların sosyal güvenceye sahip olma durumlarına göre dağılımları

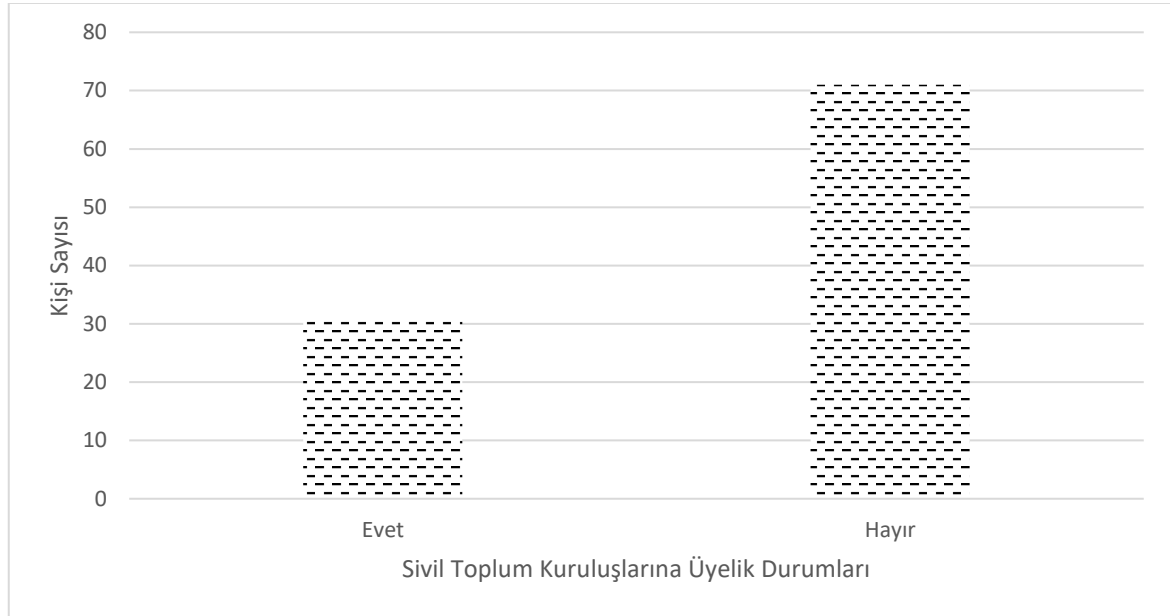
Karadeniz Bölgesi'ndeki su ürünleri işleme tesislerinde çalışan katılımcıların tamamının (%100) sosyal güvenceye sahip oldukları belirlenmiştir. Su ürünleri sektörüne yönelik literatürde yer alan çalışmalarda, çalışanların %60-%90 oranları aralığında sosyal güvenceye sahip oldukları tespit edilmiştir (Çeliker vd., 2008; Doğan ve Yıldız, 2008; Kara, 2010; Göçer, 2014). Çağlak vd., (2012), Balıkesir'deki su ürünleri işleme tesislerinde çalışan bireylerin %96,6'sının sosyal güvenceye sahip olduklarını belirlemiştir. Günümüzde insanların sosyal güvenceye yönelik bilgilerinin ve hassasiyetlerinin artması tüm alanlarda olduğu gibi su ürünleri sektöründe de sosyal güvencesiz işçi çalıştırılmasını asgari düzeye indirmiştir. Yine devlet mekanizmalarının sigortasız işçi çalıştırılmasına yönelik uyguladığı yaptırımlar ve bu konudaki denetim mekanizmalarının etkili bir biçimde çalışması gibi unsurlar da sigortasız işçi çalıştırılmasını engelleyen en önemli unsurlardan biridir. Su ürünleri sektöründe sosyal güvenceye sahip çalışan oranının yüksek olmasında etkili olan unsurlardan biri de devletin söz konusu işletmelere çalıştırdıkları sigortalı işçi oranında teşvik vermesidir.

4.20. İşleme Tesislerinde Görev Yapan Personelin Sivil Toplum Örgütlerine Üyelik Durumuna İlişkin Dağılımları

Katılımcıların sivil toplum örgütlerine üyelik durumlarına ilişkin dağılımları Tablo 4.20'de verilmiştir.

Tablo 4.20. Katılımcıların sivil toplum kuruluşlarına üyelik durumlarına ilişkin dağılımları

Sivil Toplum Kuruluşlarına Üyelik Durumları	Frekans	Yüzde
Evet	31	30,4
Hayır	71	69,6
Toplam	99	100,0

Şekil 4.20. Katılımcıların sivil toplum kuruluşlarına üyelik durumlarına göre dağılımları

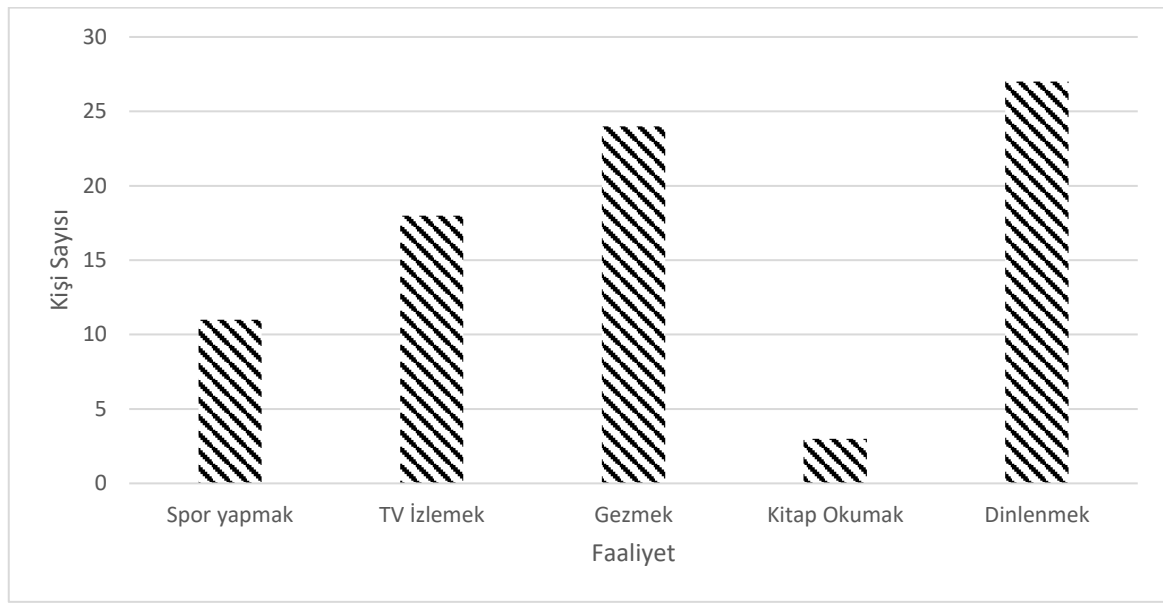
Tablo 4.20 incelendiğinde katılımcıların %30,4'ünün sivil toplum kuruluşlarına üyeliğinin bulunduğu görülürken, %69,6'sının ise herhangi bir sivil toplum kuruluşuna üyeliğinin bulunmadığı belirlenmiştir.

4.21. İşleme Tesislerinde Görev Yapan Personelin Boş Zamanlarını Değerlendirme Durumuna İlişkin Dağılımları

Katılımcıların boş zamanlarını değerlendirme durumlarına ilişkin dağılımları Tablo 4.20'de verilmiştir.

Tablo 4.21. Katılımcıların boş zamanlarını değerlendirme durumlarına ilişkin dağılımları

Boş vaktinizde ne yapıyorsunuz?	Frekans	Yüzde
Spor yapmak	11	13,3
TV İzlemek	18	21,7
Gezmek	24	28,9
Kitap Okumak	3	3,6
Dinlenmek	27	32,5
Toplam	83	100,0

Şekil 4.21. Katılımcıların boş vakitlerini değerlendirme durumlarına göre dağılımları

Tablo 4.21 incelendiğinde katılımcıların %30,4'ünün sivil toplum kuruluşlarına üyeliğinin bulunduğu görülürken, %69,6'sının ise herhangi bir sivil toplum kuruluşuna üyeliğinin bulunmadığı belirlenmiştir. Su ürünleri işleme tesisi çalışanlarının boş zamanlarında en fazla gerçekleştirdikleri faaliyetin dinlenmek olduğu görülmektedir (Şekil 4.21). Çalışanların büyük bir bölümünün günlük 8 saat çalışma sürelerinin olduğu ve işleme tesislerindeki çalışma yoğunluğu, bireylerin yorgun düşmesine neden olmaktadır. Bu durum araştırmada elde edilen bulguyu destekler niteliktedir. Yine katılımcıların büyük bir bölümünün genç yaş grubunda yer alması ve eğitim düzeylerinin düşük olması gibi durumların katılımcıların boş zamanlarında gezmeye, TV izleme ve spor yapma gibi etkinlikleri kitap okuma faaliyetine göre daha fazla tercih etmelerinde etkili olduğu söylenebilir. Kara (2010), İstanbul'daki su ürünleri işleme tesislerinde çalışan bireylerin %52,9'unun boş zamanlarında dinlenmeyi tercih ettikleri belirlenirken, %17,2'sinin spor yaptıklarını ifade ettiklerini belirlemiştir.

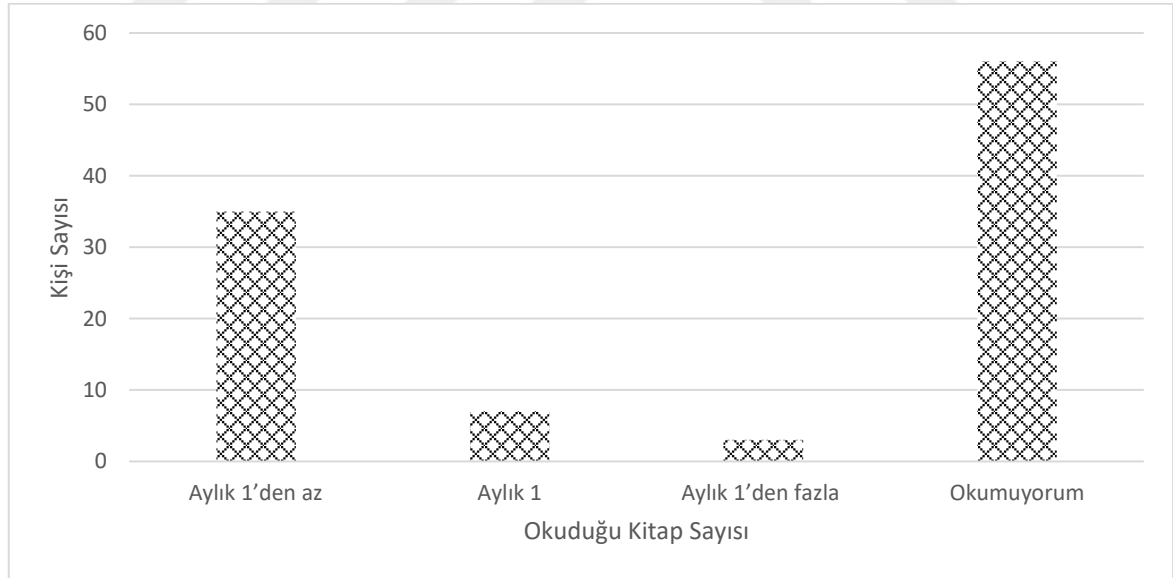
Aydın ve Sayılı (2009), Samsun'daki alabalık yetiştiriciliği işletmelerinde çalışan bireylerin büyük bir bölümünün boş zamanlarını dinlenerek geçirdiklerini belirlemiştir. Araştırmada elde edilen bu bulgu literatürde yer alan diğer çalışmalarla benzerlik göstermektedir.

4.22. İşleme Tesislerinde Görev Yapan Personelin Kitap Okuma Alışkanlığı Durumuna İlişkin Dağılımları

Katılımcıların kitap okuma alışkanlığı durumlarına ilişkin dağılımları Tablo 4.22'de verilmiştir.

Tablo 4.22. Katılımcıların kitap okuma alışkanlıklarına ilişkin dağılımları

Kitap okuma alışkanlığınız nedir?	Frekans	Yüzde
Aylık 1'den az	35	34,3
Aylık 1	7	6,9
Aylık 1'den fazla	3	2,9
Okumuyorum	56	54,9
Toplam	83	100,0

Şekil 4.22. Katılımcıların kitap okuma durumlarına göre dağılımları

Tablo 4.22 incelendiğinde katılımcıların %34,3'ünün ayda 1 kitaptan daha az, %6,9'unun aylık bir kitap, %2,9'unun aylık bir kitaptan fazla okuduğu belirlenirken %54,9'unun da kitap okumadığını ifade ettikleri belirlenmiştir. Kitap okuma alışkanlığı ülke genelinde olduğu gibi balıkçılık sektöründe de oldukça düşük düzeydedir (Şekil 4.22). Yapılan araştırmalarda ülkemizde kitap okuma alışkanlığı oranının %25 düzeyinde olduğu

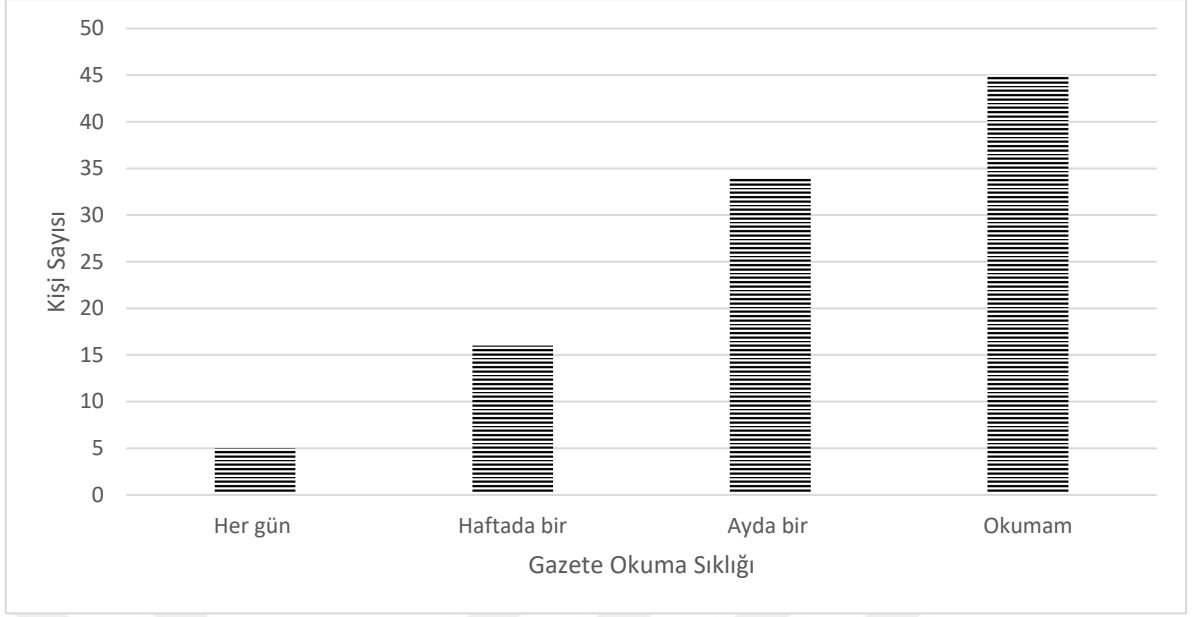
belirlenmiştir (TOKH, 2011). TOKH (2011), çalışmasında katılımcıların %31,2'lik bölümünün kitap okumadığını belirlemiştir. Araştırmaya katılanların kitap okuma oranlarının, ülke ortalamasının altına düşmesinin önemli sebeplerinden birinin de işleme tesislerindeki yoğun çalışma koşullarının olduğu söylenebilir. Mesai saatlerinde yoğun efor harcamaları çalışanları fazlasıyla yormakta ve bu nedenden dolayı boş zamanlarını dinlenerek geçirmeyi tercih etmelerini sağlamaktadır. Katılımcıların genç yaş grubunda yoğunlaşmalarının boş zamanlarında gezme ve spor yapma gibi etkinlikleri tercih etmelerinde etkili olduğu söylenebilir. Kitap okumak, ihtiyaç sıralama listesinde Avrupa'da 18. sırada yer alırken ülkemizde kitap okumak listenin 222. sırasında kendisine yer bulabilmektedir (URL-1). İnsanların kitaplara yönelik yaptığı yıllık harcama ortalaması dünya genelinde 1,3 dolar seviyesinde iken bu miktar Norveç'te 137, Almanya'da 122, Avusturalya ve Belçika'da 100 ve Güney Kore'de 39 dolar seviyelerindedir. Ülkemizde ise insanların kitaplara harcadıkları para miktarı ortalaması 0,45 dolardır. Dünyada gelişmiş ülkelerin düzenli kitap okuma alışkanlığı oranlarına bakıldığında Fransa'da %21, Japonya'da %14 ve ABD'de %12 iken bu oran ülkemizde %2'lik oranla oldukça düşük düzeydedir. Altun (2018), Karadeniz Bölgesi'ndeki su ürünleri işleme tesislerinde çalışanların %40,8'inin hiç kitap okumadığını, %17,1'inin de haftada bir kez kitap okuduğunu ifade ettiklerini belirlemiştir. Karadal (2014), çalışmasında Akdeniz Bölgesi'ndeki deniz balıkçılarının %45,5'inin kitap okumadıklarını ifade ettiklerini belirlemiştir. Araştırmada elde edilen bu bulgu literatürde yer alan diğer çalışmaların bulgularıyla paralellik göstermektedir.

4.23. İşleme Tesislerinde Görev Yapan Personelin Gazete Okuma Alışkanlığı Durumuna İlişkin Dağılımları

Katılımcıların gazete okuma alışkanlığı durumlarına ilişkin dağılımları Tablo 4.23'te verilmiştir.

Tablo 4.23. Katılımcıların gazete okuma alışkanlıklarına ilişkin dağılımları

Kitap okuma alışkanlığınız nedir?	Frekans	Yüzde
Her gün	5	5,0
Haftada bir	16	16,0
Ayda bir	34	34,0
Okumam	45	45,0
Toplam	100	100,0

Şekil 4.23. Katılımcıların gazete okuma durumlarına göre dağılımları

Tablo 4.23 incelendiğinde katılımcıların %5,0'inin her gün, %16,0'sının haftada bir ve %34,0'ünün ise ayda bir gazete okuduğu görülürken %45,0'inin de gazete okumadığını ifade ettikleri belirlenmiştir. 03-09 Haziran tarihlerinde ülkemizde günlük yayınlanan gazetelerin haftalık tirajları incelendiğinde 2.040.374 adet satış gerçekleştiği görülmektedir (<http://gazetetirajlari.com/HaftalikTirajlar.aspx>). Ülkemizde gazete okuma sıklığı genel olarak %22 düzeyindedir (<http://istatistikler.net/izleme.html>). Günümüzde bilim ve teknolojiye yaşanan gelişmeler ve internetin yaygınlaşması, insanların gazete alım oranlarını düşürmüştür ve haber sitelerinden ve televizyonlardan gündemi takip etmelerini sağlamıştır. Katılımcıların mesai saatleri, aylık gelir düzeyleri ve eğitim düzeyleri gibi unsurlar da gazete okuma oranının düşmesinde etkili olduğu söylenebilir. Yine akıllı telefonların yaygınlaşması, cep telefonlarıyla internete ulaşımın yaygınlaşması da insanların haber kaynağı olarak gazeteleri kullanma oranlarının azalmasında etkili olmuştur.

4.24. Katılımcıların Çalıştıkları İşe Yönelik Genel Görüşleri

Katılımcıların çalıştıkları işe ve sektöre ilişkin görüşleri Tablo 4.24'te verilmiştir.

Tablo 4.24. Katılımcıların işlerine yönelik genel görüşleri

M	Katılımcıların işlerine yönelik genel görüşleri	N	Katılma Derecesi (%)					\bar{X}	ss
			KKM	KM	K	KT	KKT		
25	Bu işe isteyerek başladım.	102	2,9	4,9	7,8	35,3	49,0	4,22	0,99
26	Bu işe işsizlikten dolayı başka bir iş bulamadığımdan başladım.	102	11,8	24,8	15,8	23,8	23,8	3,22	1,37
27	İşimi zorunlu olduğu için yapıyorum.	102	11,9	32,7	13,9	27,7	13,9	2,99	1,28
28	Bir işim olduğu için saygı görüyorum.	102	6,1	7,1	18,2	40,4	28,3	3,77	1,12
29	Bu iş sayesinde meslek sahibi oldum.	102	5,9	17,6	14,7	46,1	15,7	3,46	1,13
30	Sosyal güvenceden yeterince yararlanıyorum	102	8,8	4,9	8,8	41,2	36,3	3,91	1,20
31	Balık neslinin ve türlerinin azalması mesleğimi devam ettirme konusunda beni endişelendiriyor.	102	8,8	20,6	17,6	30,4	22,5	3,37	1,28
32	Çalışma şartlarının ağırlığı beni bu işi daha fazla yapamayacak hale getiriyor.	102	12,0	35,5	20,8	13,9	17,8	2,90	1,30

KKM: Kesinlikle katılmıyorum, KM: Katılmıyorum, K: Kararsızım, KT: Katılıyorum, KKT: Kesinlikle katılıyorum

Tablo 4.24 incelendiğinde “bu işe isteyerek başladım” görüş maddesine katılımcıların “kesinlikle katılıyorum” ($\bar{X} = 4,22$) düzeyinde görüş bildirdikleri görülmektedir. Bu bulguya göre katılımcıların işlerini benimsediklerini ve severek yaptıkları söylenebilir. Yine katılımcıların “bu işe işsizlikten dolayı başka bir iş bulamadığımdan başladım” görüş maddesine katılımcıların “kararsızım” ($\bar{X} = 3,22$) düzeyinde görüş bildirdikleri görülmektedir. Katılımcıların eğitim durumları göz önünde bulundurulduğunda iş bulma alanlarının sınırlı olduğu söylenebilir. Bölgede balıkçılık faaliyetlerinin önemli iş kollarından biri olması, yöre halkının su ürünleri sektörüne yönelmelerinde etkili olmaktadır. Bu durum araştırmada elde edilen bu bulguyu destekler niteliktedir.

Yine Tablo 23 incelendiğinde katılımcıların “işimi zorunlu olduğu için yapıyorum” görüş maddesine “kararsızım” ($\bar{X} = 2,99$), “bir işim olduğu için saygı görüyorum” görüş maddesine “katılıyorum” ($\bar{X} = 3,77$), “bu iş sayesinde meslek sahibi oldum” görüş maddesine “kararsızım”a yakın olmakla birlikte “katılıyorum” ($\bar{X} = 3,46$), “sosyal güvenceden yeterince yararlanıyorum” görüş maddesine “katılıyorum” ($\bar{X} = 3,91$), “balık neslinin ve türlerinin azalması mesleğimi devam ettirme konusunda beni endişelendiriyor” görüş maddesine “katılıyorum”a yakın olmakla birlikte “kararsızım” ($\bar{X} = 3,37$) ve “çalışma şartlarının ağırlığı beni bu işi daha fazla yapamayacak hale getiriyor” görüş maddesine “kararsızım” ($\bar{X} = 2,90$) düzeyinde görüş bildirdikleri belirlenmiştir. Altun (2008), Karadeniz Bölgesi’nde bulunan su ürünleri işleme tesislerinde çalışanların mesleklerini severek yaptıklarını, işlerine yönelik memnuniyet düzeylerinin yüksek

olduğunu ve sosyal güvenceden yeterince yararlandıklarını düşündüklerini belirlemiştir. Bu bulgu araştırmada elde edilen bulguyla benzerlik göstermektedir.

4.25. Katılımcıların Psikolojik Rahatlık Düzeylerine İlişkin Dağılımları

Katılımcıların çalıştıkları iş yerinde psikolojik rahatlık düzeylerine ilişkin görüşlerine göre dağılımları Tablo 4.25'te verilmiştir.

Tablo 4.25. Katılımcıların psikolojik rahatlık düzeylerine göre dağılımları

M	Katılımcıların psikolojik rahatlık düzeylerine ilişkin genel görüşleri	N	Katılma Derecesi (%)					\bar{X}	ss
			KKM	KM	K	KT	KKT		
33	Burada çalışırken bir hata yaparsanız bütün çalışanlar bunu aleyhinize kullanabilir.	102	12,1	0,3	24,2	24,2	9,2	2,87	1,18
34	Burada çalışanlar karşılaştıkları problemleri ve yaşadıkları sıkıntıları açıkça söylerler.	102	10,9	14,9	26,7	35,6	11,9	3,22	1,17
35	Burada çalışanlar işlerin yürümesi için risk alırlar, sonuç kötü de olsa zarar görmezler.	102	13,7	20,6	26,5	28,4	10,8	3,01	1,21
36	Burada çalışanlar benim çabalarımı kasıtlı olarak engellemez ya da kötü davranmaz.	102	11,8	11,8	20,6	41,2	14,7	3,35	1,21
37	Burada çalışırken yeteneklerimden faydalanırlar ve bana değer verirler.	102	8,8	5,9	13,7	53,9	17,6	3,65	1,11

Tablo 25 incelendiğinde “burada çalışırken bir hata yaparsanız bütün çalışanlar bunu aleyhinize kullanabilir” görüş maddesine katılımcıların “kararsızım” ($\bar{X} = 2,87$) düzeyinde görüş bildirdikleri görülmektedir. Katılımcıların mesleki tecrübelerinin az olması ve genç yaş grubunda bulunması birbirlerini yeterli düzeyde tanımamalarına neden olmakta ve bu durum çalışanların birbirlerinden emin olmamalarına neden olabilmektedir. Bu durum araştırmada elde edilen bulguyu destekler niteliktedir. Yine katılımcıların “burada çalışanlar karşılaştıkları problemleri ve yaşadıkları sıkıntıları açıkça söylerler” görüş maddesine katılımcıların “kararsızım” ($\bar{X} = 3,22$) düzeyinde görüş bildirdikleri görülmektedir.

Yine Tablo 25 incelendiğinde katılımcıların “burada çalışanlar işlerin yürümesi için risk alırlar, sonuç kötü de olsa zarar görmezler” görüş maddesine “kararsızım” ($\bar{X} = 3,01$), “burada çalışanlar benim çabalarımı kasıtlı olarak engellemez ya da kötü davranmaz” görüş maddesine “katılıyorum” ($\bar{X} = 3,35$) ve “burada çalışırken yeteneklerimden faydalanırlar ve bana değer verirler” görüş maddesine “katılıyorum” ($\bar{X} = 3,65$), düzeyinde görüş bildirdikleri belirlenmiştir. Sektörde çalışan işçilerin birçoğunun işçi konumunda olması ve bu kişilerin çalışma sürelerinin 1-5 yıl arasında yoğunlaşması gibi durumlar çalışanların birbirlerini tam olarak tanıyamamalarına ve dolayısıyla çalışanların tepkilerini tahmin edememelerine neden olabilmektedir. Kara (2010), İstanbul’da faaliyet gösteren su ürünleri

işleme tesislerinde çalışan bireylerin çalışma arkadaşlarının kişisel özelliklerine ilişkin yeterli düzeyde bilgi sahibi olmadıklarını ve birbirlerinin tepkilerini tahmine etmekte zorlandıklarını ifade ettiklerini tespit etmiştir. Bu bulgu araştırmada elde edilen bulguyla benzerlik göstermektedir.

4.26. Katılımcıların Tükenmişlik Ölçeği ve Alt Boyutlarına İlişkin Dağılımları

Maslach tükenmişlik ölçeği duygusal tükenme, duyarsızlaşma ve kişisel başarı olmak üzere üç alt boyuttan oluşmaktadır. Katılımcıların ölçeğe ve alt boyutlarına ilişkin genel görüşleri Tablo 4.26'da verilmiştir.

Tablo 4.26. Katılımcıların Maslach tükenmişlik ölçeği alt boyutlarına ait genel katılım düzeyleri

Boyutlar	N	\bar{X}	Ss
Duygusal tükenme	102	2,68	0,71
Duyarsızlaşma	102	2,66	0,79
Kişisel başarı	102	3,34	0,57
Tükenmişlik Ölçeği Toplam Puanı	102	2,90	0,53

Tablo 4.26 incelendiğinde araştırmaya katılan çalışanların tükenmişlik ölçeği alt boyutlarına farklı düzeylerde cevap verdikleri tespit edilmiştir. Çalışanların tükenmişlik ölçeğinin duygusal tükenme alt boyutu puanlarının $\bar{X} = 2,68 \pm 0,71$ olduğu görülmektedir. Bu durum öğretmenlerin ölçeğin duygusal tükenme alt boyutuna kararsızım düzeyinde cevap verdiklerini göstermektedir. Çalışanların ölçeğin duyarsızlaşma alt boyutu puanlarının $\bar{X} = 2,66 \pm 0,79$ olduğu belirlenmiştir. Buna göre öğretmenlerin ölçeğin duyarsızlaşma alt boyutuna kararsızım düzeyinde cevap verdikleri görülmektedir. Çalışanların ölçeğin kişisel başarı alt boyutundan aldıkları puan ortalamalarının ise $\bar{X} = 3,34 \pm 0,92$ olduğu tespit edilmiştir. Bu bulgulara göre katılımcıların genel tükenmişlik düzeylerinin düşük düzeyde olduğu söylenebilir. Çalışanların kişisel başarı alt boyutuna ilişkin puan ortalamalarının yüksek olması, işyerlerinde çalışmaktan mutlu oldukları ve işlerini sevdiklerini gösterdiği söylenebilir. Buna göre öğretmenlerin ölçeğin kişisel başarı alt boyutuna katılıyorumla yakın olmakla beraber kararsızım düzeyinde cevap verdikleri görülmektedir. Mete vd. (2015), öğretmenlerin katılımıyla gerçekleştirdikleri çalışmalarında öğretmenlerin genel

tükenmişlik düzeylerinin düşük olduğunu tespit etmişlerdir. Dikmetaş vd. (2011), hemşirelerin mobbing ve tükenmişlik düzeylerini belirlemeyi amaçladığı çalışmalarında katılımcıların genel tükenmişlik düzeylerinin düşük olduğunu tespit etmişlerdir. Turhan (2014), sağlık sektöründe çalışan bireylerin tükenmişlik düzeylerini belirlemeyi amaçladığı çalışmasında katılımcıların tükenmişlik ölçeği ve alt boyutlarına ilişkin puan ortalamalarının düşük düzeyde olduğunu belirlemiştir. Bu bulgu literatürde yer alan çalışmalarda elde edilen bulgularla benzerlik göstermektedir. Filizöz ve Ay (2011), farklı sektörlerde faaliyet gösteren örgütlerde çalışan bireylerin mobbing algıları ile tükenmişlik düzeyleri arasındaki ilişkiyi inceledikleri çalışmalarında katılımcıların mobbing algıları ile tükenmişlik düzeyleri arasında pozitif yönlü bir ilişkinin olduğunu belirlemiş ve katılımcıların mobbing düzeylerinin yüksek düzeyde olduğunu tespit etmişlerdir. Bu bulgu araştırmada elde edilen bulguyla çelişmektedir.

4.27. Katılımcıların Cinsiyet Değişkenine Göre Tükenmişlik Ölçeği ve Alt Boyutlarına İlişkin Dağılımları

Karadeniz Bölgesi'nde faaliyet gösteren su ürünleri işleme tesislerinde çalışan bireylerin cinsiyet değişkenine göre tükenmişlik ölçeğine ve alt boyutlarına ilişkin görüşleri Tablo 4.27'de verilmiştir.

Tablo 4.27. Katılımcıların cinsiyet değişkenine ilişkin Maslach tükenmişlik ölçeği alt boyutlarına ait katılım düzeyleri

Alt Boyutlar	Gruplar	N	\bar{X}	ss	t	p
Duygusal	Kadın	24	2,48	0,49	-1,588	0,115
	Erkek	78	2,75	0,46		
Duyarsızlaşma	Kadın	24	2,37	0,66	-2,050	0,043*
	Erkek	78	2,75	0,81		
Kişisel Başarı	Kadın	24	3,42	0,56	0,770	0,443
	Erkek	78	3,32	0,57		
Tükenmişlik	Kadın	24	2,77	0,34	-1,321	0,189
	Erkek	78	2,94	0,47		

Tablo 4.27 incelendiğinde katılımcıların tükenmişlik ölçeğinin duyarsızlaşma alt boyutlarına ilişkin puan ortalamalarının cinsiyet değişkenine göre $p < 0,05$ düzeyinde anlamlı farklılık gösterdiği; diğer alt boyutlar ve tükenmişlik ölçeğine ilişkin puan ortalamalarının ise cinsiyet değişkenine bağlı olarak istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermediği tespit edilmiştir. Yapılan istatistiksel analiz neticesinde erkek çalışanların duyarsızlaşma alt boyutuna ilişkin

puan ortalamalarının kadın çalışanlara göre daha yüksek olduğu görülmektedir. Erkeklerin, kadınlara oranla daha az duygusal olmalarının bu bulgu üzerinde etkili olduğu söylenebilir. Çakıroğlu ve Tengilimoğlu (2014), tıbbi sekreterlerin mobbing algılarının tükenmişlik düzeyleri üzerindeki etkisini inceledikleri araştırmasında erkek katılımcıların tükenmişlik ölçeği ve duyarsızlaşma alt boyutuna ilişkin puan ortalamalarının kadın katılımcılara oranla daha yüksek olduğunu belirlemiştir. Filizöz ve Ay (2011), araştırmalarında katılımcıların cinsiyetleri ile tükenmişlik ölçeği ve alt boyutlarına ilişkin puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmadığını tespit etmiştir. Çalışmada elde edilen bu bulgu literatürde yer alan çalışmalarda elde edilen bulgularla benzerlik göstermektedir.

4.28. Katılımcıların Sektörde Çalışma Süresi Değişkenine Göre Tükenmişlik Ölçeği ve Alt Boyutlarına İlişkin Dağılımları

Karadeniz Bölgesi'nde faaliyet gösteren su ürünleri işleme tesislerinde çalışan bireylerin sektörde çalışma süresi değişkenine göre tükenmişlik ölçeğine ve alt boyutlarına ilişkin görüşleri Tablo 4.28'de verilmiştir.

Tablo 4.28. Katılımcıların sektörde çalışma süresi değişkenine ilişkin Maslach tükenmişlik ölçeği alt boyutlarına ait katılım düzeyleri

Alt Boyutlar	Gruplar	N	\bar{X}	ss	F	p	Farklı Olan Gruplar
Duygusal	1 yıl altı (a)	16	2,72	0,74	0,408	0,802	
	1-5 yıl (b)	38	2,69	0,51			
	6-10 yıl (c)	25	2,79	0,85			
	11-16 yıl (d)	20	2,57	0,89			
	16 yıl ve üzeri (e)	3	2,36	0,57			
Duyarsızlaşma	1 yıl altı (a)	16	2,64	0,85	0,449	0,773	
	1-5 yıl (b)	38	2,57	0,71			
	6-10 yıl (c)	25	2,84	0,91			
	11-16 yıl (d)	20	2,61	0,80			
	16 yıl ve üzeri (e)	3	2,75	0,66			
Kişisel Başarı	1 yıl altı (a)	16	3,37	0,58	4,493	0,002*	a-b b-c b-d b-e
	1-5 yıl (b)	38	3,57	0,39			
	6-10 yıl (c)	25	3,21	0,64			
	11-16 yıl (d)	20	3,00	0,61			
	16 yıl ve üzeri (e)	3	3,71	0,28			
Tükenmişlik	1 yıl altı (a)	16	3,37	0,58	0,696	0,596	
	1-5 yıl (b)	38	3,57	0,39			
	6-10 yıl (c)	25	3,21	0,64			

	11-16 yıl (d)	20	3,00	0,61			
	16 yıl ve üzeri (e)	3	3,71	0,28			

Tablo 4.28 incelendiğinde, tükenmişlik ölçeğinin kişisel başarı alt boyutuna araştırmaya katılanların sektörde çalışma süresi değişkenine göre yapılan varyans analizi sonucunda anlamlı farklılığın olduğu görülmektedir ($F = 4,493$; $p < .05$). Kişisel başarı alt boyutuna sektörde 1-5 yıl arası çalışanlar ($\bar{X} = 3,57$), 1 yıl altı ($\bar{X} = 3,37$), 6-10 yıl ($\bar{X} = 3,21$) ve 16 yıl ve üzeri ($\bar{X} = 3,00$) çalışma süresine sahip katılımcılara göre daha çok benimsediğini yapılan scheffe testi sonucunda görülmektedir. Buna göre, çalışanların mesleki kıdemi arttıkça kişisel başarı alt boyutuna ilişkin puan ortalamalarının düştüğü söylenebilir. Çalışma süresi arttıkça yapılan işin monotonlaşmasının bu bulgu üzerinde etkili olduğu söylenebilir. Ertürk ve Keçecioğlu (2012), öğretmenlerin katılımıyla gerçekleştirdikleri çalışmalarında katılımcıların tükenmişlik düzeyleri ile hizmet süreleri arasında doğru orantılı bir ilişki olduğunu ve kişisel başarı alt boyutuna ilişkin puan ortalamaları ile çalışma süreleri arasında negatif yönlü bir ilişkinin olduğunu belirlemişlerdir. Kulakçı vd. (2014), hemşire ve ebelerin katılımıyla gerçekleştirdikleri çalışmalarında çalışanların hizmet süreleri ile tükenmişlik düzeyleri arasında pozitif yönlü, kişisel başarı alt boyutu ile negatif yönlü bir ilişkinin var olduğunu belirlemişlerdir. Çalışmada elde edilen bu bulgu literatürde yer alan diğer çalışmaların bulgularıyla benzerlik göstermektedir.

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

Çalışmada Karadeniz Bölgesi'nde faaliyet gösteren su ürünleri işleme tesislerinde çalışan bireylerin sosyo-ekonomik durumları ve tükenmişlik düzeyleri incelenmiş ve yapılan istatistiksel analiz neticesinde şu sonuçlara ulaşılmıştır:

- Araştırma kapsamında ulaşılan 102 çalışanın %76,5'inin erkek, %23,5'inin de kadın olduğu belirlenmiştir. İşleme tesislerinde iş yoğunluğunun fazla olması, yapılan iş ve işlemlerin büyük bir bölümünün yoğun kas gücü gerektirmesi gibi unsurlar erkek çalışanların sayıca daha fazla olmasında etkili olduğu söylenebilir.
- Karadeniz Bölgesi'nde faaliyet gösteren su ürünleri işleme tesislerinde çalışan bireylerin genç yaş grubunda yoğunlaştığı büyük bir bölümünün (%31,4)'ünün 31-40 yaş aralığında yer aldığı belirlenmiştir. İşleme tesislerinde yapılan işlerin yoğun çaba gerektiren işlemler olmasının, işletmelerde genç yaş grubunda bulunan bireylerin çalıştırılmasında etkili olduğu söylenebilir. Yine sektörün son yıllarda gelişen bir alan olması ve çalışanların büyük bir bölümünün sektörde çalışma süresinin 1-5 yıl olmasının çalışanların genç yaş grubunda bulunan bireylerden oluştuğunun göstergesi olduğu söylenebilir. Kadınların el becerisi gerektiren işlerde, erkeklere oranla daha becerikli olmaları ve erkeklere oranla daha hijyenik çalışmaları gibi unsurların, firmaların bayan personel istihdam etmesinde etkili olduğu söylenebilir.
- Araştırmada katılımcıların %71,6'sının evli bireylerden oluştuğu belirlenmiştir. İslam dininde ve Türk geleneğinde evlilik ve aile kurumuna çok önem verilmekte ve toplumsal yapının temellerini evlilik ve aile yapıları oluşturmaktadır. Çalışanların yaklaşık %70'lik bölümünün 31-60 yaş arasında bulunan çalışanlardan oluşması evli bireylerin oranının yüksek olmasında etkili olduğu söylenebilir.
- Su ürünleri işleme tesislerinde çalışan bireylerin eğitim düzeylerinin düşük olduğu belirlenmiştir. Katılımcıların %35,3'ünün lise mezunu oldukları tespit edilirken %24,5'inin ise yüksekokul mezunu olduğu belirlenmiştir. Su ürünleri işleme tesislerinde çalışan bireylerin yoğun olarak işçi konumunda çalışmaları ve üniversite mezunu mühendis ve diğer teknik eleman sayılarının ise düşük olması gibi durumlar araştırmada elde edilen bu bulgu üzerinde etkili olduğu söylenebilir. Tesislerde yönetici pozisyonunda çalışan lisans ve lisansüstü eğitim düzeyine sahip bireylerin az

sayıda olması da çalışanların eğitim durumlarının düşük olmasında etkili olan bir diğer unsurdur.

- Çalışanların sektördeki hizmet sürelerinin 1-5 yıl aralığında yoğunlaştığı belirlenmiştir. Çalışanların gen yaş grubunda yoğunlaşması ve sektörün son yıllarda gelişen bir alan olması gibi unsurlar katılımcıların sektörde çalışma sürelerinin düşük olması üzerinde etkili olduğu söylenebilir.
- Çalışanların %39,6'sının oturdukları evlerinin mülkiyetlerinin kendilerine ait olduğu belirlenmiştir. Son yıllarda konut projelerinin sayıca artması, TOKİ ve dar gelirli ailelere yönelik projelerin sayısının artması ve uygun konut kredisi paketlerinin çalışanların ev sahibi olmalarında etkili olduğu söylenebilir. Yine katılımcıların büyük bir bölümünün evli bireylerden oluşması ve yeni yerleşim yerlerinin açılmasıyla birlikte uygun maliyetli ve ödeme koşullarına sahip konut alabilme imkânlarının artırılması gibi unsurlar da katılımcıların konut mülk edinmeleri üzerinde etkili olabilmektedir. İşleme tesisleri genellikle şehir merkezlerinin dışında kalmaktadır. Şehir merkezine uzak konut maliyetleri, şehir merkezine oranla daha uygun olmasının, çalışanların ev alabilmelerini kolaylaştırdığı söylenebilir.
- Çalışanların ikamet ettikleri konutların alanlarının 91-120 m² aralığında yoğunlaştığı belirlenmiştir. Çalışanların büyük bir bölümünün genç yaş grubunda yer alması, bireylerin yeni evli olduklarını ya da çocuk sayılarının az olduğunu göstermektedir. Yine düşük yüz ölçümüne sahip konutların kiralarının daha uygun olması da sonuç üzerinde etkili olmuştur denilebilir. Bu durum yüz ölçümü orta düzeylerde olan konutların daha fazla tercih edilmesinde etkili olduğunu göstermektedir.
- Katılımcıların %58,8'inin kaloriferli ısıtma sistemine sahip konutlarda oturdukları belirlenmiştir. Son yıllarda ülkemizde doğalgaz kullanımının yaygınlaşmasına bağlı olarak konut ısınmasında kalorifer sistemlerinin kullanımı artmıştır.
- Araştırmada katılımcıların %90,2'sinin işçi pozisyonunda çalıştığı belirlenmiştir. Su ürünleri işleme tesislerinde mevcut işlerin büyük bir bölümünün fiziksel güç gerektiren işler olması, işçi pozisyonundaki çalışan istihdamının daha yüksek olmasında etkili olmuştur. Katılımcıların eğitim düzeylerinin düşük olması, genç yaş grubunda yer almaları ve sektördeki hizmet sürelerinin 1-5 yıl olması gibi durumlar katılımcıların işlerinde terfi etmelerini önlemekte ve dolayısıyla bu durum tesislerde

çalışan bireylerin büyük bir bölümünün işçi pozisyonunda çalışmasında etkili olabilmektedir.

- Su ürünleri işleme tesislerinde çalışan bireylerin %91,2'sinin günlük 0-8 saat aralığında çalıştığı belirlenmiştir. Son yıllarda Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı tarafından işçilerin haklarının korunmasına yönelik birçok çalışma yapılmış ve çalışanlar birçok alanda yeni haklar edinmişlerdir. Ülkemizde birçok endüstri alanında olduğu gibi su ürünleri işleme tesislerinde de günlük çalışma süresi 8 saat ile sınırlandırılmıştır.
- Araştırmada su ürünleri işleme tesislerinde çalışan bireylerin %40,2'sinin aylık gelir düzeyinin asgari ücret düzeyi olan 2001-2500 TL aralığında olduğu belirlenmiştir. Katılımcıların eğitim düzeylerinin düşük olması, genç yaş grubunda yer almaları, sektördeki hizmet sürelerinin düşük olması ve işçi pozisyonunda çalışan birey sayısının yüksek olması gibi durumlar katılımcıların büyük bölümünün asgari ücret düzeyinde aylık gelire sahip olmasında etkili olmuştur. Tesislerde mühendis, ustabaşı ve yönetici pozisyonlarında çalışan birey sayılarının az olması da aylık ortalama gelir düzeyinin düşük olmasında etkili olduğu söylenebilir.
- Su ürünleri işleme tesislerinde çalışan bireylerin %52,9'unun aldıkları maaştan memnun oldukları görülürken %47,1'inin de aldıkları maaşı yeterli bulmadıkları tespit edilmiştir. Ülkemizde iş bulma imkânlarının kısıtlı olması ve çalışanların düşük eğitim düzeyine sahip olmaları gibi durumlar çalışanların sosyal güvenceli ve aylık düzenli bir geliri olan işlerinden ve maaşlarından memnun olmaları üzerinde etkili olduğu söylenebilir. Ülkemizde son yıllarda ortaya çıkan ekonomik krizler sonucunda enflasyon oranlarının artması, buna bağlı olarak bireylerin alım gücünün düşmesi ve asgari ücretteki artışın enflasyon artış oranının gerisinde kalması gibi durumlar katılımcıların maaşlarını yetersiz bulmalarında etkili olabilmektedir.
- Araştırmada katılımcıların %94,1'inin geçimlerini sağlayabilmek amacıyla ek iş yapmadıkları belirlenmiştir. Çalışanların günlük çalışma sürelerinin 0-8 saat aralığında olması ve tesislerdeki iş yoğunluğunun fazla olması gibi durumlar çalışanların işyerlerinde fazla efor harcamalarına ve yorulmalarına buna bağlı olarak ikinci bir iş yapamamalarına neden olabilmektedir. Katılımcıların büyük bir bölümünün genç yaş grubunda yer almaları ve eğitim düzeylerinin düşük olması gibi durumlar da iş bulma

imkânlarının kısıtlı olmasına ve dolayısıyla buna bağlı olarak ek iş yapma imkânı bulamamalarına neden olabilmektedir.

- Çalışanların %33,3'ünün kendisinin dışında eşinin çalıştığını ifade ettikleri belirlenirken, %59,8'inin de kendisinden başka kimsenin çalışmadığını ifade ettiği belirlenmiştir. Günümüzde enflasyon oranlarının artışıyla birlikte alım gücünün düşmesi, genç yaş grubunda yer almaları nedeniyle küçük çocuklara sahip olmaları ve bu nedenden dolayı ihtiyaçlarının fazla olması gibi durumlar çalışanların eşlerinin de çalışmasında etkili olabilmektedir. Yine çalışanların büyük bir bölümünün genç yaş grubunda olmalarına bağlı olarak küçük çocuklarının olması da eşlerinin çalışmasını engellediğini söylemek mümkündür.
- Araştırmaya katılan çalışanların büyük bir bölümünün bakmakla yükümlü kişi sayısının 0-2 kişi aralığında olduğu belirlenmiştir. Genç yaş grubunda yoğunlaşan çalışanların genellikle bakmakla yükümlü oldukları eşleri ve bir çocuğu olduğu söylenebilir. Bu durumun araştırmada elde edilen bu bulgu üzerinde etkili olduğunu söylemek mümkündür.
- Çalışanların büyük bir bölümünün aylık kira giderlerinin en düşük seviye olan 0-350 TL aralığında yoğunlaştığı belirlenmiştir. Genç yaş grubunda yoğunlaşan çalışanların çekirdek aile yapısına sahip olmaları ve birçoğunun yeni evli olmaları daha küçük alana sahip evlerde oturmalarında etkili olmuştur. Çalışanların büyük bir bölümünün aylık gelir düzeylerinin asgari ücret düzeyinde olduğu göz önünde bulundurulduğunda, bu durumun araştırmada elde edilen bulgu üzerinde etkili olduğu söylenebilir.
- Çalışanların büyük bir bölümünün aylık sağlık giderlerinin 0-100 TL aralığında değiştiğini ifade ettikleri belirlenmiştir. Katılımcıların genç yaş grubunda yer alan bireyler olması kronik hastalıkların daha az görülmesinde etkili olabilmektedir. Yine çalışanların büyük bir bölümünün çekirdek aile yapısına sahip olmaları ve hane halkı sayısının 0-4 kişi aralığında değişmesi de sağlık harcamalarının düşük düzeyde olmasında etkili olduğu söylenebilir.
- Araştırmada katılımcıların tamamının sosyal güvenceye sahip olduğu tespit edilmiştir. Özellikle Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'nın sosyal güvencesiz işçi çalıştırılması konusunda katı uygulamalar getirmesi ve işverenlere yönelik bu konuda

caydırıcı cezalar uygulaması tüm endüstri dallarında olduğu gibi balık işleme endüstrisinde de etkili olmuş ve sosyal güvencesiz işçi çalıştırılmasını önemli oranda azaltmıştır.

- Araştırmada ulaşılan bir başka sonuç ise çalışanların boş zamanlarında dinlenmek, gezmek ve TV izlemek gibi etkinlikler gerçekleştirdikleri belirlenmiştir. Su ürünleri işleme tesislerinde gerçekleştirilen işlerin fiziki güç gerektirmesi ve yoğun çalışma koşullarının bulunması gibi unsurlar çalışanların boş zamanlarını dinlenerek geçirmesinde etkili olduğu söylenebilir. Yine katılımcıların aylık gelir düzeylerinin düşük olması çalışanların gezmek ve tatil yapmak gibi etkinlikleri gerçekleştirmelerine olanak sağlamaması da katılımcıların boş zamanlarını genellikle TV izleyerek ya da dinlenerek değerlendirmelerinde etkili olmaktadır. Çalışanların yalnızca %3,6'sının boş zamanlarında kitap okuduğu belirlenmiştir. Yine katılımcıların eğitim düzeylerinin düşük olmasının bu bulgu üzerinde etkili olduğu söylenebilir.
- Araştırmada çalışanların kitap ve gazete okuma oranlarının oldukça düşük olduğu tespit edilmiştir. Ülkemizde kitap okuma alışkanlığına sahip olan bireylerin oranının oldukça düşüktür. Çalışanların eğitim seviyelerinin düşük olmasının okuma oranının düşük olmasında ve yine çalışanların çalışma şartlarının yoğun ve yorucu olması katılımcıların dinlenme ve gezmeyi kitap okumaya tercih etmelerinde etkili olduğu söylenebilir. Bilim ve teknolojide yaşanan gelişmelerle internet kullanımının yaygınlaşması ve cep telefonlarıyla birlikte zaman ve mekân kısıtlaması olmaksızın internet erişimine sahip olmaları gibi durumlar çalışanların haberlere farklı kaynaklardan ulaşabilmesinde etkili olmuştur. Klasik gazetelere oranla daha kolay ve hızlı şekilde istediği içeriğe ulaşabilmeye imkân sağlayan internetin, gazete okuma oranının düşük olmasında etkili olduğu söylenebilir.
- Çalışanların çalıştıkları işe yönelik görüşlerinin genel olarak olumlu düzeyde olduğu belirlenmiştir. Günümüzde işsizlik oranının oldukça yüksek olması, enflasyon oranlarının artmasıyla birlikte yaşam koşullarının zorlaşması ve teknolojik değişimlere bağlı olarak yaşam standartlarının artması gibi durumların, katılımcıların sahip oldukları işe yönelik görüşlerini olumlu yönde etkilediği söylenebilir. Ayrıca katılımcıların eğitim durumları göz önünde bulundurulduğunda iş bulma alanlarının sınırlı olduğu söylenebilir. Bölgede balıkçılık faaliyetlerinin önemli iş kollarından biri

olması, yöre halkının su ürünleri sektörüne yakın olmasında ve işlerine yönelik olumlu görüşlere sahip olmalarında etkili olduğu söylenebilir.

- Katılımcıların psikolojik rahatlık düzeylerine ilişkin sorulara katılım düzeylerinin orta düzeyde olduğu belirlenmiştir. Katılımcılar, iş yerlerinde çalışma arkadaşlarının bazı olaylar karşısındaki tepkileri hakkındaki düşüncelerinde kararsız oldukları belirlenmiştir. Çalışanların sektördeki çalışma sürelerinin 1-5 yıl arasında yoğunlaşmaları, birbirlerini yeterli düzeyde tanıyamamalarına ve dolayısıyla olaylar karşısında verdikleri tepkiler hakkında fikir sahibi olmamalarına neden olabilmektedir.
- Katılımcıların tükenmişlik ölçeğinin duygusal tükenme ve duyarsızlaşma alt boyutlarına ilişkin katılım düzeylerinin oldukça düşük olduğu belirlenirken, kişisel başarı alt boyutuna ilişkin katılım düzeylerinin nispeten daha fazla olduğu belirlenmiştir. Çalışanların sektörde çalışma sürelerinin az olması, genel olarak işlerinden ve maaşlarından memnun olmaları gibi durumların çalışanların tükenmişlik düzeyinin düşük olmasında etkili olduğunu söylemek mümkündür.
- Su ürünleri işleme tesisinde çalışan erkek çalışanların, duyarsızlaşma alt boyutlarına ilişkin puan ortalamalarının kadınlara oranla daha yüksek düzeyde olduğu tespit edilmiştir. Kadınlara oranla daha az duygusal olan erkekler, hayatın birçok alanında olduğu gibi çalışma hayatında birçok şeyi görmezden gelebilmektedirler. Daha hassas ve duygusal bir yapıya sahip olan kadınlar ise, erkeklere göre daha duygusal hareket etmekte ve çalışma hayatında karşılaştığı birçok probleme karşı yakın ilgi gösterebilmektedirler. Bu durumun araştırmada elde edilen bulguyu desteklediği söylenebilir.
- Çalışanların sektörde çalışma sürelerine ilişkin tükenmişlik ölçeğine ve alt boyutlarına ilişkin görüş düzeylerinin farklılaştığı, çalışma süresi arttıkça kişisel başarı alt boyutuna ilişkin puan ortalamalarının azaldığı yapılan istatistiksel analiz sonucunda tespit edilmiştir. Sektörde çalışma süresi uzun olan bireylerin süreçte hatalarını fark edebilmeleri ve yaptıkları eylemlerin sonuçlarını tahmin edebilmeleri gibi durumların çalışanların kişisel başarı alt boyutuna ilişkin puan ortalamalarının azalmasında etkili olduğu söylenebilir.

Karadeniz Bölgesi'nde faaliyet gösteren su ürünleri işleme tesisinde çalışan bireylerin genel olarak asgari ücret düzeyinde aldıkları maaşlarından ve çalıştıkları işten memnun oldukları,

tamamının sosyal güvenceye sahip oldukları araştırma sonucunda belirlenmiştir. Çalışanların maaşlarından ve işlerinden duydukları bu memnuniyet aynı zamanda katılımcıların çalışma hayatında mutlu olmaları ve dolayısıyla tükenmişlik düzeylerinin düşük düzeyde olmalarında etkili olduğu söylenebilir. Sonuç olarak çalışanların sosyo-ekonomik düzeylerinin orta düzeyde olduğu, tükenmişlik düzeylerinin ise düşük düzeyde olduğu belirlenmiştir.

Araştırmada ulaşılan sonuçlar çerçevesinde şu önerilerde bulunulmuştur:

- Araştırmada çalışanların maddi olanaklarının kısıtlı olduğu ve aylık gelirlerinin asgari ücret düzeyinde olduğu belirlenmiştir. Çalışanların ekonomik durumlarının iyileştirilmesi işverenin maddi imkânlarına bağlı olması nedeniyle, sektöre yönelik gerçekleştirilecek teşviklerin işçilerin maddi olanaklarının artırılmasında etkili olabileceği düşünülmektedir.
- Su ürünleri işleme tesislerinde işlenen ürünler, avcılık ve yetiştiricilik faaliyetleri sonucunda üretilmektedir. Bu durum su ürünleri işleme tesisleri sahiplerinin aynı zamanda avcılık ya da yetiştiricilik yapan işletmelere ortak olduğu ve bu durumun sektörler arasında doğal bir bağ kurduğu görülmüştür. İlerleyen dönemlerde işleme tesisleri ile birlikte avcılık ve yetiştiricilik yapan işletmelerde çalışan bireylerin sosyo-ekonomik durumlarının ve tükenmişlik düzeylerinin karşılaştırmalı olarak analizinin yapılması, sektöre ilişkin daha etkili bilgilere ulaşılmasını sağlayabilir.
- Tüm endüstriyel alanlarda olduğu gibi tekniker, teknisyen ve ara eleman sıkıntıları su ürünleri işleme sektöründe de görülmektedir. Su ürünleri işleme tesislerinde işlenen ürün sayısının artırılması pazar payını genişleterek kârlılık oranını arttırabilir ve buna bağlı olarak sektöre yönelik elemanlar yetiştirilmesinde ve daha fazla eleman istihdam edilmesinde etkili olabileceği söylenebilir.
- Su ürünlerinin lezzetini ve raf ömrünü arttırmaya yönelik yeni yöntem arayışında olan işletmeler desteklenerek sektörün gelişmesi sağlanabilir.

KAYNAKÇA

- Aksu, A. (2010). Tükenmişlik Sendromunun Örgütsel Bağlılığa Etkileri: Bir Sağlık Kuruluşunda Uygulama. Yüksek Lisans Tezi. Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kütahya.
- Altın, V. (2015). *Tükenmişlik Sendromu ve Denizli Devlet Hastanesi Hemşireleri Örneği*. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Altınışık, S., 2006. *Çanakkale İli Deniz Balıkçılığının Sosyo- Ekonomik Durumu ve Pazarlama Yapısı*. Yüksek Lisans Tezi. Trakya Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Tekirdağ.
- Altun, M.A. (2018). *Karadeniz Bölgesi Su Ürünleri İşleme Tesisi Çalışanlarının Bazı Demografik Özelliklerinin İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Rize.
- Anonymous, 2007. *Türkiye İstatistik Kurumu*. Su Ürünleri Yayınları, Ankara.
- Ardıç, K., Polatçı, S. (2008). Tükenmişlik Sendromu Akademisyenler Üzerinde Bir Uygulama (GOÜ Örneği). *Gazi Üniversitesi İİBF Dergisi*. 10(2): 69- 96.
- Atılğan, E. 2008. *Ülkemizde Su Ürünleri İşleme Sanayinin Ürün Çeşidine Göre Üretim Miktarları ve İşleme Atıklarının Değerlendirilmesi Üzerine Bir Araştırma*. Yüksek Lisans Tezi. Yüzüncü Yıl Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Van.
- Budak, G., Sürgevil, O. (2005). Tükenmişlik ve Tükenmişliği Etkileyen Örgütsel Faktörlerin Analizine İlişkin Akademik Personel Üzerinde Bir Uygulama. *Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*. 20(2): 95-108.
- Can, A. (2015). Akademik Personelin Tükenmişlik Düzeylerinin İncelenmesi: Kırklareli Üniversite Örneği. Yüksek Lisans Tezi. Kırklareli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kırklareli.
- Cıvıdır, A. 2011. *Gökkuşluğu Alabalığı (O.mykiss W., 1792) Kraker Yapımı ve Bazı Kalite Özelliklerinin Belirlenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Isparta.

- Çağlak, E., Karşlı, B. ve Çağlak, S., 2012. Su Ürünleri İşleme Tesislerinde Çalışanların Sosyo-Ekonomik Analizi. *Balıkesir Örneği İstanbul Üniversitesi Su Ürünleri Dergisi*, 27: 47-67.
- Çeliker, S.A., Korkmaz, Ş., Demir, A., Gül, U., Dönmez, İ., Kalanlar, Ş., (2008). *Akdeniz Bölgesinde Su Ürünleri Avcılığı Yapan İşletmelerin Sosyo-Ekonomik Analizi*, Tarım Köyişleri Bakanlığı Projesi; ISBN 978-975-407-293-8, Yayın No:179.
- Dartay, M., Duman, E., Duman, M., Ateşşahin, T., (2009). Keban Baraj Gölü Pertek Bölgesi Balıkçıların Sosyo-Ekonomik Analizi, *Ege Üniversitesi Su Ürünleri Dergisi*, 26,2, 135-138.
- Daşdan, K., Çeliker, S.A., Arısoy, H., Ataseven, Y., Dönmez, D., Gül, U., Demir, A., Korkmaz, Ş. (2008). *Ege Bölgesinde Su Ürünleri Avcılığı Yapan İşletmelerin Sosyo-Ekonomik Analizi*, Tarım Köyişleri Bakanlığı Projesi; ISBN 978-975-407-248-8, Yayın No:168.
- Demirkol, F. ve Yüksel, F. 2013. Uzunçayır Baraj Gölü (Tunceli) Balık Faunası. *Yunus Araştırma Bülteni*, 2, 35-44.
- Deveciyan, K. 2006. *Türkiye’de Balık ve Balıkçılık*. Aras Yayıncılık, İstanbul.
- Diffey, S.,2007. “Su Ürünleri Avcılığı ve Yetiştiriciliği Sektör Çalışması Nihai Rapor”, Su Ürünleri Müktesebatı Uyum Merkezi, www.tarim.gov.tr/Files/Files/e.../Su_urunleri_sektoru_raporu_TR.doc
- Dikmetaş, E. Top, T. ve Ergin, G. (2011), “Asistan Hekimlerin Tükenmişlik ve Mobbing Düzeylerinin İncelenmesi”, *Türk Psikiyatri Dergisi*, 22, 1-15.
- Doğan, K., Yıldız, M. (2008). Marmara Bölgesi gökkuşuğu alabalığı (*Oncorhynchus mykiss*) işletmelerinde çalışanların sosyo-ekonomik analizi. *İstanbul University Journal of Fisheries and Aquatic Sciences*, 23, 17-27.
- DPT, 2006. *Balıkçılık Özel İhtisas Komisyonu Raporu. 9. Kalkınma Planı*. Ankara.
- DPT, 2017. *Su Ürünleri Özel İhtisas Komisyonu Raporu 2023*. Onuncu Kalkınma Planı 2014-2018, Kalkınma Bakanlığı Ankara.

- Duman, E., Sağlam, N., Özdemir, Y. 2007. Su ürünleri Üretim Durumu ve Değerlendirilmesi, *Türk Tarım Dergisi*, (178), 12-21.
- Erdi, E. A., 2010. *Türkiye'de Balıkçılık Yönetimindeki Kota Uygulamaları*. Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Ertürk, E., Keçecioğlu, T. (2012). Çalışanların İş Doyumları İle Mesleki Tükenmişlik Düzeyleri Arasındaki İlişkiler: Öğretmenler Üzerine Örnek Bir Uygulama, *Ege Akademik Bakış*, 12(1): 41-54
- FAO, 2008, The state of world fisheries and aquaculture, 2008, <ftp://ftp.fao.org/fi/STAT/summary/a-0a.pdf>.
- FAO, 2018. “FAO Yearbook, Fishery and Aquaculture Statistics 2008”, ftp://ftp.fao.org/FI/STAT/summary/YB_Overview.pdf.
- FAO, 2011. “Glossary of aquaculture” <http://www.fao.org/fi/glossary/aquaculture/default.asp>.
- FAO. 2012. The State of the World Fisheries And Aquaculture. Rome: FAO.
- Filizöz, B. ve Ay, F. A. (2011). Örgütlerde Mobbing ve Tükenmişlik Olgusu Arasındaki İlişkilere Yönelik Bir Araştırma. e-Journal of New World Sciences Academy Social Sciences, 6(2), 229-241. dergipark.ulakbim.gov.tr/nwsasocial/article/download/5000061942/5000058388
- Gene, H. 2009. *Samsun İlinde Su Ürünleri Avcılığı Yapan İşletmelerin Sosyo-Ekonomik Analizi*. Uzmanlık Tezi. Türkiye İstatistik Kurumu, Samsun.
- Hamazaki, K., Itomura, M. and Savazaki, S. 2006. Fish Oil Reduces Tooth Loss Mainly Through its Anti-Flammatory Effects. *Medical Hypotheses*, 67(4), 868-870.
- Hoşsucu, H., Tokaç, A., Kınacıgil, T., Tosunoğlu, Z., Akyol, O., Özekinci, U., Ünal, V. (2001). Balıkçılık Sektörünün İzmir İli İçindeki İşleyişi ve Güncel Sorunları. *Ege Üniversitesi Su Ürünleri Dergisi*, 18(3-4): 437-444.
- İGEME, 2010. *Su Ürünleri Sektör Araştırması*, <http://www.igeme.org.tr>.

- Karadal, E. (2014). Akdeniz Bölgesi (Türkiye) Sahil Şeridi Deniz Balıkçılığının Sosyo-Ekonomik Durumu (Master's thesis, Fen Bilimleri Enstitüsü).
- Karakaya, E. 2013. *Farklı Şekillerde Paketlenmiş Salmo trutta macrostigma (Dumeril, 1858)'nin 4±1 °C'de Raf Ömrünün Belirlenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Fırat Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Elazığ.
- Karataş, M., Sayılı, M., & Koç, B. (2008). Sivas ili gökkuşuğu alabalığı işletmelerinin yapısal ve ekonomik analizi. *Biyoloji Bilimleri Araştırma Dergisi (BİBAD)*, 1(2), 55-61.
- Keser, A. (2004). Çalışma-Birey İlişkisi ve Çalışmanın Bireyin Yaşamında Yeri. *İş, Güç Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Dergisi*. 6(2): 1-18.
- Kurtar, K.G., 2008. *Balıkçılık Politikalarında Küresel Gelişmeler Kapsamında Ülkemizde Devlet Yardımlarına Bakış*. AB Uzmanlık Tezi, Tarım ve Köyişleri Bakanlığı, Dış İlişkiler ve Avrupa Birliği Koordinasyon Dairesi Başkanlığı, Ankara.
- Leiter, M.P, Maslach, C. (2004). Areas of Worklife: A Structured Approach to Organizational Predictors of Job Burnout. In Perrewe, P.L. and Ganster, D.C. (Eds.), *Research in Occupational Stress and Well-Being*. Oxford JAI Press, 91-134.
- Maslach, C., Leiter, M., Jackson, S.E. (2012). Making a Significant Difference with Burnout Interventions: Researcher and Practitioner Collaboration. *Journal of Organizational Behaviour*. 33: 296-300.
- Maslach, C., Leiter, M.P., (1997). *The Truth About Burnout. How Organizations Cause Personal Stress and What to Do About It*. 542-545. San Francisco: Jossey-Bass.
- Maslach, C., Schaufeli, W., Leiter, M.P. (2001). Job Burnout. *Annual Review of Psychology*. 52 (1), 397-422.
- Mete, M., Ünal, Ö. F., Akyüz, B., & Kılıç, R. (2015). PSİKOLOJİK ŞİDDETİN İŞE BAĞLI TÜKENMİŞLİĞE ETKİSİ: BATMAN ILİNDE ÖĞRETMENLER ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA. *Visionary E-Journal/Vizyoner Dergisi*, 6(12).
- Özbek, G. (2014). Doğu Karadeniz Bölgesi (Türkiye) sahil şeridi deniz balıkçılığının sosyo-ekonomik durumu (Master's thesis, Fen Bilimleri Enstitüsü).

- Öztürk, E. 2005. *Su Ürünleri İşleme Teknolojisi Seminer Sunumu*, Süleyman Demirel Üniversitesi, Isparta.
- Pines, A.M. (2002). A Psychoanalytic –Existential Approach to Burnout: Demonstrated in the Cases of a Nurse, Teacher and Manager. *Psychotherapy: Theory, Research, Practise, Training*. 39(1): 103-113.
- Polatçı, S. (2007). Tükenmişlik Sendromu ve Tükenmişlik Sendromuna Etki Eden Faktörler (Gazi Osmanpaşa Üniversitesi Akademik Personeli Üzerinde Bir Analiz). Yüksek Lisans Tezi. Gazi Osmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tokat.
- Sağlam Arı, G., Çına Bal, E. (2008). Tükenmişlik Kavramı: Birey ve Örgütler Açısından Önemi. *Yönetim ve Ekonomi Dergisi*.15(1): 131-148.
- Schirmer, J., Casey, A. M. ve Nicki Mazur, N., (2004). Socio-Economic Impact Assessment of the Proposed Cod Grounds Marine Protected Area Report Prepared for the Australian Government, Department of the Environment and Heritage, Australia.
- Sılığ, A., (2003). *Banka Çalışanlarının Tükenmişlik Düzeylerinin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Eskişehir Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.
- Soysal, A. (2008). Çalışma Yaşamında Kişilik Tipleri: Bir Literatür Taraması. *Çimento İşveren Dergisi*. 1(1): 4-19.
- Supongpan, M., Chamchang, C., Boonger, S. and Loawapong, A., (2000). *Technical Report on the Anchovy Fisheries in the Gulf of Thailand*. FAO/FISHCODE Project GCP/INT/648 NOR:Field Report F-6 Suppl.(En) Rome,FAO.
- Sürgevil, O., (2014). *Çalışma Hayatında Tükenmişlik Sendromu*. Ankara: Nobel Kitabevi.
- Şahin Özen, S. (2006). Tekirdağ ili deniz balıkçılığının sosyo-ekonomik durumu ve pazarlama yapısı.
- Tayfur, Ö., Arslan, M. (2012). Algılanan İş Yükünün Tükenmişlik Üzerine Etkisi: İş Aile Çatışmasının Aracı Rolü. *Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*. 30 (1): 147-172.

- Thu, H.V.T., (2010). Hon Mun Marine Protected Area Pilot Project Socio-Economic Impact Assessment of the Hon Mun MPA Project on Local Communities Within the MPA, http://www.nhatrangbaympa.vnn.vn/index_en.html 26 Eylül 2010.
- Torun, A. (1997). Stres ve Tükenmişlik. *Endüstri ve Örgüt Psikolojisi Türk Psikologlar Derneği ve Kalder Derneği Dergisi*. 2: 43-45.
- TUİK, 2019. www.tuik.gov.tr
- Tunçer, M., Tankut, G., Sever, S., (2002). *Likya Kıyılarında Ekolojik Bölge Bazında Koruma ve Sürdürülebilir Yönetim Projesi Hazırlık Aşaması*. Sosyo-Ekonomi Danışmanlığı İçin Kapsam, Yaklaşım, Yöntem ve Bedel Saptanması, UTTA Limited.
- URL-1, 2017. <http://ggsb.tarim.gov.tr>
- Ünal, V. ve Yercan, M., 2006. Türkiye’de Su Ürünleri Kooperatifleri ve Balıkçılar İçin Önemi, *Erciyes Üniversitesi Su Ürünleri Dergisi*, 23, 1-2, 221–227.
- Üstündağ, E. 2013. *Karadeniz’de Balıkçılık Yönetimi Uygulamalarının Balıkçılığımıza Olan Etkilerinin Değerlendirilmesi*, Doktora Tezi. Karadeniz Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Trabzon.
- Villareal, L. V., Kelleher, V. ve Tietze, U., (2004). Guidelines on the Collection of Demographic and Socio-Economic Information on Fishing Communities for Use in Coastal and Aquatic Resources Management, *FAO Fisheries Technical Paper*, No. 439, Rome.
- Windsor, M. L., 2011. “Fish Meal, Department of Trade and Industry Torry Research Station”, Torry Advisory Note No.49, <http://www.fao.org/wairdocs/tan/x5926e/x5926e00.htm>.
- www.tuik.gov.tr, Erişim Tarihi: 18.01.2019.
- Yenihan, B., Öner, M., Balcı, B. (2016). İş Doyumu ve Yaşam Doyumunun Demografik Özelliklerle İlişkisi: Sakarya’daki AVM’lerin Çalışanları Üzerine Bir Araştırma. *Siyaset, Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi*. 4(1): 33-49.
- Zen, L.W., Tai, S.Y. and Raja Abdullah, N.M. (2000). Socio economic characteristics of Payangseine (lampara) and driftnet fisheries in West Sumatra, Indonesia. *Naga, The ICLARM Quarterly*. 23 (4): 33-37.
- Zengin, M., Genç. Y. ve Ak, O., 2012. Kuzeydoğu Karadeniz (Gürcistan, Abazya) Kıyılarında Hamsi Avlayan Türk Balıkçı Filosunun Durumu Üzerine Bir Ön Araştırma, *Yunus Araştırma Bülteni*, 4, 27-43.

EKLER

Ek-1: Anket Formu

Değerli Katılımcılar,

Bu çalışma sonucunda elde edilecek bilgiler, bilimsel araştırmalara katkıda bulunmak amacıyla kullanılacak olup, cevaplarınız tamamen gizli tutulacaktır. Bu yaklaşımla ve duyarlılıklar soruları cevaplamanızda sizlerin de bilime katkısı olacaktır.

Katılımınız için teşekkür ederim. Saygılarımla,

Selahattin ÇOBAN

1. Cinsiyetiniz?

Kadın Erkek

2. Yaşınız?

18-30 31-40 41-50
 51-60 60+

3. Medeni Durumunuz?

Evli Bekar

4. Eğitim Durumunuz?

İlkokul Ortaokul Lise
 Yüksekokul Üniversite

5. Ne zamandan beri bu sektörde çalışıyorsunuz?

1 yıl altı 1-5 yıl 6-10 yıl
 11-16 yıl 16 yıl ve üstü

6. Evinizin Mülkiyet Durumu Nedir?

Kira Kendime ait
 Ailemin yanında yaşıyorum

7. Konutunuz kaç metrekaredir?

0-90 m 91-120 m 121-150 m
 150 m+

8. Konutunuzun ısınma şekli nedir?

Soba Kalorifer Doğalgaz

9. İşyerinizdeki göreviniz nedir?

İşçi Ustabaşı Teknisyen
 Mühendis Yönetici

10. Günde kaç saat çalışıyorsunuz?

0-4 0-8 0-12
 0-16 0-24 24+

11. Aylık gelir durumunuz?

1500-2000 TL 2001-2500 TL
 2501-3000 TL 3001-3500 TL
 3501 TL ve üstü

12. Maaşınızı yeterli buluyor musunuz?

Evet Hayır

13. Geçiminizi sağlamak için ek iş yapıyor musunuz?

Evet Hayır

14. Eş ya da çocuk çalışma durumu nedir?

Eş çalışıyor Çocuk çalışıyor
 Eş ve çocuk çalışıyor Kimse çalışmıyor

15. Bakmakla yükümlü olduğunuz kişi sayısı?

0 1 2 3 4 ve üzeri

16. Aylık kira gideriniz?

0-350 TL 351-500 TL 501-700 TL
 701-1000 TL 1001 TL ve üzeri

17. Aylık sağlık harcamalarınız?

0-50 TL 51-100 TL 101-150 TL
 151-200 TL 201 TL ve üzeri

18. Aylık kültürel harcamalarınız?

0-50 TL 51-100 TL 101-150 TL

19. Sosyal güvenceniz var mı?

Evet Hayır

151-200 TL 201 TL ve üzeri

20. Sivil toplum kuruluşlarına üyeliğiniz var mı?

Evet Hayır

22. Kitap okuma alışkanlığınız nedir?

Aylık 1'den az Aylık 1

Aylık 1'den fazla Okumuyorum

21. Boş vaktinizde ne yapıyorsunuz?

Spor yapmak TV izlemek Gezmek

Kitap okumak Dinlenmek

23. Gazete okuma alışkanlığınız?

Her gün Haftada 1 Ayda 1 Okumam

24. Yukarıda belirtilenler dışında işyeriniz ve çalışma şartlarınızla ilgili beklentileriniz nelerdir?

Açıklama:

Bu çalışma "Su ürünleri işleme tesislerinde çalışanların durumlarını tespitini araştırmak" için planlanmıştır.		Kesinlikle Katılıyorum	Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	Kesinlikle Katılmıyorum
25	Bu işe isteyerek başladım.					
26	Bu işe işsizlikten dolayı başka bir iş bulamadığımdan başladım.					
27	İşimi zorunlu olduğu için yapıyorum.					
28	Bir işim olduğu için saygı görüyorum.					
29	Bu iş sayesinde meslek sahibi oldum.					
30	Sosyal güvenceden yeterince yararlanıyorum.					
31	Balık neslinin ve türlerinin azalması mesleğimi devam ettirme konusunda beni endişelendiriyor.					
32	Çalışma şartlarının ağırlığı beni bu işi daha fazla yapamayacak hale getiriyor.					
33	Burada çalışırken bir hata yaparsanız bütün çalışanlar bunu aleyhinize kullanabilir.					
34	Burada çalışanlar karşılaştıkları problemleri ve yaşadıkları sıkıntıları açıkça söyler.					
35	Burada çalışanlar işlerin yürümesi için risk alırlar, sonuç kötü de olsa zarar görmezler.					
36	Burada çalışanlar benim çabalarımı kasıtlı olarak engellemez ya da kötü davranmaz.					
37	Burada çalışırken yeteneklerimden faydalanırlar ve bana değer verirler.					
38	İşimin beni tükettiğini düşünüyorum.					
39	İşimle diğer insanların yaşamlarını olumlu yönde etkilediğimi hissediyorum.					
40	Bu işe başladığımdan beri çevremdekilere katılaştığımı hissediyorum.					
41	Bu iş beni duygusal olarak katılaştırdığı için sıkıntı yaşıyorum.					
42	Kendimi çok enerjik hissediyorum.					
43	İşimin beni hayal kırıklığına uğrattığını düşünüyorum.					
44	İşimde gücümün ve sınırlarımın üzerinde çalıştığımı düşünüyorum.					
45	Bazı çalışanların başından geçenler, gerçekten umurumda değil.					
46	İnsanlarla birlikte çalışmak bende sıkıntıya yol açıyor.					
47	Kendi işlerimde duygusal olarak uzaklaşmış hissediyorum.					
48	İşin sonunda kendimi bitkin hissediyorum.					
49	Sabah kalkıp yeni bir iş günü ile karşılaşmak zorunda kaldığımda kendimi yorgun hissediyorum.					
50	Çalışanların pek çoğunun neler hissettiklerini anlayabiliyorum.					
51	Bazılarına sanki bir eşyaymış gibi davranıyorum.					
52	Bütün gün burada çalışmak benim için bir gerginlik yaratıyor.					
53	Karşılaştığım problemleri bir şekilde hallederim.					
54	İnsanlar ile çalışmak beni rahatlatıyor.					
55	Kendimi çok çaresiz hissediyorum.					
56	Yaptığım iş sağlığımı olumsuz etkiliyor.					
57	Burada çalışanların bazı problemlerinden dolayı beni suçladıklarını hissediyorum.					
58	Duygusal problemlerini soğuk kanlılıkla hallederim.					

ÖZGEÇMİŞ

1978 yılında Malatya’da doğdum. İlk, orta ve lise öğrenimimi Malatya’da tamamladım. 1996 yılında Uludağ Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü’ne başlayıp 2000 yılında mezun oldum. 2000-2002 yılları arasında Jandarma Genel Komutanlığı Dış İlişkiler ve Antlaşmalar Dairesi’nde Asteğmen olarak askerliğimi yaptım. 2003 yılında Teğmen olarak Jandarma Genel Komutanlığı’nda göreve başladım. 2006 yılında eşim Sevi ÇOBAN’la evlendim. 2014 yılında Sinop Üniversitesi Su Ürünleri Fakültesi “Avlama ve İşleme Teknolojileri” bölümünde yüksek lisansa başladım. İyi seviyede İngilizce bilmekteyim.

